

Sten Bergh
Karl Hedin
Anders Runnérus

Varg och landsbygds- boende

Sten Bergh
Karl Hedin
Anders Runnérus

Varg och landsbygds- boende

Projekt Varg. En ny
rovdjursförvaltning

SNF

Naturvårdsverket

Departement

Grimsö

Media

WWF

Länsstyrelse

Okunskap

Riksdag

Rovdjursförening

Habitatdirektivet

Landsbygdsbefolkningens
väl och ve

Habitatdirektivets
artikel 16

Fäbodbruk

Fårskötsel

Boskapsdrift

Kompetensförsörjning
närlagsliv

Jakt- och naturliv

Social miljö

Botrivsel och trygghet

Varg och landsbygdsboende

Sten Bergh – Karl Hedin – Anders Runnéus

Copyright: AB Karl Hedin

Layout: Åsa Till

ISBN 978-91-633-8769-2

Denna bok kan rekvireras från

www.vargboken.com eller från

AB Karl Hedin, Bergslagsvägen 49, 737 33 Fagersta

Telefon: 0223-435 00

Pris inklusive moms 160:-. Frakt tillkommer.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. FÖRORD	4
2. SAMMANFATTNING	7
3. FAKTA OM VARGEN	9
Utbredning	10
Vargen och svenskarna – då och nu	18
Genetik – överväganden	20
Bandmask	25
Åtgärder mot smittriskspridning	27
4. BETRAKTARE	29
Vem vill ha vargen och varför	29
5. BRUKARE – DIREKT BERÖRDA AV VARG	33
Fårägare – intrångsproblematik	34
Fäbodbruket	38
Hundägare/jägare	40
Hästägare	42
Markägaraspekt – ekonomi	43
Sociala aspekter	49
6. BRUKARE – INDIREKT BERÖRDA AV VARG	51
Statens ekonomi	52
Bygdens överlevnad – kompetensförsörjning i glesbygd	53
Vargen och miljön	55
Fyra intervjuer	57
7. ERSÄTTNINGSFRÅGOR	61
8. REGELVERK	65
Nationella förutsättningar	66
Art- och habitatdirektivet	67
Riktlinjer för förvaltningsplaner	68
Gynnsam bevarandestatus	68
Nationella förvaltningsregler	69
Sveriges riksdag och regering	69
9. VARGFÖRVALTNING	73
Vargjakt	84
10. LÖSNINGEN	87
Nuläget	88
Två inriktningsmodeller	89
Vargpopulation nära ansluten till den finsk-ryska populationen.	93
Vargpopulation avskuren från den finsk-ryska populationen	95
11. EPILOG	98
KÄLLFÖRTECKNING	100

1. FÖRORD

I takt med att den Svenska vargpopulationen tillväxt har även problemen ökat. På 1970-talet uppskattade Svenska Naturskyddsföreningen (SNF) att det fanns en varg. 2011 uppskattar Viltskadecenter att det fanns 26 till 28 familjegrupper samt 23 till 27 revirbildande par vid ingången av vintern 2010/11, totalt alltså 49 till 55 vargrevir i Sverige. Dessa vargar torde producera upp emot 150 nya vargvalpar våren 2011.

Från att ha varit ett litet problem i Värmland har det vuxit till ett mellan-svenskt problem och utvecklat sig till en känsloladdad konflikt mellan stad och landsbygd. Många urbana människor ser ofta på skogars skötsel och de vilda djuren så att dessa skall skyddas *mot* människor, istället för att förvaltas *av* människor. Det är inte så landsbygdsbefolkningen uppfattar att förvaltningen skall gå till.

Crescendot nåddes, när den första licensjakten i Sverige genomfördes vintern 2010. Känslorna svallade och debatten gick högljudd i de flesta medier. Okunnigheten rörande jakten var så djup att vi författare till denna bok, med vår då begränsade kunskap, såg orimligheterna.

Vi upprördes av hur osaklighet ställdes mot saklighet och hur omöjligt det var för en oinformerad allmänhet att i mediebruset och känslorvallet bilda sig en uppfattning om faktiska förhållanden.

Med den bakgrunden beslöt vi oss för att försöka förstå och fördjupa oss i problemställningen. Vi bildade en studiecirkel, analyserade problemställningen och började samla kunskap. Successivt växte en bild fram av ett mycket mer komplext problem än den bild vi hade från början. Tydligt kunde vi inse hur informationen, om än saklig, i stort sett alltid, var koncentrerad till frågeställningen hur en livskraftig vargstam skall kunna etableras i Sverige. Den andra sidan av myntet, det vill säga vad det innebär för miljön och de människor som lever i vargrevir berördes endast flyktigt.

Från början var syftet med studien att försöka förstå problemen. Efterhand växte kunskapen och vi såg möjliga lösningar att komma ur den återvändgränd som dagens vargförvaltning innebär. Under resans gång beslöt vi oss för att studiearbetet skulle dokumenteras i en bok.

Detta innebar att arbetet förändrades från att vara fakta- och kunskapsinhämtning till dokumentering. Vi skrev ner vad vi funnit och lärt oss och sammanställde det till ett informationsmaterial som tog sig formen av en bok. Av förklarliga skäl kan språkstilen upplevas skiftande med tre författare.

Vi som skrev är, nämnda i alfabetisk ordning, Sten Bergh, Karl Hedin och Anders Runnérus.

Sten Bergh. Bor i Norberg, Västmanland. Fil.mag. i samhällsvetenskapliga ämnen, lärarutbildning. Pensionerad skolchef i Norberg. Har innehaft olika förtroendeuppdrag på kommunal och regional nivå liksom ordförandeposter i bank- och bolagsstyrelser samt i ideella föreningar. Han är engagerad i hembygdsfrågor.

Karl Hedin. Driver och äger ett stort familjeföretag i trävarubranschen med sågverk, förädlingsanläggningar och en omfattande bygghandelsrörelse. Dessutom äger familjen Hedin stora skogsområden, 23 500 ha. Hela verksamheten bedrivs inom nuvarande vargområde. Karl bor utanför Smedjebacken i Dalarna och är jägare.

Anders Runnérus. Jägmästare, helt obunden entreprenör med bakgrund i bioenergiindustrin. På egna gården i Ramnäs, Västmanland drivs skogsbruk och fårskötsel. Anders jagar, är ornitologiskt intresserad och engagerad i miljöfrågor.

Som författare har vi försökt undvika den otydlighet som uppstår, när värderingar blandas med fakta. När vi tagit del av forskningsrapporter, debattinlägg med mera har vi upptäckt att så ofta är fallet. Vi har därför försökt hålla isär värderingar och fakta.

Vi har naturligtvis vissa värderingsgrunder som kan sammanfattas i följande punkter.

- Vi tror på demokrati och stöder demokratiska beslut.
- Vi har svårt att se några fördelar med varg i våra trakter.
- Vi vill som de flesta andra, som drabbas av varg, inte påläggas de kostnader och förluster som det innebär att dela revir med varg.
- Vi förstår och accepterar att även vi under vissa tider måste ta vår del av ansvaret för demokratiska beslut.
- Vi anser att bördan av statens beslut om vargförvaltning kan och bör bäras av hela landets befolkning.
- Vi anser att förvaltningsbeslut och lösningar som inte fungerar skall göras om.

Syftet med boken är att vi vill

- redovisa nackdelar och eventuella fördelar med vargar i Sverige
- redogöra för nuvarande system för hantering av vargarna i Sverige
- redovisa bristerna i nuvarande system
- lämna förslag om en bättre vargförvaltning.

2. SAMMANFATTNING

Statens nuvarande vargförvaltning har, i balansen mellan EUs förvaltningskrav och lokalbefolkningens acceptans, hamnat i en återvändsgränd.

Aktörer i förvaltningsarbetet är

- **Regelverksskapare** – EU, Riksdag och Regering i Sverige
- **Förvaltare** av fattade beslut – Departement, Naturvårdsverk, Länsstyrelser
- **Betraktarna** – människor, som inte socialt och ekonomiskt drabbas av varg
- **Brukarna** – människor som delar land med varg och drabbas socialt och ekonomiskt av vargförekomst.

Betraktarna, det vill säga de som inte drabbas av kostnader och förluster, har fått stort utrymme i debatten. De har troligen påverkat beslutsfattarna mer än vad som är brukligt.

Brukarna av marken i reviren tvingas ta kostnader och förluster i många fall utan eller med otillräcklig ersättning.

Skillnaderna i synsätt mellan brukare och betraktare tenderar att öka klyftorna mellan land och stad. Konsekvenserna av detta är svårt att överblicka.

Riksdagsbesluten gällande vargförvaltning innebär att Sverige skall ha en livskraftig vargpopulation med god genetisk status med minst tjugo föryngringar och maximalt 210 individer. Högst tjugo utländska vargar med god genetik skall fram till 2014 införlivas i den svenska populationen. Detta etappmål gäller fram till dess att effekterna av besluten utvärderats och redovisats.

Förvaltarna av vargstammen har inte lyckats verkställa 2001 och 2009 års riksdagsbeslut. Förtroendet hos lokalbefolkningen inom reviren för förvaltarna är av det skälet lågt.

Kostnaderna för vargpopulationen torde ligga kring 400 miljoner per år.

I denna bok, *kapitel 10 Lösningen*, presenteras en väg ur nuvarande dilemma. Studiegruppen förordar att regeringen upptar överläggningar med EU för att erhålla acceptans för tillämpning av en för svenska förhållanden lämplig förvaltningsplan för varg.

Parallellt med detta genomförs samtidigt en vargförvaltning i vårt land enligt en av två beskrivna alternativa vägar:

En lokalisering **intill den finsk-ryska populationen.**

1. I detta alternativ är antalet revir få.
2. Kostnaderna är låga.
3. Få människor berörs.
4. Reviren kan i stor utsträckning ligga på statens mark.
5. En överenskommelse med samerna måste åstadkommas.
6. Smittospridningsrisken kan hanteras.

En lokalisering **avskild från den finsk-ryska populationen.** Alternativet tillämpas om ovan redovisat alternativ till lösning ej är möjligt. Det innebär följande förvaltning.

1. En sänkning görs av den mellansvenska populationens storlek varvid revirantalet i de mest vargtäta länen minskas radikalt.
2. Därefter tillåts populationens storlek successivt öka till eftersträvat nivå. Spridning över landet och förbättring av genetisk status blir styrande då populationen tillåts växa.
3. När eftersträvat antal revir i ett län uppnåtts omfördelas reviren över tid inom länen för att ytterligare sprida bördan.
4. En förändring av vargförvaltningen som återskapar förtroende för förvaltare och leder till uppsatta mål.
5. En lägsta nivå på vargpopulationen i Skandinavien fastställs till 150 individer.
6. Det genetiska problemet kan inte slutgiltigt hanteras med detta alternativ med nuvarande regler för varg inom renbetesland. Därför får alternativet betraktas som temporärt i avvaktan på lösning av genetikproblemen.

Vargens återinförande i befolkade landsdelar skadar samhällsbygget. Tiden läker inga sår. Ju längre det dröjer med en acceptabel lösning, desto djupare sår och allvarigare schism mellan betraktare och brukare. Ju förr problemet löses, desto mindre smärtsamt blir det!

3. FAKTA OM VARGEN

Under cirka 150 år har vårt land inte behövt bekymra sig för varg. Kunskapen om vargen och dess påverkan, framför allt på landsbygdens befolkning, var fram till för något årtionde sedan relativt låg. Med statens vargförvaltning på såväl egna som andras marker har dock, av starkt skilda skäl, intresset för och kunskap om varg vuxit snabbt och starkt.

Fackpress, forskningsrapporter och media lämnar för närvarande omfattande varginformation. Bland annat utkom nyligen Henrik Ekman med boken *Vargen – den jagade jägaren*, där intressant information sammanställs. Nedan lämnas försök att referera ur informationsflödet om vargen och dess livsföring.

Utbredning

Uppskattningsvis finns 150 000 till 200 000 vargar av arten *Canis lupus* utspridda på norra halvklotet. De största populationerna finns i Kanada och Ryssland med kanske vardera 50 000 vargar. Varg passar bäst där få människor bor och verkar. Det är också där de stora populationerna finns. På samtliga beskrivna varglokaler i närheten av människor finns uttalad konflikt mellan varg och människa. I sådana lokaler är det största problemet att vargen attackerar tamdjur.

I Sverige har staten valt att inte låta vargen etablera sig i den minst befolkade delen av landet. Befolkningstätheten inom vargområdet i Sverige är nästan 12 personer per kvadratkilometer. Som jämförelse bor och verkar i Yellowstone National Park i USA, där lyckad inplantering av varg skett, i stort sett inga människor. Yellowstone ägs dessutom av staten. I inre Norrland och fjällvärlden finns stora mycket glest befolkade områden. Problemet är att där finns Sveriges renpopulation. Renbetesområdet täcker cirka femtiofem procent av Sveriges landareal. Detta område är fredat från varg. Även i Norges och Finlands renbetesområde är vargen mer eller mindre bannlyst. Tillsammans medför detta att den skandinaviska vargpopulationen isoleras från den stora ryska populationen.

I Sverige förvaltar staten för närvarande sin vargpopulation främst i Mellansverige, det vill säga i Värmlands, Dalarnas, Västmanlands, Örebro, Västra Götalands och Gävleborgs län. Ett vargrevir finns dessutom i norra Stockholms län, Rialareviret i närheten av Norrtälje. Vargpopulationen beräknas år 2010 uppgå till mellan 200 och 300 djur beroende på när under året antalet uppskattas.

Rävar och hundar liksom främmande vargar, som beträder vargens revir, betraktas som konkurrenter av vargen och förföljs eller dödas, när och om de stöter ihop med revirvargarna.

Vargens liv

Vargar bildar stabila monogama och livslånga par. Om en av partnerna dör har dock vargen relativt lätt att finna en ny partner. Vargparet upprätthåller ett revir, i Mellansverige mellan 60 000 till 130 000 hektar stort. Där hålls främmande vargar borta. Karaktäristiskt för revirhållande vargar är de frekventa urinmarkeringar, som återfinns utmed en varglöpa. Rävar och hundar, liksom

främmande vargar, som beträder vargens revir, betraktas som konkurrenter av vargen och förföljs eller dödas, när de stöter ihop med revirvargarna. Detta är en viktig orsak till problemet med lösa jakthundar. Om hundar jagar inom ett vargrevir betraktas de som inkräktare av vargen. Jakthundars skall gör att de är lätta att lokalisera för vargarna.

Vargar blir könsmogna vid tjugotvå månaders ålder och kan alltså få valpar i början av sitt tredje levnadsår. Dräktighetstiden är sextiotre dygn. Valparna föds i en utgrävd lya eller väl skyddade under ett stort stenblock under första hälften av maj. Valparna diar cirka fem veckor. De unga valparna kan inte följa de vuxna djuren på jakt utan hålls gömda under sommarhalvåret. Familjen återsamlas regelbundet till den så kallade rendez-vousplatsen. Det är vid dessa sammankomster vargarna hörs yla för att etablera kontakt.

En vargtik kan föda femtio till sextio valpar under sin livstid. I Sverige är normalkullen fyra till fem valpar. Dödligheten i en vargpopulation är hög, i Sverige mellan trettio och trettiofem procent. Dödsorsak kan vara valpdöd, skador vid vargens jakt, järnvägs- och trafikolyckor, skyddsjakt med flera. Trots den höga dödligheten har Sveriges vargpopulation ökat med mellan femton och tjugoprocent per år. Eftersom arten har så hög reproduktion utgör alltså den höga dödligheten inte något egentligt hot mot artens fortlevnad.

Jägaren

Vargen är en enveten jägare. Den tar utan större problem bytesdjur, som är flera gånger tyngre än vargen själv. I en flock leds jakten av den dominanta tiken.

Jakten tycks vara slumpmässig eller opportunistisk. Vargen testar och jagar de bytesdjur den stöter på under sin ständiga vandring inom reviret. Vid jakt efter frilevande bytesdjur dödas i stort sett endast djur, som behövs för livsuppehållet. Inget tyder på att vargen väljer ut svaga bytesdjur. Där jakten inriktas mot älg dödas i huvudsak kalvar, i Mellansverige sjuttiofem till åttiofem procent av totalantalet dödade älgar. Däremot tycks vargens jägarmönster, när den kommer in i ett hägn med tamdjur, vara att döda eller sarga många djur utan att dessa blir uppättna. Se vidare under kapitlet *Brukare*.

Vargen konsumerar stora mängder kött. Tänderna är utformade så att även kraftiga ben kan knäckas och konsumeras. Karaktäristiskt för vargspilling är innehållet av stora benbitar.

**Inom ett vargrevir
i Mellansverige
konsumeras
ca 120 älgar per år,**

Inom ett vargrevir i Mellansverige dödas cirka 120 älgar per år, detta till synes relativt oberoende av antalet vargar inom reviret. Älg som blir angripen av varg dödas i cirka femtio procent av försöken. I Rialareviret lever för närvarande vargarna i stor utsträckning av rådjur. Studier visar att vargarna där dödar ett rådjur per dag, det vill säga minst 350 rådjur per år.

Varg i balans med naturen

Vargen har inte förmågan att av egen kraft balansera populationsstorleken mot tillgången på bytesdjur. Vargen följer, i av människan opåverkade populationer, naturens hårda skola och samvarierar med bytesdjur på ett dramatiskt sätt. Långsiktigt betyder det att vi i Mellansverige, om inte vargarna regleras av människan, kommer att få en både gles vargpopulation och glesa stammar av bytesdjur.

Vid en jämförelse mellan lodjurspopulationens utveckling och rådjurens finner man, att efter en "rådjursexplosion" uppstod samma kraftiga tillväxt av lo, vilket kraftigt reducerade rådjursstammen. Vi ser inom berört område nu glesa stammar av både rådjur och lodjur.

Yellowstone National Park i USA används flitigt som exempel på lyckad återinplantering av varg. Vargarna kom till ett område överberikat av *elk*, amerikansk kronhjort. Hjortarnas naturliga foder var där hårt avbetat. Vargarna hade ett överskott av mat och kunde snabbt etablera sig och öka i antal. Resultatet blev att hjortarna minskade i antal och den hårt nedbetade vegetationen återhämtade sig till gagn för den biologiska mångfalden. Efter en tid inträffar ett nytt läge. Hjortarnas antal blir så litet att varg-

populationen inte får tillräcklig föda. Vargantalet minskar snabbt.

I Sverige regleras klövdjurspopulationerna genom jakt. Det går därför inte att dra långtgående slutsatser av erfarenheter från USA och applicera dessa på svenska förhållanden.

Studiegruppen menar, att oreglerade rovdjursstammar och klövdjursstammar inte gynnar någon. Markägarna missgynnas då viltstammarna tryter, tamdjursägarna missgynnas då vargen i brist på vilda bytesdjur kompenserar sig med tamdjur och rovdjuren slutligen enkelt uttryckt äter sig själva ur huset.

Människans uppgift som förvaltare av naturresurser är att balansera viltstammarna så att ingen part missgynnas i onödan.

Är vargen farlig för människan?

Det finns dokumenterade fall av vargangrepp på människa från den tid då vargen var talrik i vårt land. Vargen har kapacitet att utan svårighet döda en människa. I några fall då människor dödades av varg anses vargen ha varit domesticerad.

Vargar i Sverige, som ej utsatts för jakt, har i flera fall uppträtt på ett onormalt, oskyggt sätt vid möten med människor. Detta har i flera beskrivna fall upplevts som otrevligt och riskfyllt av berörda personer. Vargen måste behandlas så av människor, att den blir lika rädd för människor och bebyggelse som andra vilda djur.

Bara vetskapen om närvaron av varg och dess kapacitet skapar, trots en för närvarande trolig låg risk, en osäkerhet och rädsla hos människor som möter varg.

Statens mål för populationsutveckling

Efter riksdagsbeslut om vargförvaltning har Naturvårdsverket fått förvaltningsuppdrag av regeringen att tillse, dels att vargpopulationen i Sverige regleras med minst 20 föryngringar (vargkullar) per år, dels att totalt i Sverige antalet vargar får uppgå till högst 210. Av riksdagsskrivelsen 2009/10:7 framgår, att delegationsbeslutet ska ta hänsyn till naturliga variationer, exempelvis att antalet föryngringar varierar från år till år och därmed utgå från en populationsstorlek, som totalt inte överstiger 210 vargar i Sverige.

Den skandinaviska vargpopulationen

Studiegruppen menar att det är missledande att tala om en svensk vargstam. Vargarna i Sverige och Norge är i själva verket en sammanhållen delpopulation av den stora nordeuropeiska vargstammen. Korrekt borde den alltid kallas den skandinaviska vargpopulationen.

För att skaffa underlag för sitt förvaltningsarbete anlitat Naturvårdsverket Skandulv. Uppgifter från Skandulv, ett svenskt-norskt forskningsprojekt om varg, används bland annat för att förvalta varg genom licensjakt.

Beskrivning av den skandinaviska vargpopulationen bygger på erfarenhetsdata med i huvudsak spårinventering som grund. Spårning är endast möjlig när och om det finns snö. Ett fåtal vargar är försedda med radiosändare och kan därför detaljstuderas året runt.

Populationens genetiska struktur är väl dokumenterad med hjälp av ett stort antal DNA-analyser av bland annat döda vargar och vargavföring. Skandulvforskarna hävdar, att de i stort sett har full kontroll på alla vargars släktskap. Det går alltså att göra ett näst intill korrekt släktträd över den skandinaviska vargpopulationen. Det går även att särskilja olika individer, baserat på DNA-provtagning, vilket kan vara ett stöd vid inventering.

Vargpopulationen beskrivs årligen i termer av

- revirhållande vargar i familjegrupp
- revirhållande vargpar utan känd föryngring
- övriga stationära vargar, utan konstaterad parbildning
- övriga friströvande ej revirbundna vargar.

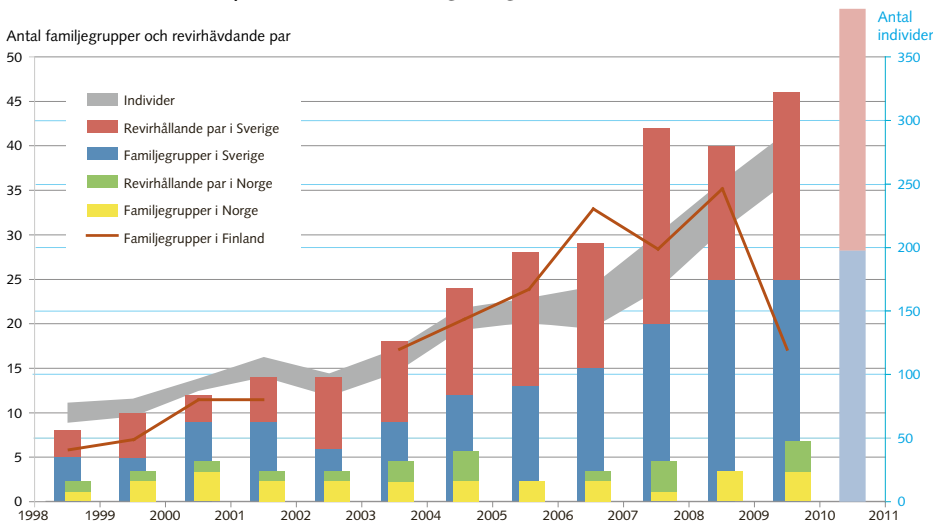
Baserat på inventerat antal vargar i de tre första kategorierna görs i Sverige en teoretisk beräkning av totala antalet vargar. Norge har ambitionen att inventera landets samtliga vargar.

Grundat på data från tidigt 90-tal antas att det råder ett relativt konstant förhållande mellan de olika ovan nämnda fyra kategorierna. Man kan uppskattningsvis räkna med att det finns 10 gånger fler individer än antalet vargföryngringar.

Viltskadecenter redovisar årligen länens inventeringsresultat.

Viltskadecenter är ett servicecenter för myndigheter, organisationer, enskilda näringsidkare och allmänhet. Viltskadecenter bildades 1996 och tillhör Sveriges lantbruksuniversitet. Naturvårdsverket är uppdragsgivare och svarar för finansiering.

Populationsutveckling varg Skandinavien

Populationsutveckling. Rådata från Skandulvs årliga rapporter publicerade via Viltskadecenter. 2011 års siffror är preliminära.

Noterbart är den halverade vargpopulationen i Finland trots medlemskap i EU och anmälningar till EU angående vargjakt. I Norge hålls vargantalet på en konstant nivå enligt där gällande lagstiftning.

Beståndsuppskattning 2009/2010

I november månad 2010 avrapporterades vinterinventeringen 2009/2010. Viltskadecenter uppskattar, att det fanns 252 till 291 vargar i den skandinaviska populationen. Vidare bekräftades tjugosex föryngringar födda 2009, varav tre i Norge.

Antal revir i Sverige och Norge uppgick enligt Högskolens i Hedmark Oppdragsrapport nr 4 – 2010 till sammanlagt femtiotvå familjegrupper och vargar med lokalisering redovisad på kartbild, sidan 17.

Den 1 mars 2011 uppskattades 2010 års vargföryngring till tjugotvå säkra, varav tre i Norge. Det kan därför konstateras, att riksdagens mål infriats med avseende på minst tjugo föryngringar både år 2009 och 2010.

Vidare uppgår med visshet – antal avlidna vargar beaktade – populationens storlek år 2010 till mer än det beslutade maximiantalet 210 under merparten, om inte alla, av årets månader!

Finansiering av vargforskning och vargförvaltning

Vid Studiegruppens försök till analys framgår att det är svårt att särskilja hur mycket vargforskningen kostar per år. Enligt rovdjursutredningen SOU 2007:89 användes då drygt sexton miljoner kronor per år till rovdjursforskning.

- Den jagande delen av befolkningen bidrar med cirka femtio procent till dessa kostnader, dels genom Viltvårdsfonden, som finansieras via statliga jaktkort, dels från medlemmar i Svenska Jägarförbundet (SJF).
- Svenska delen av världsnaturfonden (WWF) lämnar visst forskningsbidrag.
- Svenska Naturskyddsföreningen (SNF), som hårt driver kravet på en väsentligt större vargpopulation bidrar, vad vi kan finna, inte till finansieringen av rovdjursforskningen.

Studiegruppen finner det anmärkningsvärt, att SNF inte stöder rovdjursforskning och inte heller aktivt deltar i de organiserade områdesinventeringarna av rovdjur.

Jägarförbundets medlemmar deltar på ideell basis vid inventeringarna.

I *kapitel 9 Vargförvaltning* redovisas en uppskattning av kostnaderna för all vargförvaltning.

ULVEFLOKKER OG PAR VINTEREN 2009-2010

1. oktober - 28. februar

● Familiegruppe

▲ Ulvepar

▲ Ulvepar?

1. Osdalen
2. Kynna
3. Linnekleppen
4. Fulufjellet
5. Rotna
6. Dals Ed-Halden
7. Kynnefell
8. Skrålldalen
9. Galven
10. Siljansringen
11. Amungen
12. Görsjön
13. Längsjön
14. Korsån
15. Sängen
16. Äppelbo
17. Lövsjön
18. Acksjön
19. Aarnäck
20. Jangen
21. Kloten
22. Ulriksberg
23. Sandsjön
24. Loka
25. Glaskogen
26. Hasselfors
27. Kroppefjäll
28. Bredfjället
29. Koppang
30. Slettås
31. Julussa
32. Varåa-Höljes
33. Juvberget
34. Gråsmark
35. Haverö
36. Tandsjön
37. Tenskog
38. Tennån
39. Våmådal
40. Ockelbo
41. Nyskoga
42. Hålgån
43. Trång
44. Tansen
45. Stöllet
46. Mangskog
47. Färna
48. Hedbyn
49. Riala
50. Gimmen
51. Skugghöjden
52. Brudfjället

0 100 200 km

Källa: Högskolan i Hedmark, Oppdragsrapport nr 4-2010.

Vargen och svenskarna – då och nu

Redan historiskt var relationen mellan varg och människa uppmärksam-mad. På 500-talet före Kristus nyttjade fabeldiktaren Aisopos vargen i berättelse om falskt och sant larm. I de svenska landskapslagarna, som här-rör från 1300-talets första hälft, finns källmaterial för kännedom om tidig medeltids kultur och liv.

I förmodligen den äldsta landskapslagen – Västgötalagen – fastslogs att alla boende i landskapet var skyldiga att bygga varggård och hålla varg-nät. I Magnus Erikssons allmänna landslag hundra år senare, liksom i Kristoffers landslag tvåhundra år senare, fanns liknande skyldigheter ålagda de boende. Det kunde gälla krav på vargtrumma, vargtång, spjut eller lapptyg. Dessa lagbestämmelser ersattes av nya i 1734 års lag. Från och med år 1647 till och med 1965 betalades skottpengar på varg i Sverige.

Av det sagda framgår klart att vargen under århundraden som gått, varit ett önskat djur. Det var svårt för att inte säga näst intill omöjligt för varg och människa att leva sida vid sida.

I Sverige som var ett agrart samhälle försvårades jordbruk med bo-skapsskötsel. Tamdjur och emellanåt människor, främst barn, dödades under skilda århundraden av varg, vilket försvårade livsbetingelserna. Att vargpopulationen varit okontrollerbart stor framgår av statistik, som visar att på tioårsperioden 1827 till 1836 sköts i Sverige inte mindre än 5 424 vargar. Säkert fanns mörkertal.

*Av särskilda skäl bör bland fallen av vargdödade barn observeras de 9 barn som år 1821 dödades i **södra Dalarna** och i angränsande landskap. Av oförstånd hade några år tidigare i Gysinge en vargvalp omhändertagits för att tämjas. Den återgick till vilt tillstånd men var som domesticerad koncentrerad på barn. Sista barnet – 6-åriga Anders från Vatebo i By socken i Dalarna – dödades 18 mars 1821. Vargen sköts den 20 april samma år.*

Från Åbo-trakten i Finland finns redovisat styrkta fall av åren 1881- 82, 22 vargdödade barn. Ingen uppgift finns att vargarna skulle varit domesticerade. Däremot uppges, att det inte var av matbrist utan av nöje de dödat barn. Motsvarande sker i dag i Sverige med får!

I Ovensjö församling finns i husförhörslängden A I: 7a följande anteckning av komministern:

" Man har varit af den tanken, att vargar aldrig ätit människor; men år 1821 ifrån Nyårstiden till nedanstående dato, har man en bedröflig ärfarenhet häraf. I Årsunda och Östra Färnabo jämte flera socknar i V:Bergslagen hafva ganska många blefvit illa blesserade och även flere uppätne. På förstnämnda stället blef ett barn I Nyårs-tiden uppätit, och i går begrafdes benranglet efter en 19 års gl. Flicka. Magister Färner i Årsunda har nu idag varit hos undertecknad och beskrifvit denna och flere sorgsliga händelser. Ovensjö Com.Gård 19 Martii. L Backmark. "

Efter mer än 100 år utan varg i landets södra och mellersta delar byggs nu en ny vargpopulation upp. Den skall vara genetiskt välmående och den skall ha tryggad bevarandestatus. Skottpengar på varg är avskaffade, men däremot är fängelsestraff infört för den tamdjursägare, som i självförsvar för sin tamboskap skjuter en hotande varg utan att exakt följa byråkratins regler. Visserligen har den så kallade paragraf 28 ändrats, vilket gör det lättare att skydda sina tamdjur mot rovdjursangrepp,

Men den som dödar en varg vid försvar av tamdjur blir obligatoriskt föremål för polisutredning om eventuellt brott. Skall vargförvaltning gå till på detta sätt?

Sverige och EU

När regering ansökte om medlemskap i EU och förhandlingar föregick inträdesbeslut, dryftades även frågor om regler för bevarande av växter, fåglar och andra djur. EU-medlemskapet medförde att Sverige måste följa det så kallade Art- och habitatdirektivet. Sverige förhandlade ej till sig rätten att nationellt besluta om rovdjurs vara eller inte vara.

Nu är Sverige – såvida en omförhandling ej kan ske – för framtiden tvingat att hysa rovdjur, bland andra varg. Riksdagen har flera gånger fattat beslut om hur vargförvaltningen skall bedrivas. Så länge dessa beslut har laglig grund bör givetvis medborgare vara solidariska med dessa.

Anledningen till vargförvaltning är att EU vill säkra djurartens bevarande och mångfald. En skandinavisk vargpopulation finns nu. Men en skandinavisk vargstam eller vargart finns ej. Sverige hyser samma vargstam som finns i cirka 50 000 exemplar i Finland / Ryssland. Måhända hade detta varit angeläget att ta hänsyn till vid EU-förhandlingarna, då vargen som art ej är utrotningshotad vare sig den finns eller inte i Sverige.

Genetisk variation är den genetiska skillnad som finns mellan olika individer och mellan populationer. Den genetiska informationen, arvsanlagen, lagras i DNA-molekyler och variationen utgörs av olikheter i DNA-sekvensen.

Merparten av arvsanlagen består av kärn-DNA. Detta nedärvs från båda föräldrarna och finns i cellens kärna. Utöver kärn-DNA finns mitokondriellt DNA, som endast nedärvs från modern.

De flesta djurarter har kärnans genetiska material i dubbel uppsättning, en uppsättning från var förälder. Detta innebär, att varje individ har två upplagor av en och samma gen. Generna kan antingen bestå av två likadana varianter eller två olika beroende på om föräldrarna nedärvt samma genvariant eller inte. För varje gen kan en individ därför antingen vara homozygot, d.v.s. äga likadana varianter eller heterozygot, äga olika varianter.

Genetisk variation är en förutsättning för all biologisk evolution. Den utgör grunden för arters och populationers förmåga att anpassa sig till nya omständigheter såsom förändringar i miljön.

Gener definieras som recessiva och dominant. För att en recessiv gen ska få genomslag i en egenskap måste den vara homozygot, dvs båda föräldrarna måste ha samma egenskap på just den genen. Anlag för blå ögonfärg är recessivt och brun färg är dominant. För att barnet ska få blå ögon måste båda föräldrarna ha anlag för blå ögon.

Genetik – överväganden

Inavlad population

Sveriges vargar har en mycket liten genetisk bas. Nuvarande population bygger på några få (3) vargar, som på okänt sätt dök upp i Värmland under 1970/1980-tal. Dessa vargars ursprung är för närvarande okänt.

Den Skandinaviska vargpopulationen har på senare år förstärkts genom en invandrad vargkanna i Gävleborgs län och en kanna i sydöstra Norge. Båda djuren har blivit fäder till valpar. Genetiker och vargforskare anger i ett 100-årsperspektiv att fortsatt inavel kommer att få negativa konsekvenser för den skandinaviska vargpopulationen. Den yttersta konsekvensen blir inavelsdepression, vilket kan äventyra vargarnas långsiktiga förmåga att överleva. Det råder delade meningar om, hur och när eventuella negativa konsekvenser slår igenom i populationen. Expertisen tycks dock vara enig om att detta är mycket svårt, ja näst intill omöjligt, att förutse. Alla tycks även vara överens om, att ökad genetisk variation i vargpopulationen är önskvärd.

Ett problem vid inavel är att nära släktskap ökar risken för att båda föräldrarna bär på samma egenskap, bra eller dålig. Ett dåligt anlag som är recessivt kan då slå igenom som egenskap hos avkomman.

Man förutsätter att ökat släktskap leder till inavelsdepression med sämre sjukdomsresistens, fysiska defekter och nedsatt fruktsamhet. Ett par sjukdomar uppges förekomma hos vargar, vilket används som bevis för att sådana förhållanden redan föreligger i Sverige: blindhet, felaktigt placerade testiklar (kryptorkism) samt så kallade övergångskotor i ryggraden. Den blindhet, som hänvisas till, vilken förekommer hos vargar i svenska djurparker, har dock inte ärftlig bakgrund utan är utfodringsbetingad. En låg frekvens av kryptorkism är normal hos tamhunden och sannolikt även hos den vilda föregångaren. Kotförändringen, som oftast är symtomfri, har påvisats även i historiskt nordiskt vargmateriel. Den förekommer även på andra platser i världen.

För att få stöd för framtida planering av vargpopulationen i Norge och Sverige samlades ansvariga forskare till ett möte i Färna våren 2002. Forskarna utgjordes av genetiker och ekologer knutna till det skandinaviska projektet Skandulv samt en rad internationella vargforskare med genetisk kompetens. Ett av syftena med mötet var att *definiera minsta storlek på en livskraftig vargpopulation i Skandinavien* (utom Danmark). Av tradition inom bevarandevetenskapen utgår värderingen från en tidsrymd på 100 år och fem procent risk för utdöende. Mer om detta i *kapitel 10*. Forskarna och experterna gick vid mötet igenom en rad tänkbara riskfaktorer och dessas inverkan på vargpopulationens långsiktiga överlevnad.

Man konstaterade att

- största risken i sammanhanget är att stammen i grunden bygger på tre genetiskt obesläktade individer
- några direkta synbara effekter av inavel inte hade påvisats 2002, men att detta inte påverkade utvärderingen. När en defekt blir synlig är den svår att hantera, om inte nytt genetiskt material tillförs.

De församlades slutsats vid mötet blev, att en minsta livskraftig population måste uppgå till minst femtio genetiskt aktiva individer. Detta innebär en totalpopulation om mellan 150 och 200 individer i Skandinavien, under förutsättning att en till två genetiskt nya invandrare kan nå populationen per varggeneration. En varggeneration anses vara fem år.

Om populationen *inte* berikas med främmande gener ansågs 2002 att en minsta totalpopulation om 600 till 800 djur behövs.

Det är inte känt att någon ny forskargrupp, med motsvarande kompetens, samlats efter 2002. Därför är rimligt att de nivåer, som då angavs är giltiga även idag. Resultat från Färnamötet refereras respektfullt till i SOU 2007:89, vilken ligger som grund för nuvarande riksdagsbeslut. Färnamötet refereras även till i den senaste sammanställningen av kunskapsläget om varg utgiven av Viltskadecenter december 2010 och författad av forskarna inom Skandulvprojektet.

Inom den svenska genetikerkåren har det visat sig råda kraftigt delade meningar efter mötet år 2002, trots att forskare med starkt motsatt uppfattning var på plats redan i Färna.

Vägen bort från inavel enligt "Regeringsuppdraget 2008"

Beroende på hur snabbt vargpopulationens genetiska status ska förbättras, anvisar experterna olika vägar. Om vargpopulationen tillåts växa till över 1000 djur, räknar man med att problem, genererade genom inavel, kan komma att balanseras med hjälp av mutationer och naturligt urval. De flesta bedömare anser dock inte, att Sverige kan hålla en vargpopulation på över 1000 djur. Vid nuvarande beslutad nivå, maximalt 210 individer och minimum tjugo föryngringar per år, måste populationen alltså förstärkas med nytt genetiskt material. Forskare anser att två till fem nya individer, som avviker genetiskt från den svenska vargpopulationen, behöver tillföras per femårsperiod. Sambandet är sådant, att ju fler genetiskt nya individer, som tillförs, desto snabbare minskar problemet med inavel i populationen. Det omvända gäller givetvis också.

I redovisning av Regeringsuppdraget 2008 framgår tydligt, att det fortfarande finns kraftigt avvikande åsikter inom forskarvärlden vad gäller krav på storlek av "livskraftig population" och hur en sådan ska uppnås. Forskarna vid Grimsö, i huvudsak desamma som omfattas av Skandulv-projektet, står emot genetiker på Stockholms universitet.

I riksdagens nu gällande beslut om framtida rovdjursförvaltning – Proposition 2008/09:210 – anges, att vargpopulationen under en femårs-period ska förstärkas med högst tjugo från skandinaviska vargpopulationen genetiskt avvikande djur. Detta medför, om det kan genomföras, en radikal förbättring av vargpopulationens genetiska status, vilket torde resultera i en sjunkande inavel i populationen.

Studiegruppens sammanfattande slutsats avseende de olika förslagen gällande hur stor en livskraftig population behöver vara är att

- genetik inte är en exakt vetenskap utan bygger till stor del på värderingar
- forskarnas förslag blir därmed en blandning av genetik och politik.

2010 års rovdjursutredning

Rovdjurspolitiken är så komplicerad och fylld av motsättningar, att regeringen ansåg sig tvingad att göra ytterligare en utredning om hur politiken ska utformas. Utredningen skall vara klar år 2012. Utredaren, Lars-Erik Liljelund, har uppenbarligen svårt att bedöma den genetiska problematiken och har därför konsulterat ”Rovdjursutredningens internationella expertgrupp”. Expertgruppen har bland annat fått i uppdrag att analysera de oeniga svenska forskarnas ståndpunkter. Expertgruppens utlåtande finns nu – februari 2011 – tillgänglig.

Expertgruppens egentliga slutsats är

- att Skandinavien vargpöpopulation är kraftigt inavlad
- inaveln har hittills inte resulterat i observerbara eller verifierbara defekter hos vargarna
- nytt genetiskt material måste tillföras snarast
- Skandinavien vargpöpopulation måste ges en naturlig möjlighet att utbyta gener med den finska och ryska populationen
- med tjugo till fyrtio nya friska vargar under kommande tjugo år försvinner inavelsproblemen. Med den genetiska förstärkningen verkar det som om populationsstorleken inte har avgörande betydelse.

Studiegruppen har uppfattat att det är tillräckligt med 150 till 200 vargar i Skandinavien om expertgruppens åtgärdsförslag genomförs.

En mångordig analys visar, att alla de oeniga svenska forskargrupperna kan ha rätt beroende på vilka utgångspunkter man väljer.

Studiegruppen konstaterar återigen, att genetiska övriganden är baserade på teoretiska värderingar. Forskarna gör mer eller mindre kvalificerade bedömningar baserade på olika förutsättningar, eller gissningar, om framtida utveckling.

Hur kan nytt genetiskt material tillföras?

Naturlig invandring anses vara det bästa sättet att få in nya gener i populationen. Problemet är, att så få invandrande vargar lyckas ta sig från den stora ryska populationen till den isolerade populationen i Mellansverige. Hittills har troligen endast en vargtik och cirka fjorton vargar av hankön eller ej könsbestämda djur tagit sig in i Sverige, sedan vargen dök upp på nytt för drygt tjogofem år sedan. Endast fem av dessa djur har nått Mellansverige. Av de övriga har tre dödats genom skydds jakt. Resten har försvun-

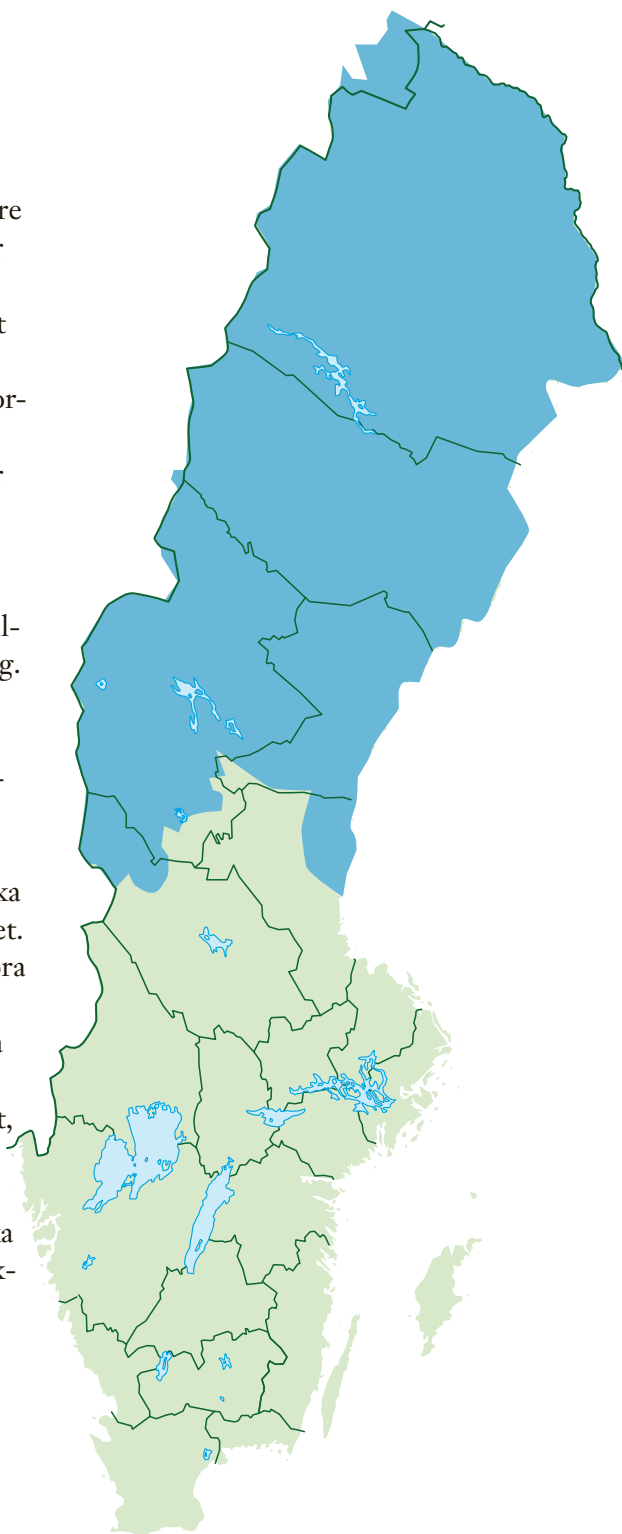
nit på annat sätt. Forskare tror, att de dödade illegalt. Det är överraskande att endast en, därtill den första, av kända invandrare är en könsbestämd tik. Övriga invandrare tycks i huvudsak vara ensamvargar av hankön.

Forskarna i Skandulvprojektet föreslår, att invandrarvargar från öster får ett förstärkt skydd. En korridor längs Norrlandskusten med cirka fyra glest fördelade vargrevir bör tillåtas, för att underlätta för invandrarna att nå Mellansverige.

Det är anmärkningsvärt, att rennäringen i landet ges en särställning, när det gäller vargförvaltning. Hela problematiken med bland annat genetisk förstärkning skulle minska eller försvinna, om vargrevir även tilläts förekomma längs hela norrlandskusten eller i hela Norrland. Detta skulle även minska behovet av vargrevir i övriga landet.

Ett antal alternativa sätt att föra in obesläktade individer har diskuterats. Möjlighet finns, att flytta naturliga invandrare förbi det för vargen livsfarliga renbetesområdet, att föra in djur, vuxna eller valpar, fångade i den finsk-ryska populationen, eller att inseminera svenska vargtikar med sperma från obesläktade individer.

Forskarnas i Skandulvprojektet samlade slutsats är, att dessa förstärkningsmetoder är politiskt svåra och i vissa fall omöjliga att genomföra. De vill avvakta och se hur huvudalternativet, naturlig invandring, fungerar innan de tar ställning till hur frågan bör lösas.

Den blå markeringen är renbetesområden, sommar- vinter- och åretrunt renbetesland.
Källa: SLU Umeå

En kort presentation lämnas nedan i detta kapitel, underrubrik *Åtgärder mot smittriskspridning*, för Naturvårdsverkets, Statens Jordbruksverks samt Statens Veterinärmedicinska Anstalts svar på regeringsuppdrag att utreda rutiner för införsel och utplantering av varg i Sverige.

Bandmask

Studiegruppen finner det förvånande, att myndigheter är djupt engagerade av problemet med smittspridning av parasiter och rabies vid eventuell inplantering av valpar från djurparker och vargar från öst, men inte visar samma intresse för dessa problem när det gäller vargar som invandrar från Finland, vilka varken vaccineras eller avmaskas när de är på väg in i Sverige.

Bandmaskfrågan aktualiserades nyligen då en räv, skjuten i december 2010 i Uddevallatrakten, visat sig ha dvärgbandmask (*Echinococcus multilocularis*). På olika håll i bland annat Europa förekommer i olika stor omfattning bandmask hos både räv, mårddhund och varg. I Sverige är det första gången man finner dvärgbandmask hos räv.

När varg och mårddhund har dvärgbandmask är spridningsrisken mycket större än när räv har sådan parasit. Räven lever mycket lokalt. Vargen däremot vandrar med sin smitta miljontals över landet och kan var invandrad från avlägset land. Mårddhunden å sin sida har mycket hög reproduktion.

Varg, men även hund och katt, kan drabbas av rävens bandmask. När dessa djur angrips är det oftast av en annan dvärgbandmask (*Echinococcus granulosus*). De olika varianterna av dvärgbandmask lever och utvecklas i stort på samma sätt, har samma livscykel.

Den vuxna masken, stor som ett risgryn, lever i en huvudvärd, till exempel i varg. Den äter sig fast i en tarms slemhinna och stjälar näring från värden. Masken lägger sina ägg i tarmen. De osynliga äggen förs sedan

FOTO: ÅSA TILL

ut med vargens avföring. För att ett ägg skall bli en ny mask måste livscykeln slutföras. Kanske en sork äter av spillningen och får i sig de osynliga, luktfria äggen, blir sjuk och orörlig. När sorken blivit hund- eller vargföda är cykeln slut. Eller kanske har ägg förts av flugor eller av vinden till svamp och bär som sedan plockas och äts av barn eller vuxen. Finns äggen i hundens päls kan de föras över till husse och hans barn när de kelar med hunden? Kanske för räv eller varg med sig dvärgbandmaskens ägg in i jordgubbsodlingar och grönsaksland!

Om en människa smittas till exempel av en jordgubbe med ägg kan vätskeblåsor utvecklas i levern. Utvecklingen är vanligen mycket långsam. Levervävnaden vanställs. Att råka ut för smitta är livshotande.

Spriker sig dvärgbandmasken i Sverige förändras människors livskvalité

Nytt fall av dvärgbandmask

Ytterligare ett fall av den fruktade parasiten dvärgbandmasken har hittats i Västergötland. Fyndet har gjorts på en räv som sköts i mars.

– Det kommer från en vuxen hona och på ganska exakt samma plats som det första, säger Ann Lindberg, veterinär och epidemiolog vid Statens veterinärmedicinska anstalt.

Det första fallet någonsin av rävens dvärgbandmask i Sverige gjordes i februari. Ett tusental rävar har undersökts men bara två fynd har gjorts än så länge. För närvarande pågår en undersökning ledd av Livsmedelsverket om vilka konsekvenser dvärgbandmasken kan få för folkhälsan.

Smittan kan överföras till människa.

PEA NILSSON

Dagens Nyheter
mars 2011

Beskrivna rigorösa säkerhetsåtgärder blir på grund av bandmaskförekomst livsviktiga i hårt masksmittade – endemiska – områden.

Statens Veterinärmedicinska Anstalt övervakar förekomsten av dvärgbandmask i Sverige.

Under flera årtionden har särskild uppmärksamhet, ja utrotningsförsök, riktats mot förekomsten av mårddhund för att minska risk för spridning av bandmask. För närvarande (april 2011) pågår intensiv jakt med undersökning av rävar sedan två skjutna rävar visat sig bära mask.

När beslut fattas om statlig vargförvaltning måste samtidigt riskerna med parasiter beaktas och tas på allvar. Befolkningen i Sverige, både i stad och på landsbygd, vill med säkerhet även i framtiden kunna njuta av svensk natur, dess djur, växter och bär.

När en svår influensa hotar svenskarna anslås medel till att skyddsvaccinera hela befolkningen. Staten tar ansvar för att skydda invånarna. Mot dvärgbandmask finns inget oss veterligt vaccin att erbjuda.

Åtgärder mot smittriskspridning

I avsnittet *Bandmask* ovan har studiegruppen uttryckt förvåning över att myndigheter inte tycks ägna samma intresse och ansvar för risken med parasit- och sjukdomsspridning genom från Finland invandrande vargar som man gör när det gäller eventuellt inplanterade djur.

Bästa garantin Sverige kan få för att också i framtiden slippa smittspridning av dvärgbandmask, rabies och andra sjukdomar genom varg är att inte tillåta någon vargpopulation alls i landet!

Med anledning av att riksdagen beslutat att landets vargpopulation skall tillföras ett antal nya genetiskt lämpliga vargar, svenska djur eller från öst, har regeringen lämnat uppdrag till berörda myndigheter att lämna förslag hur en säker inplantering kan ske. Naturvårdsverket, Statens Jordbruksverk och Statens Veterinärmedicinska Anstalt lämnade 2009 in svar på uppdrag om rutiner för införsel och utplantering av varg i Sverige rubricerat *Genetisk förstärkning av den svenska vargstammen*.

För ett pågående uppdrag avseende utplantering av varg skall Naturvårdsverket och Jordbruksverket lämna en gemensam delrapport till regeringen den 31 december 2011 och en slutrapport ett år senare. I regeringens uppdrag anges klart att "Utsättning av varg får endast genomföras om det kan ske utan risk för införande av dvärgbandmask till Sverige".

Jordbruksverket (SJV) och Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) har ansvarsfullt regeringsuppdrag att gemensamt ta fram rutiner för varginplantering som inte äventyrar smittskyddet. Efter kontakter med företrädare för myndigheterna har studiegruppen skapat sig en uppfattning att åtgärder mot smittspridning genom *inplanterade vargar* skall ske i stort sett enligt nedan.

Bland de många smittor som kan överföras genom införsel eller utplantering av varg betraktas *dvärgbandmask* och *rabies* som de viktigaste. Dessa smittor är styrande vad gäller karantänstid och behandlingar, vilket medför att även andra smittor kommer att beaktas.

Dvärgbandmask kan kontrolleras genom avmaskning och upprepade kontroller. Inkubationstiden för rabies är upp till sex månader. Det hjälper inte att vaccinera en redan smittad varg. Man måste ändå avvakta sex månader. Det bedöms som olämpligt att ha en vildfångad varg i svenskt karantänshägn under sex månader bland annat på grund av djurskyddsskäl, varför sådant förfarande inte tycks aktuellt.

För att varg, oavsett om den är svensk eller utländsk, skall få sättas ut, skall den vara fri från allvarliga smittor. Detta kan ske på olika sätt såsom *karantän, vaccination, avmaskning, dokumenterad smittfrihet efter längre vistelse i djurpark eller född i kontrollerad miljö. En individuell bedömning skall ske av varje individ som skall utplanteras, även med avseende på genetisk status.*

Svenska djurparksvargar är fria från rabies och kontrolleras regelbun-

det för andra smittor. Utplantering av valpar efter dessa innebär därför inga risker för smitta. Om det blir aktuellt att sätta ut valpar från utländska djurparker kommer samma hälsokrav att gälla för dessa, som för andra importerade vargar, oavsett varifrån de kommer.

Åtgärder för att hindra smittspridning genom utplantering av varg synes omfattande och väl planerade. Men vad sker samtidigt när det gäller skydd mot smittspridning genom de vargar som spontant vandrar in i Sverige genom renbetesland? Är risken för smittor med dessa djur så försumbar, att landet överhuvudtaget tryggt kan ha en vargpopulation?

Naturlig population

Studiegruppen menar, att den skandinaviska vargpopulationen knappast kan definieras som naturlig, om den för sin långsiktiga överlevnad behöver konstant artificiell tillförsel av gener.

Vi menar, att om inte långsiktig naturlig kontakt med den östliga populationen kan åstadkommas, har den skandinaviska vargförvaltningen hamnat i en återvändsgränd.

Slutsats

Riksdagens vargförvaltningsbeslut innebär att varg ej skall få etablera sig i renbetesland. Detta beslut stänger i praktiken nästan hela Norrland norr om Medelpad för varg. Vidare synes staten ha kapitulerat inför det faktum, att vargar på väg in i Sverige norrifrån "försvinner". De vargar, som till äventyrs lyckas hålla sig vid liv inom området, avlivas i stor utsträckning genom av staten subventionerad skyddsjakt. Med detta förfaringssätt försvåras effektivt genetisk förstärkning på naturlig väg.

Studiegruppen anser, att det genetiska problemet skapats och upprätthålls av statens politik. Om inte staten kan finna en robust och säker metod att långsiktigt och naturligt tillföra behövt nytt genetiskt material bör vargpolitiken omprövas i grunden. I detta sammanhang måste stor hänsyn tas till eventuella problem med parasiter och rabies hos de införda djuren.

4. BETRAKTARE

Vem vill ha vargen och varför

I debatten om rovdjurs vara eller inte vara kan man tydligt urskilja två olika åsiktsriktningar och grupper. Den ena, *brukare- eller sakägargruppen*, är direkt berörd av vargens sociala och ekonomiska skadegörelse.

Den andra åsiktsgruppen, *betraktare- eller icke sakägargruppen*, har inga problem med anledning av vargförekomst i form av sociala besvär, kostnader eller förluster.

Eftersom vargen för närvarande enbart är etablerad inom delar av Mellansverige är det just nu bara en mindre del av befolkningen, som drabbas av vargförekomsten. Detta medför naturligtvis att denna grupp för närvarande är i minoritet. Vargrevirens antal ökar dock successivt, *se kapitel 3*. Fler och fler blir drabbade.

Brukare som drabbas blir inte med kraft företrädade av någon organisation. Det är inte så att de inte är representerade utan de traditionella organisationerna blir splittrade i frågan ”sprida varg eller inte”. Våldigt få brukare önskar ha varg på marker de brukar. De som har varg vill bli av med den eller sprida den och de som inte har den vill inte att den sprids. Av detta skäl hörs drabbade brukare inte tillräckligt i debatten utan blir försummade även av myndigheterna. När de drabbade sluter sig samman i en organisation, som enbart företräder brukare med vargproblem kommer situationen sannolikt att förändras.

Betraktarna kan vara människor, som önskar så många vargar som möjligt i stort sett överallt i landet, där de förmodligen ej själva bor, har barn och barnbarn eller hund- och tamdjur.

Vem vill ha varg?

Som inledningsvis poängterades, är *betraktargruppen* befriad från vargproblem. Gruppen synes enbart ha känslomässig relation till vargen liksom känslomässiga åsikter. De tillåter sig blunda för vargdrabbades bekymmer, eftersom de drabbade kommer från en minoritet, som man inte vill ta hänsyn till. De behöver ej ta ansvar och bära konsekvenser av sina åsikter. Inte heller behöver de dela de drabbades kostnadsbörda. Av nämnda anledningar kan därför betraktarna inte räknas till sakägargruppen. Deras åsikter rörande vargförvaltningen borde därför väga lätt inför

myndigheters beslut.

Betraktargruppen är av ovan redovisade skäl mycket större än brukarnas. Många av betraktarna är också sedan länge anslutna till en rad olika organisationer, som är vana vid lobbyism.

För att lättare förstå vargdebatten vill vi fördela betraktarna på tre grupper:

- Människor, som helst önskar så många vargar som möjligt i stort sett överallt i landet, där de förmodligen ej själva bor, har barn och barnbarn eller hund och tamdjur. Dessa människor är ofta organiserade i föreningar och organisationer, som inte har eller tar ansvar för vargens skadeverkan. Hit räknas SNF, WWF, Svenska Rovdjursföreningen, Djurens vänner med flera. Till denna grupp borde också läggas en stor del av journalistkåren. Journalistkåren rymmer i allmänhet kunniga företrädare, men inte sällan saknas helhetssyn.

- Personer med beslutande och/eller verkställande uppgift i statliga myndigheter som miljödepartement, naturvårdsverk och länsstyrelser. Vissa befattningshavare här synes ha svårt att särskilja sin personliga sakuppfattning från en objektiv, neutral verksamhetsutövning. Som exempel kan nämnas statsrådets i miljödepartementet uttalande i media januari 2011, att vargpopulationen bör utökas. Detta uttalande strider exempelvis mot nu gällande riksdagsbeslut om högsta antal vargar. Serena Cinque vid Förvaltningshögskolan vid Göteborgs Universitet visar i sin doktorsavhandling *I vargens spår*, att regelverket runt rovdjursförvaltning tolkas relativt fritt av de olika förvaltande organisationerna och att enskilda tjänstemäns personliga uppfattning ofta återspeglas i hur reglerna följs. Cinque anser att detta är ett stort problem då beslut och information i frågor rörande rovdjur inte upplevs som trovärdiga av allmänheten.
- Enskilda personer som ej är organiserade utan deltar i debatten med stor okunnighet och ovederhäftiga uttalanden.

När dessa grupper i debatten förordar en fri utveckling av varg i Sverige upplevs det kränkande för dem, som drabbas av problemen. De upplever

sig som en minoritet, vars krav kan nonchaleras. *Se vidare kapitel 5 och 6.*

Detta förhållande, betraktare och brukare, skapar i samhället en näst intill hatisk schism mellan medborgare, vilken de statliga vargförvaltande myndigheterna måste observera och hantera.

Studiegruppen har vid sitt arbete observerat hur så kallade attitydundersökningar åberopas som stöd för bland annat acceptans av vargförvaltning. Det är i sammanhanget viktigt att pröva av vem och hur undersökningens frågor ställts och till vilka. En icke objektivt och rätt genomförd undersökning saknar trovärdighet. I de undersökningar vi studerat finns dock ett enkelt entydigt samband. Avståndet mellan bostadsorten och vargförekomst påverkar acceptansen. Boende nära vargrevir är mer negativa till varg, medan de som bor långt ifrån vargarna är mer positiva.

I vargland bor cirka en miljon människor. De utgör en minoritet av rikets befolkning. Men resten av befolkningen, som för närvarande icke drabbas av varg, skall inte tillåtas utgöra en majoritetsgrupp som dikterar villkoren för en drabbad minoritet!

Samma hänsyn och behandling som visas renägande samer, 2000 till 5000 personer beroende på hur man räknar, bör visas andra jämförbara minoritetsgrupper, till exempel fårägarna med år 2010 minst 5600 besättningar i varglänen, vilket torde motsvara minst 15 000 personer. Om ca 1 miljon anses vara en minoritet vars levnadsvillkor kan dikteras av en majoritet så skulle samtliga göteborgare också kunna råka ut för det ödet.

När en stor högspänd elkraftlinje byggs genom en bygd tillfrågas de, som skall bo i närheten av kraftlinjen om sin inställning. Dessa människor utgör en minoritet. De berörs av projektet. De är sakägare. Beslutsfattarna behandlar dem som viktig remissinstans.

Till icke berörda boende kanske femtio mil bort från ledningen lyssnar man ej. Varför gör staten inte på samma sätt, när den förvaltar sin egen vargpopulation?

Fiktiva folkomröstningar och attitydundersökningar hör inte hemma i ett demokratiskt samhälle. Ej heller sådan statlig vargförvaltning som medför att myndigheter behandlar jämförbara skilda minoriteter på olika sätt. Det hör inte heller hemma i ett rättssamhälle.

5. BRUKARE – DIREKT BERÖRDA AV VARG

Vargen är det rovdjur som orsakar flest skador på tamdjur. Cirka 550 tamdjur (enligt förhållande år 2009) dödas, skadas eller försvinner per år, renar och hundar oräknade. Antalet har ökat drastiskt de senaste åren och de flesta av de drabbade djuren är får (97 procent). Majoriteten av offren blir antingen dödade eller så allvarligt skadade att de måste avlivas. Det händer att en liten besättning utplånas eller berövas alla sina avelsdjur, till exempel alla tackor eller alla baggar.

Fårägare. Ca 15 000 personer i varglänen

Fårgårdarna är ganska jämnt fördelade över landet med undantag för Gotland, som har en mycket tätare fårpopulation och Norrland, som har en betydligt glesare. En besättnings storlek anges med "antal tackor", vanligen likvärdigt med det antal får som stallas in vintertid. På vintern har Sverige cirka fyrahundra tusen får. Sommartid, när lammen är födda, finns cirka en miljon. Medelbesättningen har ungefär trettio tackor. Vanligast är pälsfår och korsningsfår. Det finns även elva små, inhemska raser. Tre av dessa är lantraser, som till helt nyligen betraktades som utrotningshotade: gutefår, ryafår och svenskt finullsfår.

Det finns även åtta raser av gamla svenska allmogefår, varav över hälften består av färre än femhundra individer. Dessa får finns inte någon annanstans i världen. Många av djuren ingår i levande genbanker.

Det finns även åtta raser av gamla svenska allmogefår, varav över hälften består av färre än femhundra individer. Dessa får finns inte någon annanstans i världen. Många av djuren ingår i levande genbanker. Små fårraser är känsliga för förluster. Varje djur är unikt och det finns ingen genetisk reserv i andra länder. Dessvärre ligger deras ursprungliga hemorter i många fall i län som numera är landets vargtätaste. Angrepp har inträffat i sådana besättningar och kan påverka rasernas framtid.

Som nämnts är de flesta svenska fårbesättningar små. På en gård med trettio får har varje tacka ett namn. Många små fårgårdar ägs av en ny generation "gröna-vågare", som bosatt sig lantligt eller av åldrande bönder som ställt om sina jordbruk. De har ett intresse för lantlig kultur, hantverk och

bygdehistoria. De engagerar sig i djur- och naturvård. De värnar om den biologiska mångfalden till exempel genom att låta fåren beta strandängar och genom att sköta mark med särskilda värden. För att få ersättning för sådant arbete, sluter man ett femårsavtal med Länsstyrelsen om en skötselplan, ett så kallat "miljöåtagande". Om betningen underkänns får man avdrag på gårdsstödet och kan bli skyldig att återbetala tidigare ersättningar. Se nedan om Intrångsproblem.

Det är en fårägares mardröm att få sina djur angripna av rovdjur. De flesta fårägare vill ha nolltolerans mot rovdjursangrepp. De behöver bättre skydd i form av stängsel. Känslan hos den som finner döda eller sargade får i hagen har inslag av sorg, medlidande och även skamkänsla. Man upplever sig ha svikit sina djurs förtroende. Förlusten av djur, oron över nya angrepp och mötet med en oförstående omvärld gör människor nedstämda.

Får förmedlar en idyllisk hemkänsla inte bara till ägaren. Fåren skapar en trivsel som även kommer andra tillgodo. I en hage i Västmanland fanns baggen Berra, som var bästa vän med hästen Felix, en trettiofem år gammal ponny. De gick i hagen tillsammans och när det regnade eller solen

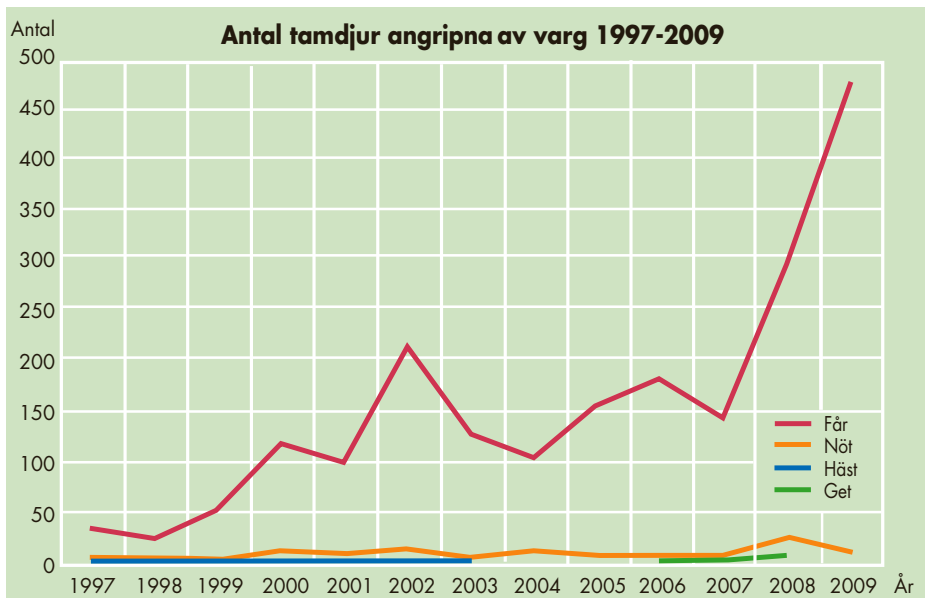

Baggen Berra var ett glädjeämne i byn.

gassade ställde sig Berra i skuggan under hästens buk. Det udda paret var ett glädjeämne för hela byn. Förstämningen blev stor i Bysala, när Berra hittades död i ett dike sommaren 2010, dräpt av varg.

På Gotland är fåruppfödning en viktig näringsgren, medan det på fastlandet inte finns så många fårgårdar av storlek att kunna försörja en familj. Det finns dock en efterfrågan på svenskt lammkött, som är av gourmetkvalitet, där slaktdjuren dessutom är uppfödda på grönbete under djurvänliga former. Det finns ett intresse för fåruppfödning hos unga, drivande bönder. I den nya fårnäringen byggs stora luftiga fårhus av mycket hög standard. Viljan att investera dämpas dock av hotet från rovdjuren, de ökade kostnaderna för stängsel och tvivel på stängslens effektivitet. Se nedan Intrångsproblem.

Närvaron av rovdjur skapar stor oro bland fåren som blir ohanterliga och i värsta fall flyr från hagen och skadar sig själva eller andra. Fårägare, som förlorar får i ett verifierat vargangrepp, får av staten en låg ekonomisk skadeersättning. Beloppet täcker inte djurens ekonomiska värde. I en enkätundersökning bland fårbönder, om de kunde acceptera vargangrepp, om de fick bra skadeersättning, avvisade alla tanken. Åttiofem procent upp gav att de skulle må mycket dåligt, om deras får blev angripna av rovdjur. Hälften av dem var beredda att lägga ner sin verksamhet om trycket från rovdjur ökade.

Grafik: Viltskadecenter i Grimsö.

Intrångsproblematik – djur på bete

Under 2009 angreps närmare 550 tamdjur av varg. Nästan alla vargens offer var får. Enligt Viltskadecenter i Grimsö bedömning kommer angreppen på tamdjur att öka ytterligare, om vargpopulationen ökar.

En varg i en fårhage dräper eller lemlästar ofta många får per angrepp. Av nötkreatur är det i första hand små kalvar och djur i fåboddrift, som faller offer för varg. Det uppstår ofta sekundärskador. Vargen skrämmer ibland vuxna nötdjur, som bryter igenom stängsel och skingras. Lösa, skrämda kor kan springa långa sträckor och rusa ut på vägarna och orsaka svåra olyckor. Det händer att sådana djur inte kan infångas utan försvinner. Rovdjur nära hagarna gör djuren både kroppsligt och mentalt stressade.

I dagens Sverige finns det djurägare, som går ut med vapen för att se till sina betesdjur. Inte för att skjuta rovdjur utan för att kunna avliva eventuellt skadade djur. Av fåren drabbas ledardjuren först, eftersom de försöker skydda sig och sina lamm mot rovdjur. När de modigaste tamdjuren är borta, blir flocken skyggare och därmed svårare att hantera.

Den statliga ersättningen för rovdjursstängsel, tjugo kronor per meter, täcker bara en liten del av bondens verkliga kostnad. Kraven på sådana stängsel är höga: många trådar av hårt spänd blanktråd med lågt placerad undertråd, robusta stolpar, varav vissa måste vara nedslagna till frostfritt djup. Skötseln är dyrbar och tidskrävande. Nya regler för elstängsel tillåter bara aggregat med alltför för låg energimängd, en femtedel av den som används idag. Detta hotar att helt sätta rovdjursstängslen ur spel. Att stängsla en fårgård mot varg kostar bonden hundratusentals kronor. Underhållet

är mycket kostsamt och de nya reglerna kräver att en person jobbar med röjning under stängslen på minst halvtid.

Studiegruppen finner det anmärkningsvärt, att regeringen accepterat EUs krav på sänkt uteffekt i elstängsel. Om konsekvensanalys gjorts baserat på svenska förhållanden borde det stått klart, att sänkningen avsevärt försvårar för djurhållare att skydda sina djur mot rovdjursangrepp och att skadorna på betesdjur orsakade av rovdjur därmed kommer att öka.

Sambete mellan får, nöt och häst kan ha en skyddande effekt. Boskapshundar, stora vaktande hundar, som lever i fårfloken kan öka skyddet i några enstaka besättningar. Många fårbetesmarker är klassade som mark med särskilda värden, där betningen gynnar den biologiska mångfalden enligt EUs Art- och habitatdirektiv. Allemansrätten ger besökare rätt att vistas i betesmarkerna. Rovdjursstängsel, boskapshundar eller ”farliga” stordjur, till exempel ungtjurar, försvårar tillträdet och kan utsätta allmänheten för ökad skaderisk. Rovdjursstängsel gör det svårare för fårägaren att ta sig fram i markerna, eftersom all rörelse mellan hagarna måste ske genom komplicerade grindar. Flyttningar av djur blir krångliga, när många strömförande trådar skall häktas av och på.

Många beten är svåra att stängsla mot rovdjur, till exempel över diken, i sluttningar över hällar eller i blockrik terräng. Särskilt svårt är det att stängsla mot vatten, en avgränsning som är helt nödvändig, då vargen inte drar sig för att simma. Skötsel av värdefulla strandbeten, våtmarker och fågellokaler är en drivfjäder för många djurägare. Viss sådan mark besöks av många fågelskådare, vilket i sin tur genererar inkomster vid drift av serveringar, gårdsbutiker, guidningar och bed-and-breakfast verksamhet. Att stängsla bort stränder skapar konflikt, när det gäller att prioritera olika typer av biologisk mångfald. De betesgynnade växterna och fåglarna riskerar alltså att försvinna för att vargen som art skall gynnas, trots att den icke är utrotningshotad.

Markägare sluter femåriga avtal om skötsel av mark med särskilda värden. Om stranden stängslas bort växer den snabbt igen. Brukaren förlorar inkomst, när han inte längre kan sköta marken. Han kan även bli återbetalningsskyldig, när det inte går att uppfylla åtagandet.

Många fårbetesmarker är klassade som mark med särskilda värden, där betningen gynnar den biologiska mångfalden enligt EUs Art- och habitatdirektiv.

FOTO: BERIT WALLIN HÅKANSSON

Fäbodbruket. Troligen minst 1000 personer

Fäboddriften i Sverige har en flera hundra år gammal historia. Särskilt vanlig var, och i någon mån är, fäboddriften i landskapen från Dalarna och norrut. Fäboden användes förr under några månader per år som sommarviste och gav då bete främst för kor och getter.

Djuren fördes ut på led från byn till fäboden, buföringen. De vandrade långa sträckor till ängar och sluttningar i särskilda sommarområden, där de gick fria i markerna under dagarna. Ibland stängdes de in över natten i fällor eller i enkla fjös, fähus. Syftet med att föra kreaturen från byn var flerfaldigt. Betet borta från gården gav utan arbetsinsats ett viktigt tillskott av foder, vilket gjorde, att man slapp tära på betesmarken invid gården. En annan effekt var, att utägorna hölls öppna och att rara örter mätte bra då de gynnades av betningen. I de landskap där fäbodbruket förekom, var de mörka timmarna få och all den ljusa tiden togs tillvara för olika arbeten. De människor, som var kvar på gården kunde koncentrera sig på att så, skörda hö, tröska och plöja, medan vallpigorna såg till djuren och skötte sina sysslor i fäbodens enkla stugor. Deras uppgift var inte bara att passa djuren på betet utan även att ta hand om mjölken och förädla den till smör och ost, som kunde bäras hem till byn som vinterförråd.

Fäboddriften avtog i betydelse under hela nittonhundratalet. Driften lades ner och många fäbodar förföll i slutet av århundradet. Men de har fått ett uppsving under senare årtionden, dels på grund av ett ökande intresse för den speciella kulturen, dels för att det möjliggjorts att restaurera fäbodar och praktisera fäboddrift med stöd av EU-medel. Betande djur är nödvändiga för att uppnå EUs landskapsvårdande mål enligt Art- och habitatdirektivet samt för att också kunna befrämja ett rikt odlingslandskap. Här framträder både betesdjuren och fäbodjäsenten som ”nyckelarter” för den biologiska mångfalden.

Utrustningen på fäboden var enkel. Mjölkkärl, smörkärna, kaggar och redskap för ystning var viktig utrustning tillverkad oftast i trä. Till kulturen hörde även vissa instrument – pipor och näverlurar, vissa vallåtar och kulningen – de speciella lockropen på djuren. Både de gamla arbetsmetoderna liksom låtarna och sångerna har återigen fått ökad uppmärksamhet. Vidare finns ett nytt intresse för att bevara gamla byggnader. Som turistattraktion blev fäboden känd i vida kretsar redan för över hundra år sedan. När norra landskapen fick järnväg och friluftsliv blev vanligt, blev även fäboden ett populärt fotvandringsmål för besökande stadsbor. Där kunde de vila, handla smör och ost och bli serverade nygräddade våfflor med vispgrädde.

Idag är en gammal fäbod återigen ett uppskattat utflyktsmål. Detta gäller särskilt om besökare får uppleva gamla arbetsmetoder och får köpa med sig prov på typiska matvaror såsom mese eller fäbodost efter gammalt recept. På de pånyttfödda fäbodarna finns återigen de gamla husdjursraserna, särskilt kor av fjällko- eller fjällnära ras eller av rasen rödkulla. Dessa småväxta och härdiga koraser kan föda sig på ett enklare bete. Ändå producerar de en särskilt fet mjölk, visserligen i liten mängd, men med goda ystegenskaper, vilket ger gott utbyte av ost. Dessa raser har få individer och balanserar på gränsen till utrotning. Det förekommer även en modern form av fäboddrift med importerade robusta nötkreatur som till exempel den skotska rasen highland cattle.

Under senare år har rovdjur gått hårt åt vissa besättningar på fäbodarna. Både getter och kor har blivit ihjälbitna av vargar. Bland överlevarna har en del kor fått så svåra lynnesfel, att de blivit vanskliga att hantera. Brukarna lever i stor oro för sina djur och arbetsbördan med djuren har ökat kraftigt. Fäbodbrukare har resignerat och lagt ner verksamheten, andra överväger att göra så, om inte situationen blir bättre. Det finns en risk, att fäbodarna åter töms på djur, varefter landskapet åter snabbt återbeskogas. Även om fäbodarna är bemannade, kan de ansvariga numera inte följa med djuren ut i skogen hela dagarna medan de betar, vilket skedde under gångna tider med då rådande tillgång på arbetskraft.

Idag är en gammal fäbod återigen ett uppskattat utflyktsmål. Detta gäller särskilt om besökare får uppleva gamla arbetsmetoder och får köpa med sig prov på typiska matvaror såsom mese eller fäbodost efter gammalt recept.

Hundägare/jägare – 85000 jaktkortslösare och troligen minst 100 000 som har hund i varglänen

I många län i Mellansverige går en lös hund inte längre säker på gårdstunet eller i skogen. En varg kan dyka upp precis var som helst även utanför reviren. Vargen är inte ett omedelbart hot mot vuxna människor, men en lös hund, som möter en varg är i livsfara. Cirka 350 hundar har attackerats av varg de senaste nio åren.

Jakthundar är särskilt hårt drabbade av vargangrepp, *se kapitel 3, Fakta om vargen*. Då jakthunden inte är ett redskap, utan oftast en kär familjemedlem, medför risken för angrepp av varg, att många jakthundägare avstår från hundjakt och därmed all jakt inom vargrevir. Hundägaren förlorar därmed en viktig del av livskvaliteten.

När den senaste inlandsisen drog sig tillbaka för över tiotusen år sedan befolkades Sverige efter hand av jägare och fiskare. Nybyggarna förde med sig hundar av samma typ som dagens älghundar. Det framgår av hållristningar som visar jägare med hundar, bågar och spjut.

Utöver jakterna fungerade hundarna som vakt- och gårdshundar och senare som boskaps- och vallhundar. Tidigt växte sig banden starka mellan människa och hund. Det framgår redan av niotusen år gamla gravar, där

arkeologer har hittat skelett av hundar, som jordfästs under hedersbetygelser, beströdda med ockra. Dagens jakt med hund har alltså mångtusenårig tradition, men jaktformerna har varierat under århundradena beroende på tillgången på jaktbart vilt.

Den traditionen bryts nu. En viktig del av kulturarvet försvinner, när stora rovdjur omöjliggör jakt med lös hund.

I Sverige finns tolv så kallade nationalraser varav nio är jakthundar. Av dessa senare är tre älghundar, en skällande fågelhund och fem, fyra stövare samt drever, är drivande hundar. Nationalraserna är starkt hotade. I de flesta raserna föds allt färre valpar per år. Flera av raserna har utvecklats negativt sedan trettio år tillbaka.

Registrerade valpar av nationalraserna år 1981-2009

RAS	1981	1990	2000	2009
Dansk-svensk gårdshund	-	125	273	663
<i>Drever</i>	2397	2297	1050	739
<i>Gotlandsstövare</i>	-	-	8	50
<i>Hamiltonstövare</i>	1573	1635	714	399
<i>Hälleforslund</i>	-	-	54	45
<i>Jämthund</i>	1054	1576	1948	1559
<i>Norrbottenspets</i>	347	201	101	152
<i>Schillerstövare</i>	653	335	164	206
<i>Smålandsstövare</i>	310	205	118	60
Svensk lapphund	281	227	124	91
<i>Svensk vit älghund</i>	-	-	94	91
<i>Västgötaspets</i>	233	249	212	196

Jakthundsrasererna är skrivna med kursiv stil.

Studiegruppen bedömer, att den negativa utvecklingen till stor del beror på att jägare helt enkelt inte köper ny hund. Den jaktform, som hunden är anpassad för, går inte längre att utöva.

Runt hundhållningen finns ekonomiska intressen, som drabbas av minskad uppfödning och hundhållning. Behovet minskar till exempel av hundburar, pejlar och annan utrustning. Dessutom försvinner en inkomst från försäljning av valpar, hundkurser, inkvartering, hundfoder med mera. Värre än den ekonomiska skadan är, att många jägare drabbas psykosocialt, när gemenskapen med hunden, äventyren i skog och mark och samvaron i jaktlaget försvinner. Värst är traumat för den jägare, som under uppslitande former förlorar sin hund till rovdjur och därmed blir av med en familjemedlem.

Trots att allt färre hundar släpps i skogen ökar ändå antalet attacker för varje år. Under 2009 angreps sjuttio hundar av rovdjur. Flertalet av hundarna blev angripna i skogen, oftast under jakt. Det finns även exempel på vargar, som gått in på gårdsplanen och rövat bort familjehundar och

katter. Hundägare, som promenerar med sin hund i skog och mark, har blivit närgånget uppvaktade av vargar, som visat intresse för hunden. Detta medför obehag och säkert en skräckfull upplevelse, som antagligen gör att promenerandet minskar med allt vad det innebär för både hundens och hundägarers välbefinnande och hälsa. Återigen en potentiell förlust, som bör tas med vid beslut om vargförvaltning.

Vi har inte funnit uppgifter om hur många katter, som fallit offer för varg och lo. Antalet är troligen väsentligt och traumat för ägaren detsamma som ovan beskrivits för hundägare.

Hästägare – troligen 80 000 personer berörda

Barn på flyktbenägna hästar, i möte med stora rovdjur, är en situation som de flesta föräldrar inte vill ska inträffa.

Enligt senaste uppskattning finns cirka 360 000 hästar i Sverige, i genomsnitt trettionio hästar per 1000-tal invånare. Varglän exklusive Stockholm beräknas ha samma hästtätethet som riket i övrigt. Detta innebär att i sex varglän finns cirka 40 000 hästar. Om två personer per häst är berörda av hästens väl och ve representerar denna grupp cirka 80 000 människor. Hästsverige är organiserat i ett antal olika förbund utan egentlig samverkan. Organisationerna har inte varit remissinstanser, när det gäller utformningen av rovdjurspolitiken. Förbunden verkar inte ha tagit ställning i frågan.

Studiegruppen finner det anmärkningsvärt att denna stora grupp, med lokalisering till landsbygden, inte tillfrågats.

Hittills är endast ett fåtal attacker på hästar registrerade, vilket inte innebär att detta förhållande består med en förtätad och större vargstam.

I dag är det bland tamdjursboskap i huvudsak får som har attackerats av varg. I det fall naturlig föda för varg minskar är det rimligt att tro att även nöt och häst kommer att attackeras i större utsträckning.

Barn på flyktbenägna hästar, i möte med stora rovdjur, är en situation som de flesta föräldrar inte vill ska inträffa.

Markägaraspekt – ekonomi

Markägaraspekten

Återinförande av varg i Sverige har skett på initiativ av staten. Staten äger få stora sammanhängande markområden i Mellansverige, som kan rymma hela vargrevir. Konsekvensen blir att privat mark tas i anspråk. Privata markägare har enligt svensk lag rätt att bruka egen mark och det som produceras på den. Många markägare, som fått varg på sina marker, upplever att resurser och stora värden tas från marken, för närvarande utan ersättning från staten.

Privata markägare har enligt svensk lag rätt att bruka egen mark och det som produceras på den..

Om staten fattar ett så kallat intrångsbeslut, som ekonomiskt påverkar markägaren, ersätts normalt den drabbade med ett belopp som minst motsvarar det av intrånget förlorade värdet. Jämför exempelvis bildande av naturreservat eller expropriering, då markägaren numera ersätts till 125 procent av rådande marknadsvärde.

När det gäller effekterna av att staten återintroducerar rovdjur utgår för närvarande ingen ersättning, trots att enskilda markägare förlorar stora värden. Inom stora områden, till exempel renbetesland, som utgör cirka femtiofem procent av Sveriges landareal, begränsas rovdjursförekomsten. Staten anser, att det för rennäringen är olämpligt att hysa varg där. Privata markägare, som har sina marker inom bland annat renbetesland, skadas alltså inte nämnvärt av statens vargpolitik. Nackdelar och inkomstförluster, skadekostnader med mera förorsakade av intrång drabbar alltså inte Sveriges markägare lika.

När det påtalas, att statens rovdjursförvaltning för markägare och jakt-rättsinnehavare medför kraftig decimering av viltstammar hävdas, att vilda djur inte ägs av någon. Även om detta skulle vara sant, medför decimeringen bland annat förlorad viltfångst vid jakt och därmed stora ekonomiska förluster, vilka inte skulle ha inträffat utan statens vargförvaltning.

Hantering av jakt- och viltfrågor mellan markägare är väl reglerad i lag och författning. Goda viltstammar avseende dovilt, kronvilt, rådjur och älg kräver ansvar, arbete, god vård och sunt nyttjande. Mycken energi och ekonomiska resurser har lagts ned på att utveckla förvaltningssystem, som till låg kostnad givit maximal nytta för markägare och samhälle.

Det är viktigt att komma ihåg att det positiva med vilda djur, som tar sin föda på fastigheten, inte bara omfattar jakt och viltfångst. Det ligger stora sociala värden i själva jaktutövningen, viltvården och inte minst i glädjen av att ha marker fyllda av allehanda fyrfotadjur och fåglar.

Vargens konsumtion

Det finns en rad uppgifter avseende antalet bytesdjur ett vargpar dödar på ett år. I vissa vargområden är älg dominerande bytesdjur, inom andra områden med färre älgar tar vargen det klövvilt som finns, till exempel dovhjort eller rådjur. Inom områden där älgen dominerar som bytesdjur är konsumtionen cirka 120 älgar per vargrevir och år. Av dessa bytesdjur är sjuttiofem till åttiofem procent årskalvar. Vargarna inom reviret, oberoende av hur många de är, dödar ungefär lika många djur. Ett par vargar utan valpar dödar alltså ungefär lika många bytesdjur som ett par med fyra valpar.

Även friströvande revirlösa vargar är jägare. De brukar uppgå till cirka tjugo procent av vargpopulationen. Någon uppgift hur många älgar sådana individer dödar per år finns inte oss veterligt dokumenterad.

Direkta förluster

Jaktarrendepreiser varierar bland annat med viltstammarnas storlek från mycket lågt belopp per hektar på viltfattiga marker i norr till mer än 500 kronor per hektar på goda marker i söder. I Bergslagen kan man uppskatta genomsnittsarrendet till 70 kronor per hektar exklusive mervärdesskatt.

Vargens revirstorlek styrs av vilttätheten. I Bergslagen är ett genomsnittligt vargrevir cirka 70 000 hektar.

Vad är förlusten för en jakträttsinnehavare, när en varg istället för jägaren får en älg som byte? I genomsnitt lämnar en fälld älg 70 kilo ekologiskt kött. Värdet är 125 kronor per kilo.

När en människa för konsumtion köper motsvarande mängd ekologiskt kött medför det en kostnad om 8750 kronor. Vargförvaltningen har alltså för en älg medfört en förlust för markägaren/jakträttsinnehavaren på 8750 kronor.

Vid förvaltning av älgstammen måste hänsyn tas till skogsbrukets krav på begränsade skador på ung tallskog. I Bergslagen torde en vinterstam av älg efter årsjakten på mellan sex och åtta älgar per 1000 hektar vara maximalt vad skogsbruket tål.

Med femtio procent andel vuxna hondjur i stammen och en reproduktion om 0,7 kalv per hondjur blir kalvproduktionen 2,1 – 2,8 kalvar per 1000 hektar.

Inom ett vargrevir på 70 000 hektar dödas 120 älgar eller 1,7 älgar per 1000 hektar av varg. Vargen tar alltså sextio till åttio procent av produktionen. Resterande tjugo till fyrtio procent av produktionen ska räcka till människan, övrig dödlighet och i värsta fall björn där sådan finns.

Studiegruppen noterar att älgstammen, i ett vargrevir med ett skogsbruk i balans med älgen, i princip inte är jaktbar. Ändå kämpar de nuvarande jägarna på i hopp om bättring.

Studiegruppen bedömer dock, att det kommer att bli svårt att rekrytera nya unga jägare till en jakt utan jaktbara viltstammar. Ett fåtal markägare hävdar att närvaro av varg är önskvärd, då vargarna anses reducera älgstammen, vilket minskar skadorna på ung tallskog. Det är en korrekt reflektion, men studiegruppen tror, att eventuella problem med betes-skador av älg bättre löses genom en dialog mellan markägare och jägare.

I det nya älgförvaltningssystemet, som är på väg att introduceras, ska älgens skadegörelse på skog vara en tungt vägande faktor vid beslut om älgförvaltning.

Inom ett vargrevir konsumerar vargarna sextio till åttio procent av produktionen. Rimligen bör då jaktarrendet nedvärderas med minst motsvarande siffra. Vi skriver *minst* då lodjuren redan har decimerat rådjursstammen och har- och rävjakt med drivande hund i princip inte kan utövas inom ett vargrevir, då risken att hunden blir dödad av varg är stor.

Följande enkla kalkyl visar som exempel följer av vargförvaltning inom ett revir på 70 000 hektar.

Första fallet:

Marken är utarrenderad på den öppna marknaden.

Arrendebortfallet blir då lågt räknat 45 kronor per hektar och år det vill säga $70\,000 \times 45 \text{ kronor} = 3\,150\,000 \text{ kronor}$.

Andra fallet:

Markägaren jagar själv.

I exempelvis ett revir, där vargen konsumerar 120 älgar, med en köttvikt om 70 kilo per djur och till ett kiloköttpris om 125 kronor, kan värdet beräknas till $120 \times 70 \times 125 \text{ kronor}$, det vill säga 1 050 000 kronor.

Till detta kommer en svårdefinierad förlust i form av betydligt sämre jaktmöjligheter och förstörd social miljö. Svenska Jägareförbundet har i en liknande beräkning kommit fram till en årlig kostnad per vargrevir om cirka 2 100 000 kronor per år.

I andra mer villtöta områden kommer totalkostnaden troligen att ligga på samma nivå men utslagen per hektar att vara väsentligt högre. I Riala i Stockholms län, där reviret är cirka 15 000 hektar, blir exempelvis förlusten med samma kalkylmetod minst fem gånger högre per hektar. Riala ligger dessutom nära Stockholm och Uppsala, vilket medför höga jaktarrenden och därmed ännu större ekonomiska förluster för markägare, när jakt-möjligheter minskar på grund av vargförekomst.

Med det av riksdagen beslutade vargantalet kommer det att finnas mellan fyrtio och femtio revirhävande vargpar inom vargområdet. Det medför en totalförlust för markägare på grund av varg på 125 till 160 miljoner kronor per år. Troligen är detta en delförlust för varg, då alla markägares förluster ej inkluderats. En del av vargpopulationen, cirka tjugo procent, är inte revirhävande. Denna grupp dödar också stora mängder vilt.

Det är kostsamt och komplicerat att vara huvudman för en omfattande vargförvaltning. I Sverige är staten vargförvaltare. Hittills har staten stått för kostnader för vargförvaltningens administration, lämnat vissa ersättningar för dödade renar och tamdjur samt lämnat bidrag till uppförande av skyddsstängsel med mera. Skada, som staten förorsakat genom sin vargförvaltning för till exempel markägare och jakträttsinnehavare, är ännu ej reglerad och ersättning för nämnda gruppers övriga förluster har inte erlagts. Detta är ett orimligt förhållande, som snarast måste rättas till.

I EUs Riktlinjer för förvaltningsplaner på populationsnivå för stora rovdjur, *kapitel 8 Regelverk*, punkt 6.3 behandlas de ekonomiska aspekterna, varav första stycket citeras:

” Stora rovdjur kan vara dyra att bevara. Till synes enkla uppgifter som att övervaka populationsstorleken och utbredningen kan rent logistiskt vara mycket dyra. Andra uppgifter som att utföra ekologisk, genetisk eller humanrelaterad forskning och att (kursiverat enbart i denna utskrift) *betala ersättning för skador eller att stötta utvecklingen av konfliktminskande åtgärder kan potentiellt kosta enskilda länder flera tiotals miljoner kronor per år.*”

Det synes vara hög tid för den vargförvaltande regeringen att snarast inventera skadeverkningar av skilda slag, vilka förorsakas av den växande vargförvaltningen samt lämna anvisningar hur ersättning skall lämnas drabbade med stöd av stadgande i den reformerade grundlagen Rf. Kap. 2:15.

Indirekta förluster

För att i någon mån jämföra värdet av det bortfall av högkvalitativt kött, som vargens konsumtion innebär, bör man relatera till annat kött som produceras maximalt ekologiskt. Något fullvärdigt alternativ finns inte. Närmast till hands ligger lokalproducerat lammkött.

Ett lamm motsvarar cirka 10 kilo rent kött. En älg ger genomsnittligt 70 kilo. Det betyder att sju lamm måste produceras för att motsvara en älg. Då vargen konsumerar cirka 120 älgar per år och revir, behövs cirka 840 lamm för att få fram motsvarande köttmängd eller 40 000 till 45 000 lamm per år i Sverige. Totalt produceras för närvarande cirka 200 000 lamm per år i varglänen.

Tyvärr är det just fårnäringen, som drabbas hårdast av vargangrepp, se ovan Fårägare, varför intresset för att öka produktionen av närproducerat lammkött inom ett vargrevir troligen är lågt.

Det sannolika alternativet för den som förlorat möjligheten att konsumera älgkött blir troligen industriproducerat fläsk, kycklingkött eller import av lamm från Nya Zeeland. Inget av dessa alternativ är närproducerat, miljövänligt eller ekologiskt.

Vid försäljning och köp av skogsfastigheter betalas dels för skogens förmåga att förränta insatt kapital, dels ett så kallat härlighetsvärde, vilket kan definieras som värdet av att äga sin egen mark, ströva på densamma, kunna nyttja bär och svamp ur egen skog och inte minst möjligheten att kunna utnyttja överskott av vilt genom jakt. Härlighetsvärdets andel av marknadsvärdet torde ligga på trettio till femtio procent av köpeskillingen.

Statens rovdjur påverkar givetvis detta värde negativt, hur mycket är svårt att beräkna. Klart är dock att rovdjursförekomst är eller kommer att bli en värdesänkande faktor, som staten hittills inte visat avsikt att kompensera.

Om det värsta händer och invandrande vargar för med sig den fruktade dvärgbandmasken lär alla skogsfastigheter i landet få minskat värde.

FOTO: BERIT WALLIN HÅKANSSON

FOTO: ASA TILL

Sociala aspekter

Vi lever och verkar i ett land, där myndigheter och politiker säger sig sträva efter och arbeta för demokrati och jämlikhet. Särskilt poängterar politikerna vikten av jämlikhet när det gäller lika sjukvård, god äldreomsorg, en bra skola samt livskvalitet i ett hållbart samhälle. Hur har man lyckats och vart går utvecklingen?

Och hur är det med livskvalitet?

Under 1800- och 1900-talen har vårt land förvandlats från en ekonomi grundad på jordbruk till en dito grundad på industrialism. Stora befolkningsomflyttningar har ägt rum. Inte enbart genom emigration utan genom urbanisering. Befolkningen på landsbygden har glesnat och glesnar.

I städer och tätorter har resurserna samlats. Vad har samtidigt skett på landsbygden? Vilken jämlikhet bjuds den del av befolkningen, som stannar kvar på fädernas marker, som bidrar till att landskapet ej förslummas och växer igen?

Och varför bor en så stor del av befolkningen ändå kvar på landsbygden? Pendlar, jobbar, skjutsar barn, saknar bekvämligheter och all den service som ges i större tätorter? Jo, den älskar sin landsbygd, sin hembygd. Den känner som Verner von Heidenstam

*"Jag längtar hem. Jag längtar var jag går
– men ej till människor! Jag längtar marken,
jag längtar stenarna där barn jag lekt."*

Men vad grumlar nu landsbygdsglädjen? Vad polariserar samhällsdebatten? Vad håller på att skapa en intern, samhällelig schism? Landsbygdsbefolkningen med husdjur, med fåboddraft, med bär- och svamplockning, med fiske och jakt, med lekande barn och barnbarn i skogsbackarna vet orsaken. De inser det, som de beslutande inte inser: *Rovdjursförvaltningen!*

Kan det vara rimligt, jämlikt och försvarbart att landsbygdsbefolkningen i en begränsad del av Sverige, ett bälte genom Västra Götalands, Värmlands, Dalarnas, Örebro, Västmanlands och Gävleborgs län, *se utbredningskarta sidan 17*, i princip skall hysa hela den vargpopulation, som riksdag beslutat om? Inser inte de ansvariga statsråden, att de drabbade förlorar sin av generationer fäderärvda livskvalitet genom rovdjursdekreten?

"Jo, först dras busslinjen in som tidigare gick två dagar i veckan, sedan stänger macken och därefter affären. Det dröjer inte länge förrän skolan läggs ner. Snöröjningen sköter glesbygdsbon själv och den utebelysning, som finns i byn, lämnar stjärnor och måne."

glesbygdsbo

- Förstår inte berörda politiker, att de ekonomiska förutsättningarna att bo kvar på landet och genom sin försörjning även bidra till landskapsvården minskar för att kanske helt försvinna?
- Förstår de inte, att äganderätten till egen mark kränks?
- Förstår de inte, att förlorad avkastning från husbehovsjakt respektive uthyrning av jaktmarker med mera undergräver möjligheten att kunna bo och försörja sig på landsbygden?
- Förstår de inte, att man nu håller på att skapa en samhällsschism som bara växer? Ju fler tamboskap, som blir ihjälbitna av varg och ju fler hundar och huskatter, som under sista levnadsstunden blir uppätta, ju fler föräldrar, som inte törs ha barnvagnen ute på gårdstunet och ju fler barnbarn, som inte får springa till morfars inäga för att plocka smultron, desto mer fördjupas den orättfärdiga samhällsschismen. Schismen måste lösas av regering!

Lösningen för de landsbygdsbor, som ej orkar eller har råd att leva med varg, är inte att flytta bort från sin egen hem- och landsbygd, från gård, som kanske brukats av släkten generation efter generation. Nej, lösningen måste finnas i en balanserad förvaltning, där stor hänsyn tas till brukarna, alltså de drabbade.

Rovdjursförvaltningen medför en ojämlig statlig behandling av en hel samhällsgrupp, den som lever på landsbygden. Förvaltningen upplevs av berörda som en tvångsförvaltning av privat egendom. Områden med etablerad vargpopulation väntas bli safariområden för kamerajakt för dem som slipper ha rovdjur i sin egen boendemiljö.

Fördärvandet av livskvalitet genom befrämjande och vård av varg före människa skapar sådana sår i samhällskroppen och skapar sådana nya samhällsgrupperingar och segregering, att politikerna måste komma till besinning. Ett ej förhandlingsbart krav är, att Hela landet får leva och leva med livskvalitet och icke med agg. Detta blir ej möjligt om riksdagens nästan hela beslutade vargpopulation skall leva i ett ytmässigt begränsat område i ovan nämnda län.

Det är ett samhälleligt ansvar att återskapa och skydda livskvalitet och social trygghet på landsbygd. Där skall människor kunna leva och bo, barn kunna leka i skogsbackarna, generation efter generation med trygghet för människa och djur bruka sina jordbruk, människor kunna trivas i skog och mark med bär- och svampplockning, med jakt och fiske samt naturliv såsom skidåkning och orientering. Kravet är kompromisslöst!

6. BRUKARE – INDIREKT BERÖRDA AV VARG

Sveriges välfärd är en direkt konsekvens av de nyttigheter och onyttigheter befolkningen förmår skapa ur de möjligheter som berggrundens innehåll och fotosyntesen ger.

Statens ekonomi

Sveriges totala varuexportöverskott 2009 var 87 miljarder kronor. Svensk skogsindustri hade ett exportöverskott på 94 miljarder kronor. Utan skogsindustrin skulle nettovaruexporten varit negativ.

Det sätt som människan förmår att sätta samman dessa båda material, det metalliska och det biologiska grundar kärnan i vår välfärd. I takt med att människan lärt sig alltmer sofistikerade sätt att skapa nyttigheter ur dessa grundförutsättningar, har hon skapat utrymme för allt fler och allt mer.

På vår breddgrad – ur ett europeiskt perspektiv vid foten av fjället – är det emellertid vissa förutsättningar, som gör det enklare eller svårare att skapa dessa nyttigheter. Det är därför ett faktum, att handel är en viktig beståndsdel i välfärdsskapandet.

För att kunna handla måste man ha något att sälja eller byta med. Ur den synvinkeln är Sveriges basnäringar speciellt viktiga. I dessa kan man till övervägande del använda inhemska råvaror och produktionsmedel.

Olika branscher har olika situation i handeln med utlandet, en del har ett överskott och en del har ett underskott. Basindustrin är som ovan beskrivits stor nettoexportör. Detta möjliggör den stora importen av varor som inte produceras inom Sveriges gränser.

För att illustrera basindustrins betydelse kan svensk skogsindustri vara ett bra exempel. Denna bransch hade under 2009 ensamt ett exportöverskott på nittiofyra miljarder kronor. Det innebär att utan svensk skogsindustri skulle inte finnas något exportöverskott alls.

FOTO: BENGT HÖGLUND

Bygdens överlevnad – kompetensförsörjning i glesbygd

Sveriges basindustri är av naturliga skäl inte lokaliserad till de stora befolkningscentra, som växer sig allt större, samtidigt som invånarantalet i glesbygd/landsbygd minskar.

Denna utveckling, som vi i dagligt tal kallar urbanisering, har ingalunda avstannat utan pågår oavbrutet. Orsakerna till detta beskrivs på ett bra sätt i Kristina Mattsons bok *Landet utanför*. Gapet i utbud av service mellan tätorter och glesbygd ökar kontinuerligt. Ungdomar lockas av det stora utbudet av service och förströelse av olika slag. Den tidigare trenden, att man efter utbildning återvänder till sin hemort har avstannat. En viktig orsak till det är märkligt nog bristen på bostäder. Nybyggnadskostnaden överstiger marknadsvärdet i avfolkningsbygd.

En del ungdomar väljer ändå att återvända och då är det naturen och stillheten som lockar. När ungdomarna inte kommer tillbaka är bygden dömd att föråldras och slutligen helt avfolkas.

För vår basindustri räcker det inte med att råvaran finns i landet och nära industrierna. Produktionsprocesser och produkter måste kunna utvecklas för att klara konkurrensen i den globala marknad som nu råder. Andra länder, med samma råvara, vill också ha sin del av kakan. Klarar svenska företag inte den konkurrensen flyttas produktionen till andra delar av världen och vi svenskar måste se oss om efter något annat, som ger samma handelsöverskott. Det är svårt att se någon sådan bransch i kristallkulan idag.

Det är mycket lättare att utveckla den kompetensbas, som finns i dag inom dessa så viktiga branscher. I det perspektivet är storstadens service-nivå, som lockar så många ungdomar, ett hot mot den glesbygdslokaliserade industrin. När industrin är lokaliserad till glesbygd så måste framtidens kompetens också vara det. Pendling är ett alternativ, som innebär dåligt och instabilt utnyttjande av kompetensen.

Glesbygden har egentligen bara en service som slår storstadens. Det är vad naturen kan ge i form av upplevelser och nyttheter. Kan inte glesbygdens samhällen erbjuda just detta för dem som bor och verkar där, kommer *kompetensen* att försvagas i glesbygdsindustrierna med på sikt nedläggningskonsekvenser.

Att Sveriges glesbygdskommuner avfolkas, är ett problem, som bland annat rör kulturutarmning. Regering och riksdag synes betrakta detta som ett lågprioriterat problem. Att det på

Glesbygden har egentligen bara en service som slår storstadens. Det är vad naturen kan ge i form av upplevelser och nyttheter.

sikt innebär, att vårt land tappar vår nettoexportindustri är säkert något de styrande skulle förstå, bara de blev varse och insåg faran.

Allt som minskar värdet av att bo i glesbygd är ett hot mot glesbygdsindustrins kompetensförsörjning. Hotet är för närvarande inte akut, utan precis som befolkningsminskningen i glesbygden något som kommer smygande. Hotet är egentligen inte uppenbart, förrän skadan har skett och egentligen blivit irreparabel.

I det perspektivet måste *vargetableringen*, som förstör glesbygdens attraktionskraft på människornas bekostnad, ses som ett allvarligt problem. Problemets alla konsekvenser är för närvarande ännu ej kända. Industrins företrädare bedömer dock kompetensförsörjningen som en av de viktigaste framtidsutmaningarna för industrins utveckling och fortlevnad. Med tydlighet och skärpa måste poängteras, att vargens framtida numerär ej kan tillåtas inverka menligt på industrins kompetensförsörjning. Faran för en sådan utveckling väger tung i den negativa vågskålen, när man vill mäta skäl för eller mot varg i svenskt kulturlandskap.

Sverige som nation tar en stor risk för bland annat industrier i gles- och landsbygd när varg införs. Klarar dessa industrier inte att knyta adekvat kompetens till sig förlorar de sin konkurrenskraft. Naturens lockande kraft på människan får inte minska eller upphöra på grund av varg. Detta gäller givetvis ytterligare många andra yrkesgrupper. Att rekrytera kvalificerade befattningshavare inom offentlig sektor som läkare, lärare, präster och sjuksköterskor till glesbygd med sjunkande eller obefintlig samhällsservice underlättas definitivt inte, om dessutom naturen upplevs som mindre attraktiv.

FOTO: OVE TILL

Vargen och miljön

En stor brist vid etableringen av varg i Mellansverige är bristen på konsekvensutredningar före beslut. Sådana är fortfarande möjliga att göra. Analyserade konsekvenser skulle visa all den negativa påverkan etableringen har haft och har för den lokala miljön.

I den mellansvenska miljön är det brutna öppna landskapet insprängt i stora skogsområden, som sedan flera omloppstider verkat som råvarubas för industrier som gruv-, järn-, stål-, massa/papper, fiberskivs- och sågverksindustrin. Förutom tillverkning av halvfabrikat i dessa basindustrier finns även tillverkning av mer förädlade produkter.

Runt industrierna har det utvecklats mekanisk industri, tjänsteföretag och logistikföretag. Människor, som levt och lever i denna glesbygdsmiljö, utgör ryggraden i den kompetens, som krävs för att klara den internationella konkurrens, som idag är industrins vardag. Det brutna landskapet, mångfalden av djur och natur med möjligheter till jakt, fiske, bär- och svamplockning, ridning, hästavel, fåbodbruk och andra friluftaktiviteter samt natursköna bostadslokaliseringar binder människorna till bygden.

Närheten till dessa aktiviteter i kombination med befrielse från alla trängselproblem, som tätortsboende medför, är orsaken till att människor föredrar att bo på landsbygden. Detta är i sin tur en förutsättning för industrins överlevnad.

Det är därför av största vikt, att miljö inte förstörs eller förändras så att grundläggande värden försvinner eller väsentligen minskar. I stället borde de rimligen förstärkas.

Hur påverkar då vargens etablering miljö och kultur, som bland annat växt fram ur torparliv och basnäringar?

Som beskrivits i tidigare kapitel är vargen ett revirhävande rovdjur med stor tillväxtkraft. Vargens etablering av ett revir innebär, att de djur som finns i miljön blir basen för vargens levnad. Konkurrenter, bland annat lös-springande hundar, dödas inom reviren. I den mån bytesdjuren varit ett viktigt inslag i miljön, så försämras den miljön. Vargens bytesdjur, framför allt klövdjur, minskar i allmänhet i sådan omfattning att jaktutövning begränsas eller omöjliggörs med lösdrivande hund, det jaktsätt som är en viktig del av jaktkulturen i Skandinavien. Tamdjurshållning av ren, får, nötboskap och hästar försämras eller omöjliggörs, vilket i sin tur försvårar möjligheten att hålla det brutna landskapet öppet. Den biologiska mångfalden avseende såväl djur, växter som insekter är beroende av just det brutna landskapets miljö.

Den mellansvenska landsbygden är råvarubas för industrier som gruv-, järn-, stål-, massa/papper, fiberskivs- och sågverksindustrin.

Vi kan inte se annat än, att vargens etablering innebär, att den biologiska mångfalden ökar med *ett* rovdjur och minskar med *ett antal arter*, som för sin överlevnad är beroende av det brutna landskapets miljö. Samtidigt är det en avsevärd försämring av livsmiljön för många människor, som lever och bor i ett vargrevir. Många gånger upplevs detta så allvarligt, att man väljer att flytta till vargfritt område, för att kunna fortsätta att leva i den kulturmiljö man gjort tidigare. Alternativet är att helt enkelt byta levnadssätt. Vargen förorsakar en försämrade miljö, vilket är en långt större förlust än enskilda bytesdjur.

Vargens etablering innebär att den biologiska mångfalden ökar med ett rovdjur och minskar med ett antal arter.

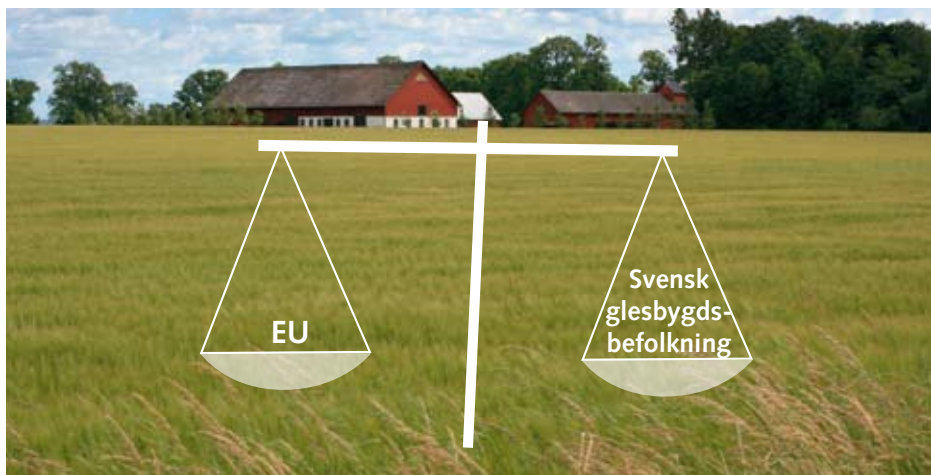
EU-regelverket vill möjliggöra att nå balans mellan omfattning av vargförvaltning och krav på trygghet och god social miljö för människa.

Detta faktum skulle framkommit i en konsekvensutredning avseende vargförvaltning, om den blivit gjord. När etableringen ändå gjorts utan en sådan, måste det för de ansvariga vara synnerligen genant, att i efterhand nödgas se konsekvenserna i sin fulla vidd. Studieguppen förväntar sig att det i nu pågående Rovdjursutredning görs en rejäl konsekvensutredning.

EUs Artdirektiv och Guidelines till medlemsstaterna för hantering av rovdjur visar på stor konflikt mellan rovdjursförvaltning och krav på god miljö. Nationerna har att balansera svårt oförenliga krav i sina nationella regelverk.

Detta *balanskrav* har miljöförelserna helt bortsett från, när de valt att ensidigt titta på EU-direktivet, där det anges, att vissa rovdjur som till exempel vargen skall vara fredad. Att detta fredningskrav gäller under vissa förutsättningar, har man valt att inte redovisa. Detta är enligt vår uppfattning både oacceptabelt och mycket vilseledande.

EU-regelverket vill möjliggöra att nå balans mellan omfattning av vargförvaltning och krav på trygghet och god social miljö för människa.

Fyra intervjuer

Mars 2011. Text och foto: Carlo Laszlo

Felix bästa vän Berra dödades av varg

Tredje gången gillt. Det har Rose-Marie och Björn Eijre bestämt. 2009 slog lodjur fem av deras tackor. 2010 slog varg tre baggar. Ett angrepp till och paret slutar med fårskötsel.

Rose-Marie och Björn flyttade till gården Getbro 1983. Sedan dess har de haft får och hästar. Baggen Berra och connemaringsten Felix var ett välkänt par i bygden, alltid sida vid sida. Men vänskapen slutade tvärt när Berra revs av varg. Några veckor senare dog till parets stora sorg även hästen.

– Vi har djur för det är trevligt och vi vill hålla landskapen öppna, förklarar Björn. Men det är som att driva

Ebberöds bank. Ersättnings-nivåerna för slagna djur är för låga och att få 20 kronor per meter när man vill bygga staket är ett hån.

– Det kan finnas varg under förutsättning att myndigheterna betalar för djurens säkerhet, och att de ersätter slagna djur, tycker Björn och Rose-Marie håller med.

– Men vi vill ha mer att säga till om, anser hon. Det är ju vi i landsbygden som drabbas när rovdjuren slår till. Beslut om rovdjuren ska inte fattas över våra huvuden!

Efter vargangreppen var de mycket oroliga. Och det är de även inför sommaren 2011.

– Måste vi ta in djuren varje kväll nu? Klarar staketen ett angrepp? Allting har blivit så mycket mer omständligt och komplicerat, avslutar Björn med en tung suck.

Lenas hund dödades av varg i Hagfors

En morgon hittade Lena Larsson* den främre hälften av sin tolvåriga golden retriever Freja drygt 20 meter från huset. Hon hade släppt ut hunden på morgonen när hon gick för att fodra sina hästar. När hunden inte kom tillbaka blev hon orolig och började leta.

– Det var en chock, säger Lena, fortfarande djupt bedrövad en vecka efter händelsen.

Lena föder upp hästar på en gård i Värmland. Händelsen inträffade våren 2011 och länsstyrelsen slog till 100 procent fast att det handlade om vargangrepp.

– Hon var mer än en hund för oss, minns Lena. Vi fick henne som valp och hon var så glad i människor, hade egen personlighet, förstod så mycket. Nu är det så tyst, tomt.

Lena varken ”älskar eller hatar varg”. Hon tycker att de ska få finnas i Sverige och att det är klart de ska få ta vilt som älg och rådjur.

– Men när de tar sällskapsdjur precis utanför huset blir det väldigt otäckt, tycker hon.

Nu är hon orolig för hästarna, för även om de inte blir angripna kan de bli rädda, skena och göra illa sig. Därför ska hon ansöka om bidrag för att göra stängslet bättre.

* Namnen i denna artikel är ändrade då Lena är orolig för repressalier, telefonhot mm.

"Vargen förstör vår livskvalitet."

Sedan varg tagit en hund och sprungit efter en vuxen man strax utanför Möklinta tordes inte föräldrar låta barnen vara ensamma ute. Familjen Skog har tre barn som hösten 2009 var sex, nio och tolv år.

– Det började med att en varg tog min hund på älgjakten, minns Lars Skog, trots att vi var flera jägare i närheten hann den flå den och äta delar av den.

Den för familjen väldigt omskakande händelse följdes av att flera personer i trakten såg varg på mycket nära håll, att ytterligare en hund blev tagen och att en bonde blev förföljd av en varg. Troligen handlade det om samma varg.

– Vi fick ändra en massa vanor, säger Karin Skog. Många, speciellt kvinnor och mödrar, blev mycket oroliga. Vår nioåring fick inte cykla till skolan och föräldrar följde med till skolbussens hållplats. Barnen fick inte leka ute själva, vi har ju skogen runt knuten.

Ett möte ordnades med en representant från Länsstyrelsen. Karin är kritisk till att han inte tog bybornas oro på allvar. Hon tycker att hon som mamma har rätt att vara orolig.

– Han sa vi var sjåpiga, att vi skulle kasta en pinne efter vargen! Vi flyttade hit för att vara nära skogen. Nu är vår livskvalitet delvis förstörd.

Christer Afséer vill inte betala statens rovdjurspolitik

– Jag är för att vi ska ha rovdjur, inklusive varg, i Sverige. Att se varg är en fantastisk upplevelse. Men vi ska inte betala den statliga rovdjurspolitiken med våra tamdjur.

Sedan 15 år driver Christer Afséer fäbodbruk och upplevelseturism med sin sambo i Sörsjön. De har ett 70-tal kor samt får. På sommaren betar korna fritt i fjällskogarna i anslutning till fäboden, vilket är en förutsättning för att kunna föda dem. Sommaren 2009 konstaterade länsstyrelsen att åtta av korna slagits av varg.

När tio djur saknades i oktober ville Christer ha ersättning för dem också. Svaret från myndigheterna blev nej, eftersom djuren inte hittades. Detta, liksom att beslutet inte går att överklaga, tycker Christer är fullständigt orimligt.

– Det är fräckt! menar han. I lagstiftningen står inte att djuren måste hittas, utan att myndigheterna ska betala om den enskilde lider orimlig ekonomisk skada. Vi förlorade omkring 100 000 kronor. Samebyarna får en schablonersättning utifrån hur mycket varg det finns i renbeteslanden. Det är orättvist att inte vi med tamboskap också får det. Enligt länsstyrelsen fanns då två vargar i trakten, men vid samma tid såg jag en flock om sex vargar.

Christer och hans sambo vet inte om de orkar fortsätta med fäbodbruket.

– Tjänstemännen skapar sitt eget regelverk som försvårar för de drabbade och livet går ut på mer än att bråka med fyrkantiga tjänstemän.

7. ERSÄTTNINGSPÅRÅG

FOTO: SVEN HALLING

Rovdjursförvaltning och ersättningar

Generellt kan konstateras, att ersättningsnivåer, som för närvarande tillämpas som kompensation för skador förorsakade av rovdjur är för låga. Bidrag till skyddsstängsel för tamboskap, ersättningsbelopp för dödade tamdjur och för dödade hundar är otillräckliga. Den drabbade lider stora ekonomiska förluster vid sidan av emotionella lidanden.

Vidare saknas möjlighet till bidrag för material till stängselunderhåll liksom bidrag till arbetskostnad för kontinuerlig tillsyn.

När det gäller ersättning för fastighetsintrång, när varg tillåts bilda revir på privat mark, vilket medför förluster av jaktbyte i form av älg och rådjur samt minskade jaktarrendeintäkter, har staten som vargförvaltare hitintills nonchalerat frågan samt fastighetsägarens skadelidande. Frågorna kommenteras närmare nedan.

Ersättningar för rovdjursangripna tamdjur

Enligt gällande regler kan tamdjursägare utanför renskötselområdet ansöka om ersättning hos länsstyrelsen för skador orsakade av rovdjur. När det gäller lantbruk med tillhörande betesdjur utgår i praktiken en marknadsmässig ersättning. Ersättningar utgår enligt Viltskadeförordningen 2001:724, §§ 11 och 12 och Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd, Viltskadekungörelsen, NFS 2008:16.

Ersättningsregler för rovdjursskador på renar kommenteras ej i detta sammanhang. Dock måste nämnas att varg, innan den oskadliggörs, orsakar stor skada i renbetesland genom att skingra renhjordar.

Ersättningar för rovdjursdödade eller skadade tamdjur

Tacka 2500 kr

Lamm 1200 kr

Avelsbagge 2500 kr

Dräktig tacka 2900 kr

Hund max 20000 kr

Under år 2010 har Viltskadecenter på begäran av Naturvårdsverket lämnat nya rekommendationer beträffande ersättningsbelopp för rovdjursdödade eller skadade tamdjur såsom lamm och nötkreatur. Vidare har Viltskadecenter också lämnat rekommendation rörande ersättning för hund, som angripits av stora rovdjur. De föreslagna ersättningsbeloppen kommer ej att täcka näringsidkarens förluster vid rovdjursskada. De föreslås uppgå till för tacka 2 500 kronor, lamm 1 200 kronor, avelsbagge 2 500 kronor. Vid skada på dräktig tacka kan tillägg om 400 kronor per ofött lamm.

När får rovdjursdödas, är det ofta så kallade ledardjur, de värdefullaste, som angrips eftersom de konfronterar angriparen istället för att som flocken försöka fly.

Den högsta ersättning som föreslås för hund är 20 000 kronor. En jakthund i rätt ålder, som är både jakt- och utställningschampion har dock ett mångdubbelt högre värde vid sidan av ett emotionellt värde.

Stöd för skydd av tamdjur

I Sverige är det oftast får, som angrips av rovdjur. År 2009 utgjorde får hela nittiosju procent av alla angripna tamdjur.

För att förhindra rovdjursangrepp på får, nötboskap och hästar kan näringsidkare ansöka om och erhålla bidrag till stängsel. Beloppen på de bidrag, som kan erhållas, är dock alltför låga för att full kostnadstäckning skall erhållas. Vidare lämnas tyvärr inga bidrag varken till materiellt underhåll av stängslen eller till kontinuerlig skötseln av dem. En viktig komplikation, vilket antytts ovan är de nya regler som begränsar stängselaggregatens maximala energimängd per puls från 25 till 5 Joule, vilket högst avsevärt ökar underhållskostnad. Stängslen blir dessutom enligt uppgift nästan obrukbara som rovdjursskydd. Studiegruppen noterar, att detta återigen påvisar problem/svårighet när beslut fattas centralt inom EU i stället för på nationell nivå.

Ersättning för skada föranledd av rovdjursförvaltningen

Staten bedriver efter beslut i riksdagen en omfattande rovdjursförvaltning bland annat av varg, lo och björn. Beslut har fattats om storlek på respektive rovdjursstammar. Före beslut har inte prövats vilken eventuell skada förvaltningen skulle kunna medföra för markägare och arrendatorer, när rovdjuren tillåts skapa revir och uppehålla på annans än statens markområden.

Intrång och skada på privat mark är och kan bli mångskiftande. Förekomsten av lo har medfört, att rådjursstammen är starkt decimerad inom många områden.

I vargbältet reduceras kraftigt den del av älgstammen, som kan brukas av människan.

Vargens främsta byte är älgkalv! Intrång och skada kan kort sammanfattas så, att staten bedriver rovdjursförvaltning på annans mark utan tillstånd. Markägare och jakträttsinnehavare förlorar tidigare konstant erhållen köttvinning från en välskött viltstam. Markägare kommer även att förlora arrendeintäkter, då arrendatorer säger upp sig på grund av att inget vilt finns att jaga. Social förlust för fastighetsägares familj i form av otrygghet och oro förorsakad av vargnärvaron kan inte värderas ekonomiskt. Vid expropriation av mark måste som ersättning lämnas 125 procent av marknadsvärdet. Vid nämnda för markägaren tvångsmässiga utnyttjande av mark och marks avkastning borde således liknande ersättning lämnas.

Hur avser staten reglera dylik presumtiv skada för berörda? Grundlagen, som gällde till och med 2010 stadgar i 2 kap. 18 § att "Varje medborgare villkorns egendom tages i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande skall vara tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder, som bestämmes i lag."

Från och med 1 januari 2011 har riket en reformerad grundlag. I den fastslås i 2 kap. Grundläggande fri- och rättigheter, § 15, samma och ett utökat skydd jämfört med Rf 2:18. I reformerade Rf kap.2:15 garanteras, att var och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla, att det allmänna inskränker användningen av mark. Ersättning ska vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark.

Markägare och jakträttsinnehavare torde med fog kunna hävda, att både användningen av jaktmarken inskränks och att skada uppkommer i betydande omfattning genom statens självtagna förfogande av stora markarealer för sin rovdjursförvaltning.

Försök har under 2010 gjorts, för att få myndigheters svar på fråga om statens ansvar jämlikt bestämmelse i Rf 2:18. Förfrågan har gjorts till statsråden för Miljö- respektive Justitiedepartement, till Viltskadecenter och Naturvårdsverk samt till Justitiekansler. Svar har ej gått att få rörande tolkningen av grundlagen från någon av de tillskrivna.

Tillämpning av Rf 2:15 kommer säkerligen i framtiden att ske efter krävd rättsprövning.

Ersättningsfrågor vid skada på människa

Ersättningsfrågor vid skada på eller dödande av människa har på intet sätt dryftats. Nationella vargförvaltare och andra vargförespråkare synes hålla sådana oersättliga tragedifall som otänkbara. Frågan berörs emellertid i Art- och habitatdirektivets Riktlinjer för förvaltningsplaner på populationsnivå för stora rovdjur. I *kapitel 8 Regelverk* redovisas undantag från habitatdirektivet för strikt skyddade arter, således också för varg.

I nämnda överväganden redovisas fall där konfliktpotentialen är så hög, att även avlivning av rovdjur eller begränsning av deras populationsstorlek till och med är önskvärd för att få en allmän acceptans av förvaltningen.

Som sådana konflikter nämns *skada på boskap, rovdjurstagande av bytesdjur som representerar en värdefull viltresurs för jägare, skapande av rädsla hos många personer, rovdjurens roll i en lång rad sociala konflikter samt inte minst sällsynta fall då varg och björn kan utgöra hot mot mänsklig säkerhet.*

I detta sammanhang refereras inte närmare de kända fall då människa, oftast barn, dödats av varg. I *kapitel 3 Vargen och svenskarna då och nu* har en kort redogörelse lämnats. Skada på människa av varg med eller utan dödlig utgång är dock oersättlig.

8. REGELVERK

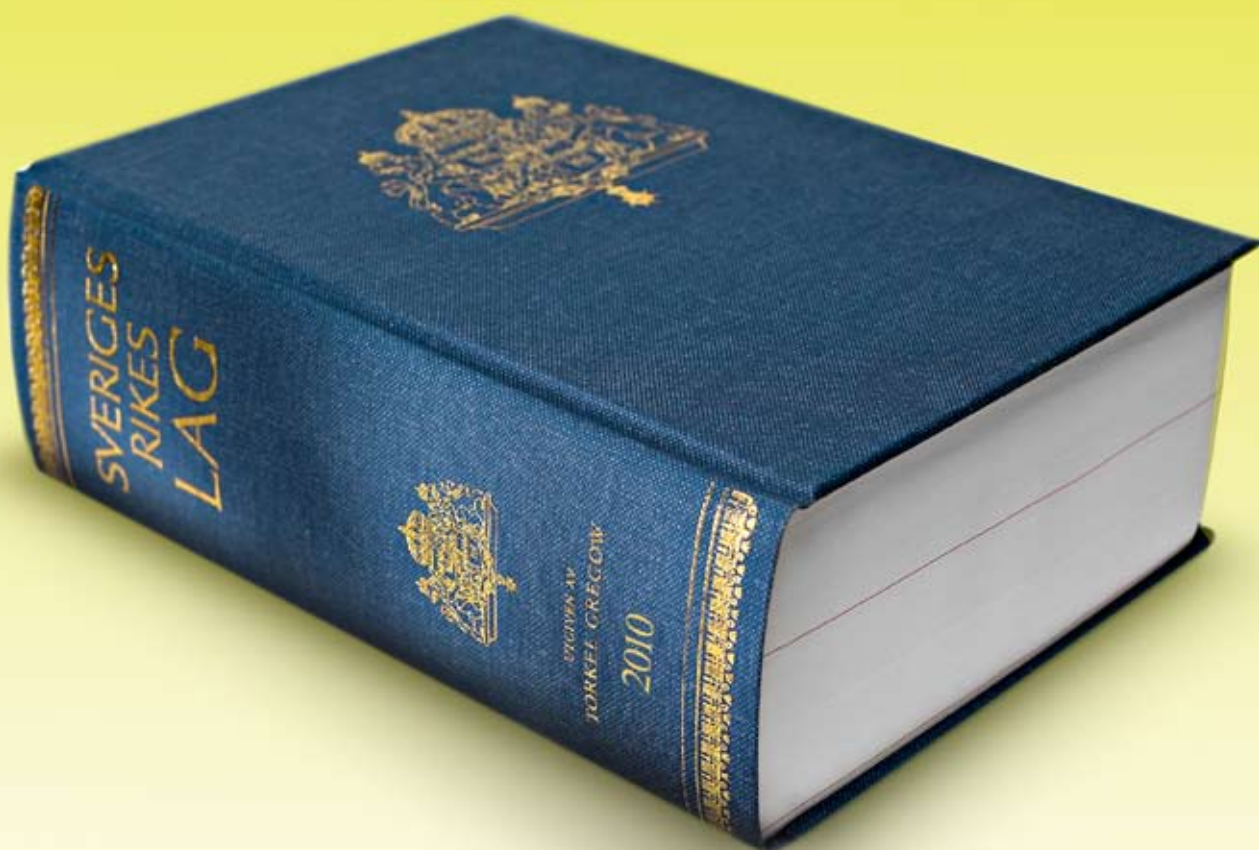

FOTO: NORSTEDTS JURIDIK

Rovdjursförvaltning – nationell förvaltning med EU-direktiv

Nationella förutsättningar

I Sverige, liksom i Europa som helhet, finns fyra stora rovdjursarter. De är björn (*Ursus arctos*), varg (*Canis lupus*), lodjur (*Lynx lynx*) samt järv (*Gulo gulo*).

I mer än 800 år, har det varit svenska statens ansvar att skydda sin befolkning i urbaniserat område liksom på landsbygd, mot skador av dessa djur. Bekämpningen har med de medel, som stått till buds, ofta för djuren varit plågsam. En statlig rovdjursförvaltning medför statliga kostnader och statligt ansvar för följderna av förvaltningen. Inte minst gäller detta levnadsförhållande för berörd landsbygdsbefolkning samt ersättning för olika sorters ekonomiska förluster och merkostnader, som följer av statens rovdjursförvaltning.

Inom den Europeiska unionen finns en fast ambition att bevara nämnda rovdjur samt att också öka deras antal. Detta är svårt och kräver stora såväl ansträngningar som uppoffringar i befolkade och geografiskt olikartade miljöer.

När Sverige upptogs som medlem i EU, godkände vårt land krav, som ställdes att landet skulle acceptera vissa regler för bevarandet av rovdjur.

De båda regelverk som gemensamt måste tillämpas är

1. Art- och habitatdirektivet samt
2. Riktlinjer för förvaltningsplaner på populationsnivå för stora rovdjur.

När det gäller den nationella tillämpningen av EUs regelverk gäller, att förvaltningsbesluten skall tas enligt det så kallade *subsidiaritetsprincipen*, det vill säga på lägsta möjlig nivå enligt de centrala besluten. Varje land ges frihet att besluta inom givna ramar.

I det följande kommer främst att i stort redogöras för regelverk för förvaltning av varg samt för de svenska myndighetsbeslut, som ligger till grund för vargförvaltningen. Den som önskar fördjupad information hänvisas till publikation av respektive regelverk.

EU-direktiv

1. Art- och habitatdirektivet

Huvudsyftet med direktivet är att främja såväl biologisk mångfald, hållbar utveckling med beaktande av ekonomiska, sociala, kulturella och regionala behov som lokala särdrag. För att nå detta mål kan det i vissa fall vara nödvändigt att inte bara upprätthålla utan till och med främja mänsklig verksamhet, som för tillfället kan försvåra ansträngning att öka bevarandestatus för en vargpopulation.

I bilaga II till direktivet förtecknas de arter, som prioriteras för att åtgärder skyndsamt skall genomföras för att bevara dem. Till dessa arter hör bland andra varg.

I direktivet lämnas inledningsvis ingående definitioner av beteckningar av betydelse för att tolka direktivet, bland annat definition av begrepp som *bevarande*, *livsmiljö*, *habitat* samt *gynnsam bevarandestatus*.

För att bevarandestatus skall kunna anses som gynnsam ställs särskilda krav på artens utveckling, utbredningsområde och livsmiljö.

Direktivet fastläser även ett mycket starkt skydd för de prioriterade arterna.

- förbud gäller till exempel mot att avsiktligt fånga eller döda exemplar av dessa arter i naturen, oavsett hur detta görs
- att skada eller förstöra parningsplatser eller rastplatser med mera

Habitatdirektivets artikel 16.1 a-e redovisar och lämnar dock möjlighet till undantag från nämnda förbud till exempel genom jakt, när det inte finns någon annan lämplig lösning. Undantag kan gälla för skydd av djur, allvarliga skador, hänsyn till säkerhet och allmänintresse samt förhållanden av ekonomisk och social karaktär.

2. Riktlinjer för förvaltningsplaner

Originaltitel: Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores, 2008.

För den nationella rovdjursförvaltningen gäller subsidiaritetsprincipen, det vill säga beslut på lägsta möjlig lokal nivå, samt krav på övervakning.

I rubricerade Riktlinjer har Europeiska kommissionen fastlagt riktlinjer för nationell populationsbaserad rovdjursförvaltning och för hur bevarandestatus för sådana populationer kan bedömas. Här lämnas även rekommendationer för förvaltningsarbetet, bland annat avseende jakt, förflyttning, utsättning av djur samt beståndsovervakning. Vidare anges, när det gäller bedömning av bevarandestatus, att en rovdjursart inte behöver ha uppnått en gynnsam bevarandestatus för att ett undantag enligt artikel 16.1 i Art- och habitatdirektivet skall kunna medges. Populationen som sådan måste dock vara livskraftig och dess aktuella bevarandestatus får inte äventyras. För den nationella rovdjursförvaltningen gäller subsidiaritetsprincipen, det vill säga beslut på lägsta möjlig lokal nivå, samt krav på övervakning.

Gynnsam bevarandestatus

Syftet med art- och habitatdirektivet är att bidra till att säkerställa den biologiska mångfalden samt bevarande av vissa arter vilda djur. Man strävar efter att återställa en gynnsam bevarandestatus. Åtgärderna, som skall vidtas för detta, skall ta hänsyn till ekonomiska, sociala och kulturella behov samt till regionala och lokala särdrag.

En nationell rovdjursförvaltning har därför vida ramar att agera inom, såvida en gynnsam bevarandestatus ej äventyras.

Direktivet lämnar, som ovan nämnts, i Artikel I definition på gynnsam bevarandestatus. Den grundläggande, vägledande definitionen citeras:

Bevarandestatusen anses gynnsam när

- uppgifter om den berörda artens populationsutveckling visar att arten på lång sikt kommer att förbli en livskraftig del av sin livsmiljö och
- artens naturliga utbredningsområde varken minskar eller sannolikt kommer att minska inom en överskådlig framtid och
- det finns, och sannolikt kommer att fortsätta att finnas, en tillräckligt stor livsmiljö för att artens populationer skall bibehållas på lång sikt.

Studiegruppen ifrågasätter, om de två senare kriterierna kan anses möjliga att uppfylla i Sverige. En av människan isolerad och inavlad vargpopulation, som inte är lokalt accepterad, kan inte anses ha ett stabilt och tillräckligt stort utbredningsområde.

Nationella förvaltningsregler

Sveriges riksdag och regering

Inom ramen för EU-direktiven beslutar Sveriges riksdag om nationellt regelverk för vargförvaltning. Regeringen är ansvarig för att riksdagens beslut verkställs. Regeringen genom miljödepartementet har uppdragit till Naturvårdsverket att verkställa vargförvaltningen. Naturvårdsverket bistås i verkställningsarbetet främst av länsstyrelser och Viltskadecenter.

Vårt land är känt för att, innan riksdag och andra beslutande myndigheter lämnar medgivande för stora investeringar och/eller förändringar, till exempel när det gäller anläggande av motorvägar med mera, det före beslut görs styrande *konsekvensanalyser*. Före riksdagens olika beslut om rovdjursförvaltning har icke sådan erforderlig analys gjorts. Inte heller har prövats, hur ej statliga skogsägare och andra berörda, vilkas fastigheter tas i förfogande för rovdjursförvaltningen, skall ersättas för skada.

I prop. 2000/01:57 föreslog regeringen, vilket också blev riksdagens beslut, riksdagsskrivelse 2000/01:174 – att *etappmålet* för vargstam i Sverige skulle vara *tjugo föryngringar per år, vilket med Grimsöforskarens beräkningsmetodik motsvarar totalt cirka 200 vargar. Se kapitel 9.*

FOTO: HOLGER STAFFANSSON

Då detta etappmål uppnåtts, skulle en utvärdering av vargförekomstens effekter genomföras. Därefter skulle beslutas om ett eventuellt nytt etappmål. Det långsiktiga målet skulle vara en vargstam av sådan storlek, att den långsiktigt finns kvar. Vidare fastslogs målet att vargpopulationen skulle vara utbredd över landet, dock begränsad till områden utanför renskötselns året-runt-marker..

Ett nytt riksdagsbeslut i frågan fattades 2009, riksdagsskrivelse 2009/10:7. I proposition 2008/2009:210 hade regeringen föreslagit mål för vargstammens utveckling under rubriceringen *En ny rovdjursförvaltning*.

Riksdagen godkände regeringens förslag om vargstammens utveckling och beslutade att

- Sverige får en livskraftig vargstam med en god genetisk status
- tillväxten av antalet vargar begränsas genom en förlängning av etappmålet för antalet årliga föryngringar av vargar
- etappmålet kompletteras med kraftfulla åtgärder, som stärker populationens genetiska status
- högst tjugo individer, som ökar den genetiska variationen i den svenska vargpopulationen ska införlivas i populationen under de närmaste fem åren fram till 2014
- införlivandet av de genetiskt friska individerna i första hand sker genom att underlätta för naturligt invandrade vargar, till exempel genom att flytta individer från renskötselområdet till populationen utanför renskötselområdet, och i andra hand genom aktiv utplantering av vargar, som hämtas från genetiskt friska populationer med östligt ursprung,
- Naturvårdsverkets delegationsbeslut skall ta hänsyn till naturliga variationer, exempelvis att antalet föryngringar varierar år från år och därmed utgå från en populationsstorlek, som *inte överstiger 210 vargar i Sverige* (vår kursivering).
- populationens tillväxt regleras genom beslut om begränsad licensjakt kompletterad med skyddsjakt av skadegörande individer
- etappmålet med begränsad tillväxt och det nya etappmålet för en vargstam med god genetisk variation, gäller fram till dess

att effekterna av vargstammens utveckling inom Sverige och bedömningen av artens gynnsamma bevarandestatus, inklusive resultatet av de inledande åtgärderna för stärkt genetik har utvärderats och redovisats.

Riksdagen beslutar även att indela landet i tre olika områden för rovdjursförvaltning (RFO), samt att i varje län inrätta viltförvaltningsdelegationer (VFD) med landshövdingen som ordförande. Delegationen äger beslutande kompetens.

Naturvårdsverket lämnas också rätt att delegera beslut om skyddsjakt och licensjakt till viltförvaltningsdelegationerna.

Studiegruppen konstaterar att, när detta skrivs (våren 2011), Naturvårdsverket inte gett VFD rätt att fatta beslut om förvaltning av lo och varg.

Som en följd av beslutad förvaltning av varg har *Jaktförordningen* (1987:905) ånyo ändrats. § 28 medger under vissa förutsättningar skyddsjakt bland annat på varg på enskilda initiativ.

Likaledes, som en uppföljning av 2009 års riksdagsbeslut, har regeringen 2010-06-10 beslutat om utredningen *Utvärdering av mål för rovdjursstammarnas utveckling*. Utredaren skall lämna förslag bland annat till målnivå för varg med beaktande av lägsta nivå för gynnsam bevarandestatus. Utredaren skall även analysera, om länsstyrelsernas ansvar för den regionaliserade förvaltningen av varg samt bedriven vargjakt lett till ökad acceptans av varg i människors närhet. Uppdraget skall redovisas 2012-07-01. Utredningen har under april 2011 avgivit ett delbetänkande om nivå för gynnsam bevarandestatus för varg.

Regional förvaltning

Som framhållits ovan fungerar Naturvårdsverket som regeringens verkställande myndighet vid svensk vargförvaltning. Naturvårdsverket i sin tur biträds i rovdjursarbetet av i första hand rikets länsstyrelser samt Viltskadecenter. Naturvårdsverket formar och styr vargförvaltningen samt lämnar anvisningar och direktiv.

Länsstyrelsen

I länsstyrelses mångskiftande uppgifter är vargförvaltning en. Den handlägges i allmänhet inom länsstyrelses naturvårdsenhet. Anvisningar och direktiv för hur arbetet skall gå till lämnas av Naturvårdsverket. Arbetsuppgifterna inom vargförvaltningen är många och av skiftande karaktär. Förutom frågor rörande svarsremisser, ekonomiska bidrag och ersättningar, skydds jakt med mera kräver fältarbete stor arbetsinsats.

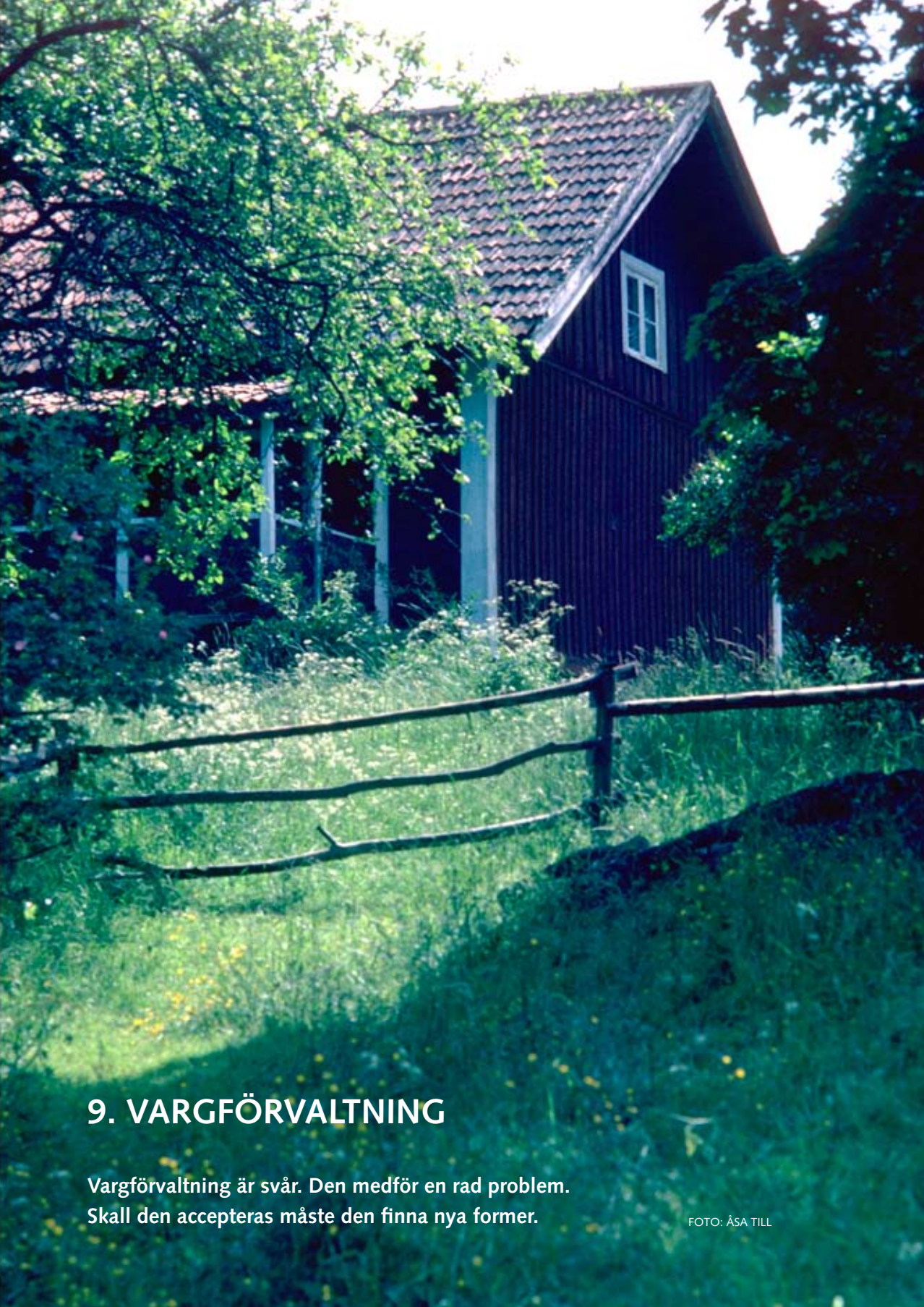
Länsstyrelsen ansvarar för att vargspårning utförs liksom kvalitetssäkring av spårning med dokumentation av vargspredning och vargförekomst samt lämnar uppgifter om detta till Viltskadecenter.

Viltskadecenter

Viltskadecenter är ett servicecenter för myndigheter, organisationer, djurägare, markägare och allmänhet. Den tillhör Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) men har Naturvårdsverket som uppdragsgivare. Dess verksamhet finansieras från anslaget för biologisk mångfald, vilket administreras av Miljödepartementet via Naturvårdsverket.

Viltskadecenters främsta mål är att bidra till att begränsa skador, som orsakas av fredade viltarter, till exempel varg.

En central och viktig uppgift för Viltskadecenter är att årligen ansvara för statistisk redovisning av svensk vargpopulation, det vill säga uppgift över hela populationens storlek samt över antalet *säkra* respektive *sannolika* vargföryngringar i vårt land. *Se vidare kapitel 9.*

9. VARGFÖRVALTNING

Vargförvaltning är svår. Den medför en rad problem.
Skall den accepteras måste den finna nya former.

FOTO: ÅSA TILL

Revir och storleken på vargstammen

Studiegruppen anser, att Naturvårdsverket inte visat tillräcklig förmåga att centralt förvalta rovdjur, när populationerna nått jaktbar nivå. Ett belysande exempel är Naturvårdsverkets förvaltning av lodjur.

Naturvårdsverket har genom ständiga nedjusteringar av begärda avskjutningsvolymen medvetet hållit stammen på en för hög nivå. Resultatet har blivit för många lodjur i förhållande till antalet bytesdjur. Lodjurens mat har tagit slut och lodjurpopulationen har lokalt kraschat som ett resultat av felaktig förvaltning. Kvar står markägare utan rådjur och inga eller mycket få lodjur.

Förvaltningen är ett stort misslyckande för alla inblandade parter inklusive lodjuret självt.

Naturvårdsverket måste börja att arbeta och agera anpassningsbart och ges mindre ensidigt rovdjursromantiskt utrymme.

Skall det stora experimentet med vargförvaltning inte helt omöjliggöras av en landsortsbefolkning, som säger ifrån, måste modellen genast ändras. Vargreviren skall fördelas över hela landet. Endast ett bestämt antal revir skall accepteras för varje län. Hela revir kan behöva flyttas eller avlivas. Vargen kommer inte självmant att flytta från Bergslagen till Småland eller Stockholmstrakten.

Våra statsmyndigheter måste fylla ett tomrum. De måste göra en konsekvensanalys av vart rovdjursförvaltningen leder. Det vet de ej idag och tycks inte ana det heller. Det saknas också redovisning för hur staten fysiskt skall sköta hanteringen och hur markägare och andra, som lider förluster, skall lämnas statlig ersättning. Det måste lämnas ersättning för de förluster staten förorsakar genom sin vargförvaltning. Här avses inte lågt bidrag för vargdödat lamm eller får, utan ersättning för försvunna intäkter på grund av uppsagda jaktarrenden, viltintäkter, extra arbete vid djurhållning med mera.

Skall vargförvaltningen lyckas, måste det till en konsensuslösning. Och den kan inte regeringen sluta med naturskyddsförening eller rovdjursförening. En konsensuslösning måste accepteras av vargdrabbade landsbygdsbor i väljarkåren.

Riksdagen har beslutat om storlek av föryngringar, maximiantal vargar, inplantering samt vargfritt område. Detta lämnar inte utrymme för regering och naturvårdsverk att påverkas av lobbyarbete från rovdjursförening eller naturskyddsförening. Det lämnar inte heller utrymme för regeringen och Naturvårdsverket som vargförvaltare att ha sin vargpopulation koncentrerad i huvudsak till Mellansverige. Den skall enligt riksdagsbesluten spridas över hela den del av Sverige som ej utgör renbetesland.

Det är ett oeftergivligt krav av dem, som önskar ett vargfritt Sverige eller bor och verkar i vargland men som solidariskt accepterar vargbeslutet,

att inga fria tolkningar av riksdagsbeslutet sker under sken av försiktighet. Sådana tolkningar och sådan verkställighet måste påtalas och bli ärende för revisionsgranskning.

Rovdjursförvaltningen tar stora resurser i anspråk. Studiegruppen har inte funnit någon sammanställning, där den totala, direkta, kostnaden för samhället är redovisad. Vi avser då tjänster på Naturvårdsverket och länsstyrelser, ersättning till djurhållare inklusive kompensation till renskötseln samt till all den forskning, som pågår inom SLU och en rad andra universitet och högskolor. Inför en debatt i riksdagen tog riksdagens utredningstjänst i december månad 2010 fram kartläggning av kostnader för rovdjurspolitiken. Redovisningen gjorde inte anspråk på att vara heltäckande och någon siffra för de totala kostnaderna angavs inte. Rovdjursutredningen (SOU 2007:89) uppskattade de offentligfinansiella kostnaderna för en sammanhållen rovdjurspolitik till 155 miljoner kronor per år. För senare år kan tillägg göras.

I sammanhanget kan nämnas att rovdjursforskningen 2010 fick cirka 15 miljoner kronor ur Viltvårdsfonden, medel som landets jägare betalt in. Ur samma fond har det skandinaviska vargprojektet Skandulv för perioden 2009 till 2011 beviljats 6 599 000 kronor, varav kronor 2 211 000 för år 2010.

Till detta ska sedan läggas alla kostnader, som sakägare drabbas av men som idag inte ersätts.

Det är givetvis otillfredsställande, att kostnaderna inte finns tydligt sammanställda, då de därför troligen inte används vid beslut om populationernas framtida storlek med mera.

Bakgrund

Vargförvaltning i vårt land har reellt pågått länge. När staten i lagstiftning för 800 år sedan föreskrev plikt för medborgare att hjälpa till att minska den skadliga vargpopulationen var detta en form av förvaltning. Likaså när drottning Kristina före 1600-talets mitt beslutade, att det skulle utgå skottpengar på varg. Sådana utgick till och med år 1965.

En modern svensk vargförvaltning kan sägas börja, när Sverige anslöt sig till Bernkonventionen 1982 för skydd av bland annat djur. Sedan statsminister Carl Bildt vid midsommartid 1994 undertecknat fördraget om svensk anslutning till EU och vårt land från och med 1 januari 1995 blivit medlem, blev EU-regler gällande för Sverige. Från denna tid ålåg det Sverige att utforma sin vargförvaltning efter det så kallade Art- och habitatdirektivet.

Riksdagen har med beaktande av Art- och habitatdirektivet med överväldigande majoritet fattat ett nu gällande riksdagsbeslut – riksdagsskrivelse 2009/10:7 – avseende vargförvaltning. Det anger detaljerat, hur

Örebro först ut med att ta emot varg

Örebro län är först ut med att ta emot en av tjugo vargar som ska förstärka den svenska vargstammen genetiskt. Vargen flyttades från renbetesland och släpptes i Närke.

Vargen, en tvåårig tik, sövdes på måndagen utanför Ytterhogdal i Härjedalen och fördes sedan i bil ned till Örebro län av Naturvårdsverket. Sent på måndagskvällen släpptes vargen i Kilsbergen öster om Loka vargrevir.

–Hon var pigg när vi släppte henne. Hon sprang till skogs med en gång, säger Fredrik Wilde, rovdjurshandläggare på länsstyrelsen i Örebro.

Första tecknet på att en ny varg

tagit sig in i landet från Finland upptäcktes redan i höstas med hjälp av spillning i Gällivare. Nyligen dök vargen upp igen i Jämtland, där den ställde till problem för Tåssåsens sameby. I stället för att besluta om skyddsjakt såickade Naturvårdsverket i förra veckan ut en förfrågan till varglänen om de var beredda att ta emot vargen.

Riktigt säkra på att det är den finiska vargen från Gällivare blir inte myndigheterna förrän de dna-prover som tagits har analyserats.

På tisdagen hade länsstyrelsen ännu inte fått in några positioner från sändaren vargen försetts med.

–Jag hoppas hon stannar kvar i Mellansverige och får valpar, säger Fredrik Wilde.

Tros ha invandrat från Finland.

Det finns en varg till i Jämtland och även denna är sannolikt en genetiskt värdefull individ som också den kan komma att flyttas. Riksdagen har beslutat att tjugo vargar ska förstärka den svenska vargstammen genetiskt.

ANNIKA NILSSON

annika.nilsson@dn.se 08-738 16 21

utveckling samt måluppfyllelse skall genomföras och detta binder verkställande myndigheter i deras arbete, även regeringen. Målsättningen är att i Sverige få en livskraftig vargpopulation med en god genetisk status och samtidigt hålla totala antalet vargar på en sådan nivå, att dess storlek kan accepteras av flertalet medborgare och sakägare.

Den svenska statens förvaltning av varg är svår. Den är speciellt svår därför att regeringen inte vid inträdesöverläggningar för EU-medlemskap förhandlade till sig vissa undantag från Art- och habitatdirektivet. Hade så skett, hade vårt land kunnat sköta och hantera en eventuell rovdjurspopulation efter ett helt nationellt regelverk. Det går ej nu. Riksdagen har därför fattat beslut om hur förvaltningen tills vidare skall gå till med beaktande av EU-regler.

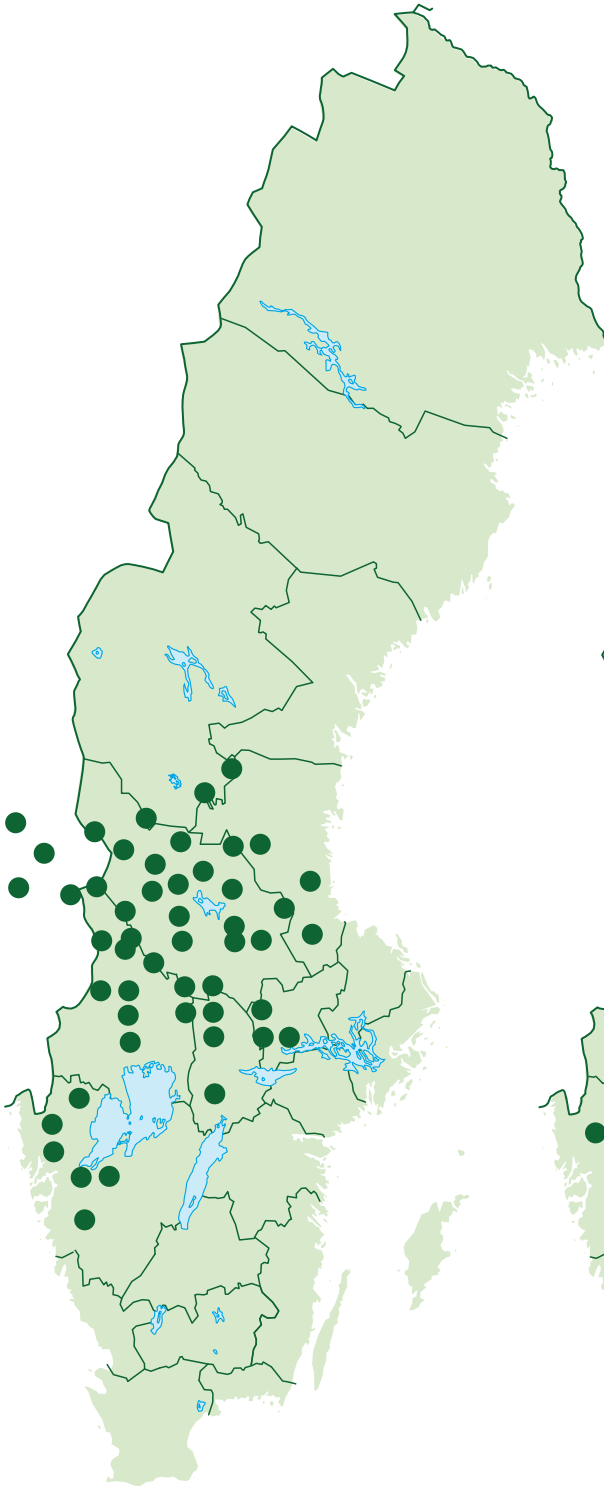
Riksdagsbeslutet fastställer att Sverige för närvarande skall ha

- minimum tjugo föryngringar per år
- ett totalt antal vargar om högst 210 individer
- föryngringar och vargar spridda över landet, renbetesland undantaget
- tillföra nya gener i den inavlade populationen.

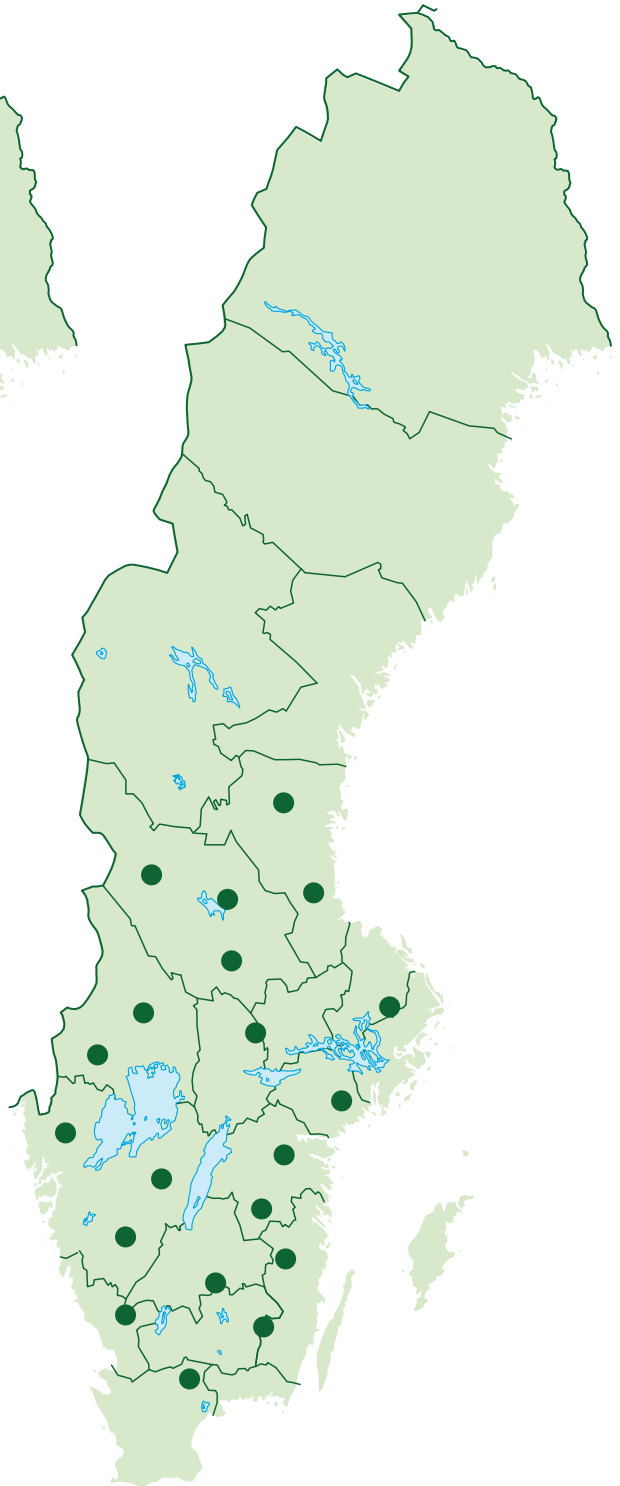
Detta riksdagsbeslut gäller intill dess en utvärdering skett och ett eventuellt nytt riksdagsbeslut fattats.

På följande sida illustreras nuvarande lokalisering av vargrevir och ett exempel, som kan illustrera möjlig spridning av vargföryngringar i Sverige. Den senare är studiegruppens tolkning av hur vargföryngringar borde vara fördelade, om riksdagens beslut genomförs.

*Nuvarande utbredning i Skandinavien
enligt inventering 2009/2010.*

*Vargföryngringars fördelning i landet
enligt riksdagsbeslut.*

Nuvarande förvaltningsmodell

För att hålla vargpopulationen inom av riksdagen fastställda gränser har Naturvårdsverket för åren 2010 och 2011 beslutat att genomföra licensjakt på varg. Art- och habitatdirektivets artikel 16.1a-e medger dylik jakt. Detta till trots har svenska organisationer, som främjar varg, anmält Sverige till EU för brott mot habitatdirektivet. EUs miljökommissionär Janez Potoznik hävdar även, att delar av Sveriges förvaltning tycks oförenliga med EUs regler. Detta synes oförklarligt med hänsyn till bestämmelserna i artikel 16 samt bestämmelser om subsidiaritetsprincipen.

Det antal vargar, som enligt Naturvårdsverkets beslut högst skall skjutas, grundas på en prognos om vargpopulationens storlek. Vid beslutstillfället saknas aktuell rapport över vargpopulationens utveckling, då innevarande års föryngring ej är känd i detalj. Beslutet motiveras med och baseras på uppskattad population efter föregående vinters varginventering. Detta förhållande lämnar utrymme för gissningar och tyckanden. Risk föreligger, att diverse obekräftade parametrar, som påverkar vargpopulationens utveckling får betydelse vid beslutsfattande. Skandulvforskarna på Grimsö har Naturvårdsverkets uppdrag att försöka ange det antal vargar, som kan skjutas för att ändå få minst 20 föryngringar kommande vår.

Före beslut om lämplig avskjutning/avlivning görs beräkning av vargpopulationens tillväxt. Den grundar sig på antal och andel av revirbildande par, som får valpar, vargvalpar per föryngring, känd dödlighet samt uppskattning av övrig dödlighet. Skandulv kalkylerar till exempel med att 3.6 valpar per föryngring lever första oktober födelseåret.

Hur den totala dödligheten beräknas kan inte uttydas ur Skandulvs rapporter.

Efter studier av Skandulvs rapporter utläser Studiegruppen, att det fanns cirka 272 vargar plus / minus 20 stycken, inräknat kända dödsfall efter 1 okt. 2009, i den skandinaviska populationen under tiden oktober 2009 till och med april 2010. Av de femtioen vargar, som efter 1 okt. 2009 registrerats som känt döda, är trettio stycken fällda under licensjakt och tretton avlivade av annat skäl, fyra överkörda av tåg i Malung samt två stycken troligtvis illegalt skjutna.

Vargpopulationen tillväxte enligt Skandulv mellan 2008/2009 och 2009/2010 med 17 procent på individnivå. Antalet vargrevir i Sverige, familjegrupper och revirmarkerande par, har ökat med i genomsnitt 18 procent sedan 1989/99. Hur Skandulv kommit fram till att det den 1 maj 2010 fanns 190 vargar går ej att förstå. Det är dessutom symtomatiskt att Naturvårdsverket väljer att använda beståndstillväxtsiffran 13 procent vid beräkning av lämplig vargavskjutning vintern 2011. Studiegruppen anser, att Naturvårdsverket självpåtaget och omotiverat tillämpar en försiktighetsprincip till förmån för en stor vargpopulation.

Från Estland har Studiegruppen orienterats om att landet innevarande vinter haft ungefär samma antal föryngringar som Skandinavien. Man har där ansett att den totala avgången varg inklusive jakt måste vara cirka 120 djur per år för att vargpopulationen ej skall öka. Vargpopulationen i Estland anses således växa med cirka 50 procent per år baserat på populationen före föryngring. Studiegruppen ställer sig frågan: Hur kan Estland, när det gäller tillväxtökning, skilja sig så anmärkningsvärt från förhållandena i Skandinavien?

Hur sköts då förvaltningsuppdraget?

Inom regeringen är vargförvaltningen anförtrodd miljödepartementet och dess chef.

Som verkställande instans fungerar Naturvårdsverket. Länsstyrelserna har också sin uppgift, bland annat avseende varginventering. Som konsulter och informatörer fungerar forskare vid Grimsö samt Viltskadecenter liksom Skandulv.

Inom ramen för rådande riksdagsbeslut om varg och övriga stora rovdjur har riksdagen beslutat om ökat lokalt inflytande vid förvaltning. Viltförvaltningsdelegationer har inrättats på samtliga länsstyrelser i landet. Syftet med delegationer är att öka den lokala acceptansen för rovdjur genom att flytta besluten närmare människorna. Delegationernas uppgift är bland annat att delta i besluten rörande förvaltning av rovdjur.

I delegationen sitter fem politiskt valda representanter samt åtta delegater som kallas sektorsrepresentanter. Landshövdingen är ordförande.

Arbetet i delegationerna har fortfarande inte funnit sina former. När studiegruppen orienterar sig i frågan finner den, att vargförvaltning för närvarande inte utförs av delegationen, utan att beslut om jakt på varg styrs av Naturvårdsverket. Det tycks som om delegationer hittills mer fungerar som diskussionsklubbar. Viktiga beslut rörande vargförvaltning hanteras inte. Därmed har de verkliga sakägarna fortfarande inget inflytande över förvaltningen av varg.

Länsstyrelserna är regeringens förlängda arm i länen. Länsstyrelserna har i uppdrag att fastställa storleken på rovdjurspopulationerna i länen. Som tidigare påpekats har länsstyrelsernas personal lämnats relativt fria händer att tolka gällande regelverk vid inventering och förvaltning av rovdjur och dess skadeverkningar.

VARGFÖRVALTNING I SVERIGE

**Regeringen/Miljö-
departementet**

Naturvårdsverket
Verkställande

Länsstyrelsen
Inventering

**Viltförvaltnings-
delegationer**
Lokalt verkställande

**Det tycks som om delegatio-
ner hittills mer fungerar som
diskussionsklubbar. Viktiga
beslut rörande vargförvaltning
hanteras inte. Därmed har de
verkliga sakägarna fortfarande
inget inflytande över förvalt-
ningen av varg.**

Resultatet av regeringens vargförvaltning innebär, att landet för närvarande med vissnet har betydligt fler vargar än vad riksdagen fastställt som maximum. Naturvårdsverkets *försiktighetsprincip* synes innebära, att det betraktar riksdagens maximinivå som en eftersträvad miniminivå. Vidare har hittillsvarande förvaltning varken lett till att vargpopulationen spridits över landet eller att införsel av nytt genetiskt material inletts.

Vargförvaltningen bedrivs således icke på ett fullt tillfredsställande sätt och ej heller i linje med riksdagens beslut. Vargpopulationen ökar.

Problematik vid beståndsuppskattning.

Som redovisats tidigare anlitas Skandulv för beräkning av vargpopulationens storlek. Den fysiska insamlingen av uppgifter om vargförekomst görs ej av Skandulv. I Norge samlas data om familjegrupper, revirhävdande par och övriga revirhävdande vargar in av Högsolan i Hedmark. Uppgifter om övriga, ej revirhävdande vargar, samlas in av Norska Naturvårdsverket.

I Sverige samlas data om varg in av länsstyrelserna. Då ingår emellertid ej data om så kallade övriga ej revirhävdande vargar. Dessa uppskattas istället av Skandulv, baserat på erfarenhetsdata från tidigt 2000-tal. Vargantalet vid den tidpunkten var dock bara en tredjedel av dagens, varför det bör ifrågasättas, dels om sambandet är linjärt med ökad vargpopulation, dels om skattningen blir missledande.

Insamlad information om antalet vargar och uppskattat antal sammanställs av Skandulv och publiceras genom Viltskadecenter.

Av de årliga rapporterna från Skandulvprojektet framgår, att norrmännen är betydligt mer ambitiösa, när det gäller vargspårning, än svenskarna. I Sverige var det vintern 2009/2010 endast ett fåtal familjegrupper och revirhävande par, som följdes upp enligt gällande regelverk. Det föreligger ett omfattande regelverk, hur länsstyrelserna skall fullgöra det delegerade uppdraget att inventera varg. Det går att läsa i Skandulvs rapporter hur långt revirvargar spårats under inventeringssäsongen. Staten har i olika sammanhang klart uttalat, att acceptansen för varg skall ökas. Skall detta lyckas, måste de människor, som på olika sätt berörs av varg kunna känna fullt förtroende, att länsstyrelserna fullgör sitt uppdrag på ett oklanderligt sätt. Ambitionsnivån måste vara mycket hög, när storlek på vargbestånd fastslås. Länsstyrelserna måste för uppdraget få tillräckliga anslag för bland annat personalkostnader.

En grundläggande förutsättning för beslut om antal individer, som behövs för att tillfredställa EUs krav, är bedömningen av vad som är en livskraftig population samt denna populations risk för utdöende. Om Studiegruppen förstått det rätt, har forskarna utgått ifrån att populationen ska ges förutsättning att med nittiofem procent sannolikhet överleva 100 år. Vid dylika beräkningar menar Studiegruppen att man bör göra en rejäl konsekvensanalys av ett antal olika scenarier.

Har forskarna vid beräkning av rådande population och risknivå tagit hänsyn till några andra parametrar än just vargens väl och ve?

Om så är fallet, vilka fakta respektive värderingar har lagts in i analysen? Vilka blir kostnaderna och konsekvenserna av olika nivåer av risk? I kostnader bör inkluderas alla de olika nackdelar, som en vargpopulation har för dem som drabbas. Det är känt från andra bevarandeprojekt, att skillnad i ”kostnad” kan bli högst avsevärd om till exempel risken för utdöende höjs till tio procent alternativt minskar till en procent. Vidare måste konstateras, att risk för utdöende av arten *Canis Lupus* inte föreligger, då mycket stora populationer finns i norra Ryssland och Kanada.

Det är ingen risk för utdöende av arten *Canis Lupus* då mycket stora populationer finns i norra Ryssland och Kanada.

Forskare med stöd av inventerare bygger sina beräkningar och uppskattningar av populationsutveckling på en rad empiriska data. Dessa utgörs bland annat av:

- frekvens lyckade föryngringar av totala antalet revirhävande par
- antal födda och överlevande valpar per kull
- naturlig död – åldersrelaterad respektive kopplad till olyckor
- illegal jakt
- licens- och skyddsjakt.

Små felaktigheter vid uppskattningar i de olika momenten kan sammantaget få mycket stora konsekvenser för totaluppskattningen. Forskare hävdar, att de ändå genom de årliga inventeringarna har god kontroll. Men vad sker efter ett par snöfattiga vintrar i följd? Ganska säkert kommer vargpopulationen att växa långt över den av riksdagen beslutade maximinivån. Vilken beredskapsplan har departement och Naturvårdsverket för att hantera ett sådant fullt möjligt scenario?

Helt klart är, att både inventering och förvaltning försvåras högst avsevärt eller omöjliggörs, om det inte finns spårnö på marken.

Vid en analys av den statliga vargförvaltningen visar sig såväl problem som brister. I första hand kan nämnas:

- Saknas analys av hur rovdjuren (varg) samverkar med bytesdjuren. Jämför med den totalhavererade lodjursförvaltningen.
- Saknas långtidsplan och kunskap hur förvaltningen ska ske för att uppnå och vidmakthålla uppsatta mål
- Behov av rekrytering av objektiv personal med viltekologisk kunskap till länsstyrelser och naturvårdsverk.
- Otillräckliga budgetmedel för länsstyrelsernas vargförvaltning.
- Otillräcklig kontroll att vargspårning sker enligt instruktion.
- Inte alla styrkta observationer kvalitetssäkras.
- Osäkerhet vid fixering av antalet djur i vargflock.
- Svårighet att fullgöra spårning under snöperioden och än värre vid barmarksvintrar.
- Uppskattning av antalet ej funna vargrevir saknas. Vargföryngringar har dykt upp, där det året innan ej registrerades revirbildande par. Detta indikerar, att alla vargrevir inte upptäcks eller att revir etableras sent på säsongen.

- Uppskattning av övriga ej revirhävande vargar baseras på erfarenhetstal framtagna vid en tidpunkt då vargpopulationen var tjugo-fem till trettio procent av den nuvarande.
- Uppskattning av påstådd omfattande illegal jakt är ytterst tveksam, då den bland annat baseras på en mycket mindre population
- Brukarnas förtroende för länsstyrelses vargförvaltning minskar.
- Brukarnas motivation att rapportera vargiakttagelser minskar.
- Naturvårdsverkets uppskattningar av antal vargar och populations-tillväxt.
- Naturvårdsverkets kompetens och vilja att styra populationen mot riksdagens mål.
- Naturvårdsverkets styrning av beslutsprocessen bort från regional / lokal nivå.
- Saknas modell för hur spridning av vargar ska ske och vad som ska göras om och när spridning har skett.
- Behov av att lyfta förvaltningsuppdraget från miljödepartementet till landsbygdsdepartementet då ärendet är ett glesbygdsproblem och inte i första hand en miljöfråga.

Riksdagens beslut är, att statens vargförvaltning skall utföras så, att den totala vargpopulationen ej skall överstiga ett angivet maximum samt att den skall vara spridd över hela landet, renbetesland undantaget. Vidare strävar statsmakten efter att skapa bättre acceptans för sin vargförvaltning, vilket inte torde vara lätt i de landsdelar, som drabbas av vargförekomst.

För att i möjlig utsträckning kunna nå dessa mål måste länsstyrelsernas inventeringsarbete bli trovärdigt. Det maximalt tillåtna vargantalet i landet får inte överstigas. Allmänheten måste få information och insyn i det lokala arbetet med vargförvaltning.

Vargjakt

I januari 2010 genomfördes licensjakt efter tjugosju vargar med så kallad avlysningsjakt. Inom loppet av några dagar fälldes det antal djur som avsetts. Jakten genomfördes på ett så bra sätt som är möjligt efter givna förutsättningar. I Norge genomfördes licensjakt på tre djur.

Att jakten gick som planerat hindrade inte, att det uppstod en storm i media. Man har sällan varit med om mer vinklad och onyanserad journalistik än den som förmedlades efter vargjakten. Jägarna blev uthängda och hotade till livet. Deras hjälp att minska statens vargpopulation gav en mycket tråkig eftersmak.

Resultatet blev att ett antal vargar ur ett antal revirhävande grupper dödades. I inget känt fall utplånades samtliga vargar inom ett revir.

Ur ett populationsperspektiv drabbades vargen av tillfälligt ökad dödlighet. Inget revir försvann och i de fall dominerande så kallade alfadjur blev dödade, ersattes de snart av nya djur. Detta betyder, att reviret efter jakten fortfarande har ett par vargar redo att föryngra sig. I något fall, där båda alfadjuren dödades, har ett vargrevir före jakten blivit två vargrevir efter jakten.

Man kan säga att jakten inte medfört någon lindring alls för de människor, som tvingats leva och verka inom ett vargrevir. Problemen de berörda har med varg fortsätter. Revirvargarna fortsätter att ta tamdjur, döda älg och så vidare. Staten och jägarna kunde lika gärna ha avstått jakten, om syftet var att lokalt minska problemen med varg.

Fördel av jakten har enbart de människor, som inte har varg på sina marker. Genom att ta bort ett antal vargar minskar "överbefolkningen" inom det jagade området och det naturliga spridningstrycket minskar.

Man kan alltså konstatera, att jakten motverkar statens målsättning att sprida vargpopulationen över större områden.

Man kan vidare fastslå, att illegalt dödande av enskilda vargar inom ett vargrevir inte gynnar de människor, som verkar inom reviret. Utövaren tar en mycket stor risk med sin handling utan att vinna något ur biologisk synvinkel.

Skandulvforskarna har vid genomgång av 2010 års jakt kunnat konstatera, att de dödade djuren representerade ett ungefärligt tvärsnitt av populationen. Forskarna har vidare kommit fram till att ungefär samma utfall skulle ha uppnåtts, om hela revir utplånats.

Jakten 2011 avsåg tjugo vargar. Jakten har även detta år genomförts på ett korrekt sätt. Dock valde ett flertal jaktlag att avstå från jakten, då de insett att jakt efter enskilda individer i vargrevir på intet sätt lindrar de

problem, som vargförekomst medför. Andra jägare protesterade, då de ansåg att jaktuttaget, bestämt av Naturvårdsverket, var alldeles för lågt och inte stämde överens med statens beslut och viltförvaltningsdelegationernas önskan. Många jägare kände stor olust inför de direkta ”mordhot,” som utfärdades av vissa extrema rovdjursföreträdare och avstod därför.

Studiegruppens intryck av nuvarande licensjakt är att den

- inte accepteras av betraktarsidan då den bland annat anses slumpmässig och inte förstärker populationens genetiska status
- inte har minskat misstron mot statens rovdjursförvaltning
- inte påverkar de problem som brukarna upplever
- minskar spridningen av varg och därmed bidrar till att konservera nuvarande utbredningsområde.

Hur ska då varg jagas för att målsättning om antal och geografisk spridning av rovdjuret skall infrias?

Studiegruppen har funnit, att med nedanstående komponenter skulle jakten bli ett verkningsfullt instrument vid förvaltning med mål att genomföra riksdagens beslut:

- Inventering. Arbetet fortlöper som nu men med bättre resurser och kontroll.
- Roddjursförvaltningsområden (RFO) samordnar de länsvisa viltförvaltningsdelegationernas (VFD) arbete avseende rovvilt. RFO gör en långtidsplan, fem år, med målet att varje län ska hålla ett antal revir som är länets rimliga andel av en totalpopulation. Antalet revir, som nu i vissa fall är upp emot tio i ett län, minskas i ett inledningsskede till önskat antal.
- RFO rådgör med Naturvårdsverket om vilka revir, som innehåller genetiskt värdefulla djur. Dessa revir undantas, när det väljs revir för jakt/avlivning. Generellt bör regeln först in först ut gälla vid prioritering av vilka revir, som ska

Varg tros ha rivit två hundar

Två bortsprungna hundar misstänks ha angripits av en varg i Uppland. En av hundarna återvände skadad samma dag medan den andra fortfarande är försvunnen.

–Det finns minst fem vargar i Rialareviret. Vi vet att vargtiken fanns i området vid den aktuella tidpunkten, säger Olle Castelius, presschef vid länsstyrelsen, vars rovdjurshandläggare konstaterat att skadorna på hunden är typiska för varg.

DE TVÅ HUNDARNA rymde från en hundgård i Brottby på fredagsmorgonen. Det är relativt vanligt att hundar av jaktras följer vargspår om de stöter på dem.

Detta är troligen vad som hänt.

–Vi har undersökt den hund som kom tillbaka och kan konstatera att den har skador som är typiska för vargangrepp, säger Olle Castelius.

Trots att hundarna rymt från sin inhägnad kan ägaren kräva ersättning för skadorna, enligt Olle Castelius.

–Hundägare vars hundar skadats eller dödats av varg vid jakt har rätt till ersättning. Och på samma sätt som renägare vars renar rivits av varg kan hundägare få ersättning, säger Olle Castelius.

SAMTLIGA KÄNDA vargar i Rialareviret är tillräckligt fullvuxna för att kunna ha gett sig på de två lösspringande hundarna.

Vargfamiljen består av en hona och hane samt tre stora valpar. Endast sändaren på vargtiken fungerar.

Dagens Nyheter, mars 2011

elimineras. Vid återetablering i ett borttaget vargrevir bör etableringen stoppas genom avlivning eller effektiv flytt till spridningsområdet.

- Staten ombesörjer avlivandet av vargar. "Jakten" sker troligen mest effektivt och skonsamt från helikopter. Samtliga vargar i de revir som anvisats av RFO avlivas vid ett och samma tillfälle. Vid avlivning från helikopter är troligen risk för skadeskjutning minimal. Rätt revir kan jagas. Genetiskt värdefulla djur kan sparas. Hela kontrollapparaten för att jägare inte ska göra fel kan avvecklas. Jakten kan ske vid optimala betingelser. Överskjutning undviks med 100 procent säkerhet. Det finns säkert andra jakt/avlivningsmetoder, som staten kan välja, till exempel efter samverkan med lokala jägare. Det viktiga är, att jakten inriktas på revirnivå och att samtliga djur inom ett revir avlivas under en och samma jaktsäsong.
- Spridning prioriteras. Nya vargetableringar, ensamma eller par, utanför nuvarande områden ges högsta möjliga skydd. Staten bör genom generösa ersättningsregler kompensera nyblivna varghållare och i hög utsträckning avstå från skyddsjakt. När ett län fått den kvot RFO ansett lämplig, hanteras vargpopulationen där på samma sätt som i andra varglän. Se karta sidan 77 med exempel på spridning av framtida vargrevir.
- Uthålligt bör VFD på länsnivå se till, att vargrevir inte permanentas i ett område. När ett nytt par etablerat sig och visat tecken på föryngringskapacitet bör ett tidigare etablerat vargrevir tas bort.

Med genomförande av ovan rekommenderat förslag kan troligen brukare / sakägare fås att acceptera att tillfälligt hålla vargrevir, när de känner trygghet i att det just är tillfälligt. Tiden utan vargrevir bör bli väsentligt längre än tid med varg och bördan fördelas mer rättvist över landet.

10. LÖSNINGEN

Nuläget

När vi sökte en framkomlig väg för att lösa vargproblemet fyllt av mot-sättningar, målsättningar, önskningar, restriktioner och faror konstaterade vi utgångsläget och beskrev det på följande sätt:

- Ett svårtolkat regelverk inom EU som föranleder eventuellt domstolsbeslut för att bringa klarhet.
- Två tydliga riksdagsbeslut som trots detta misstolkas av förvaltarna.
- En förvaltning som inte klarar att verkställa riksdagsbesluten.
- En växande vargpopulation som är starkt koncentrerad till vissa områden i Sverige där stora skador för brukarna inom reviren uppstått.
- En starkt inavlad vargpopulation för vilken det i dagsläget inte finns någon praktiskt lösning för att stärka genetiken.
- En uppmärksammas ökad risk för att bandmask och rabies sprids in i Sverige från Finland genom invandrande rovdjur. Vargen är den mest riskabla invandraren på grund av sin rörlighet över stora områden.
- Vi inser att det inte finns någon enkel väg ur den återvändsgränd som nuvarande regelverk och förvaltning medfört.

Vår analys övertygar oss att vi måste arbeta parallellt med inriktning på två modeller för lösning.

- Sverige bör snarast ta upp överläggning och förhandling med EU om acceptans för en svensk hanteringen av vargproblemet med anledning av att kunskaper om och förutsättningar för vargförvaltning i Sverige nu är radikalt förändrade jämfört med när vårt land anslöt sig till EUs regelverk om rovdjursförvaltning.

Vi måste kunna balansera den skandinaviska vargpopulationens behov av genetisk förstärkning med svenska medborgares krav på skydd mot parasiter och sjukdomar (bandmask och rabies) samt brukarnas krav på livskvalitet och rättvis fördelning av bördor förorsakade av vargförekomst.

- Riksdagen måste fatta ett nytt vargförvaltningsbeslut som tar hänsyn till all problematik, finna en lösning för Sverige, som ej medför de problem som är listade i punkterna ovan.

Hur skulle dessa två inriktningsmodeller kunna se ut?

1. Överläggning med EU.

2. Nytt svenskt riksdagsbeslut.

1. Överläggning med EU

Kravet på acceptans från EU skall motiveras med subsidiaritetsprincipen, det vill säga beslut skall fattas på så lokal nivå som möjligt. Vidare bör diskussionen utgå från beskrivning av hur Sverige ämnar hantera vargförvaltningen med hänsyn till den speciella situation som Sverige befinner sig i. Nuvarande regelverk inom EU behöver ej åsidosättas. Förvaltningen skall garantera att rovdjuret varg skall få *en gynnsam bevarandestatus* för vilket EU fastslagit att

- artens utveckling visar att den kommer att förbli livskraftig
- området där den finns inte minskar
- livsmiljön för arten består och inte minskar.

Detta skall ske på sätt som också anges i EUs regelverk nämligen

- att åtgärderna, som vidtas, skall ta hänsyn till ekonomiska, sociala och kulturella behov och till regionala och lokala särdrag.

I Sverige bör således arbetas fram en plan hur vargpopulationen skall hanteras utifrån de speciella förutsättningar som föreligger. Denna plan fastställs av riksdagen. I fall den av riksdagen fastställda förvaltningsplanen för en vargpopulation i Sverige ej accepteras av EU-kommissionen bör ärendet föras till EU-domstolen.

2. Nytt svenskt riksdagsbeslut

Studiegruppen föreslår två möjliga alternativa lösningar att presentera för riksdagen.

- En vargpopulation ansluten till den finsk-ryska populationen.
- En vargpopulation avskuren från den finsk-ryska populationen.

Vår förhoppning är att dessa förslag beaktas i pågående rovdjursutredning och ingår i utredningens remissunderlag. Med de avgivna förslagen skapas möjlighet hitta vägar som balanserar kraven på vargpopulationens status och utveckling med kraven på sociala, ekonomiska och kulturella hänsyn.

För att förstå svårigheten med rådande vargförvaltning vill studiegruppen erinra om hur dagens problem växt fram. Om inte annat så visar en tillbakablick betydelsen av att göra ordentliga konsekvensutredningar innan beslut tas.

- När Sverige anslöt sig till EU var antalet revir i Sverige få och det framtida problemet uppmärksammades inte av Sveriges förhandlare. Det är av det skälet inte orimligt att Sverige tar upp en ny överläggning med EU om speciella regler för Sverige med anledning av nu vunnen erfarenhet. Vi har dock i det följande antagit att nuvarande EU-regelverk tillsvidare gäller.
- Under tid efter EU-inträdet tilläts vargreviren öka kraftigt, *se kapitel 3*. Följden blev att skadorna ökade vilket bland annat drabbade de renägande samerna. För att minska skadorna för dessa brukare fastslogs i riksdagsbeslut att varg inte accepterades i åretrunt-renbetesland och endast sparsamt i övrigt renbetesland. I praktiken innebär detta att varg i princip inte accepteras i Norrland.

Följden av detta blev att den skandinaviska vargpopulationen avskiljdes från artfränderna i den finsk-ryska populationen varför ett genetiskt problem uppstod. Detta ledde i sin tur till kravet på införsel av nytt genetiskt material på artificiell väg, vilket i sin tur visat sig vara ett problem i sig.

- Väldigt få markägare utom staten accepterar utsättning av varg på sina marker
- Vid undersökning av möjligheter till inplantering uppdagades de faror som dvärgbandmask och rabies utgör för det skandinaviska området. De krav på karantänförvaring som gäller vid införsel av djur från smittade områden gäller även för varg. En effektiv karantänvistelse leder i sin tur till farhågor för halvtama vargar.

- Inplantering av djurparksvalpar i lyor där vargvalpar fötts kräver stor kännedom om samtliga berörda valpars ålder. Alla valpar måste vara jämgamla. Överlevnadsmöjligheten efter en sådan utsättning är för valpen mycket osäker.
- Insemination kräver vetskap om exakt när tiken är mottaglig vilket är synnerligen svårt att fastställa hos en frilevande varg.

För närvarande befinner vi oss i en situation innebärande att vargpopulationen växer stadigt och blivit större än fastställt maximiantal individer. Dessutom koncentreras populationen allt mer, trots två gällande riksdagsbeslut om motsatsen. Tydliga tecken visar att kontrollen över utvecklingen försvagats. Skadorna och frustrationen växer i takt med vargrevirens numerär.

Nuvarande förvaltning tycks vara en återvändsgränd

Oavsett vilken lösning som väljs för att ta oss ur återvändsgränden gäller att

- skadorna för brukarna står i relation till antalet vargrevir; inte till *antalet vargar*
- ju färre vargrevir desto färre skador
- ju färre människor inom ett revir desto färre drabbade personer
- ju mindre invandring eller inplantering från länder med rabies eller bandmasksmitta desto mindre risk för sjukdoms- och parasitspridning i Skandinavien.

Låt oss titta på förutsättningarna för

Minsta acceptabla antal revir

Naturvetenskapliga forskare tvistar bland annat om hur stor en vargpopulation måste vara för att det skall råda en gynnsam bevarandestatus.

Tyvärr går det inte att beräkna och slå fast *en entydig erforderlig storlek* på vargpopulationen för att nå gynnsam bevarandestatus. Forskarna kan bara göra en gissning, en värdering med invävning av kända eller gissade, objektiva eller mindre objektiva fakta.

Vi kommer i vår studie fram till att en sannolikhetskalkyl i detta sammanhang är det enda relevanta.

Liksom Sveriges befolkning en gång i tiden drabbats av Digerdöden, Spanska sjukan och andra pandemier kan även vargpopulationer drabbas av liknande öden. Därför existerar det inte en nollrisknivå, utan man måste acceptera en viss risk. Frågan blir vilken?

Frågeställningen bör vara:

Vilken risknivå kan accepteras för att den skandinaviska vargpopulationen inte skall dö ut inom en definierad tidsperiod?

Eftersom problemen med en vargpopulation *inte enbart* är ett zoologiskt problem, utan i mycket hög grad även ett socialt, ett psykologiskt och ett ekonomiskt måste även sådana med vargen sammanhängande problem vägas in i val av risknivå. Denna komplexitet är även uppmärksammas i EUs regelverk.

När Sverige skall besluta om förvaltningen av vargar inom Sveriges gränser måste det göras med en avvägning mellan risknivån för vargens långsiktiga överlevnad och de problem som uppstår för människor och miljö som en följd av vargens sätt att leva. Därför bör följande frågor besvaras och svaren bli vägledande.

Vilken vargpopulation kan Sverige anses behöva bära med berättigad hänsyn tagen till landsbygdens befolkning, samerna, jordbrukare, jägare, näringsidkare och friluftsfolk och inte minst bevarande av Skandinavien som ett rabies och bandmaskfritt område?

Hur liten vargstam kan man acceptera i avvägningen mellan utdöendeför risken för vargpopulationen och kostnaderna som samhället och berörda brukare inom vargreviren oundvikligen drabbas av?

En rimlig ansats är, att skador och nackdelar skall göras så små och få som möjligt. Därför söker vi inledningsvis den *nivå* på vargpopulationen som kan accepteras av brukarna dvs. sakägarna och EUs krav avseende påverkan på människors livsmiljö och den europeiska vargstammens besvarande.

1. *En vargpopulation nära ansluten till den finsk-ryska populationen.*

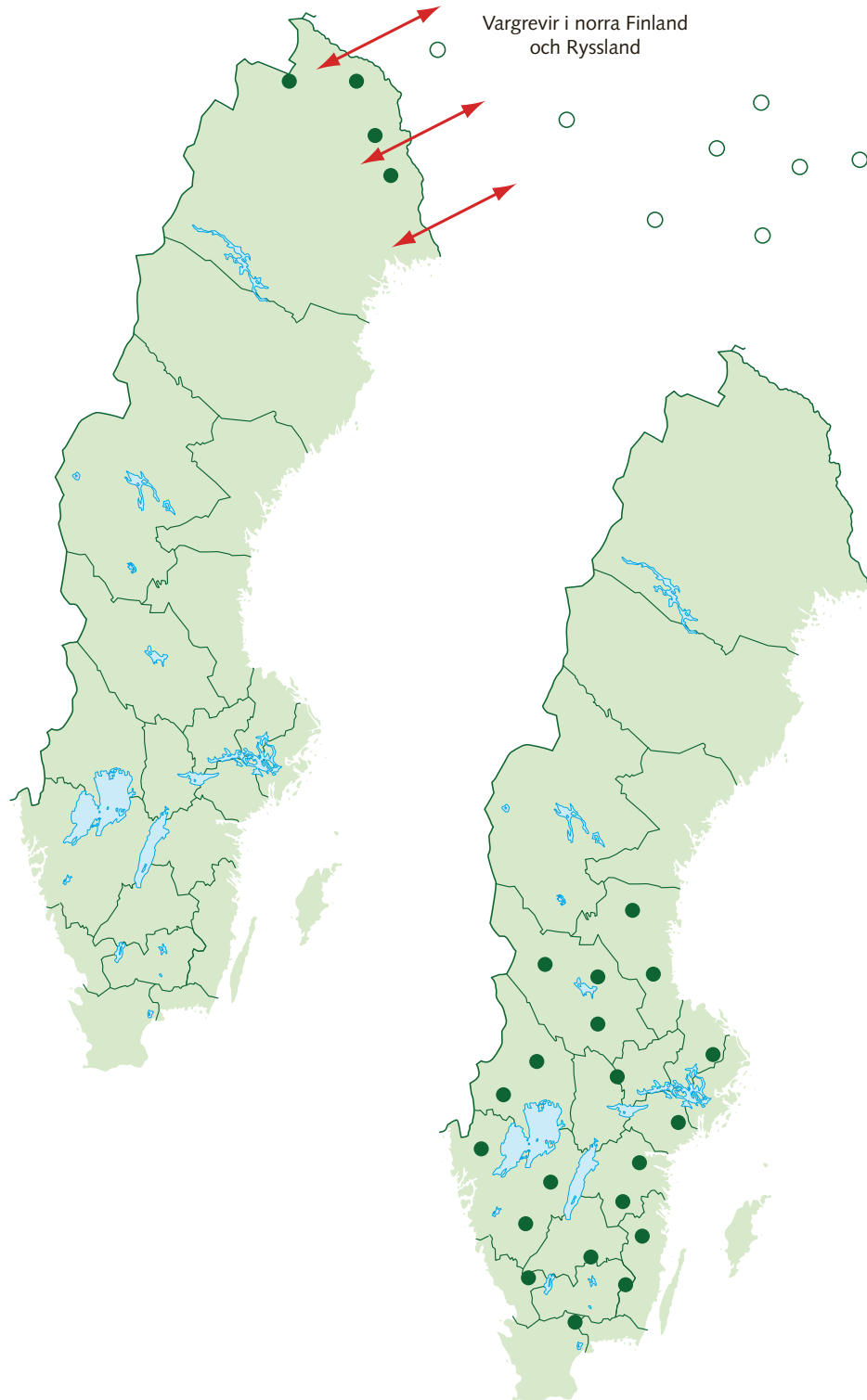
Med en svensk population lokaliserad intill den finsk-ryska vargpopulationen upphör det genetiska problemet med den invandring som trots allt sker med jämna mellanrum. När den utgör en del av den finsk-ryska kan den också anses vara livskraftig utan krav på antal revir. Den blir då en del av den stora rysk-finska populationen som i dag rimligen kan anses ha gynnsam bevarande status.

Lämpligt område skulle kunna vara statligt ägd mark norr och öster om Torne älv.

- Ägarfrågan kan lösas på statens mark.
- Den genetiska problematiken finns inte.
- Skadefrågor som uppstår hos de renägande samerna inom detta område måste lösas. Det blir emellertid en fråga som inte omöjliggör rennäring i Sverige.
- Vid denna lösning skall alla skador ersättas generöst, vilket trots detta blir den för staten i särklass billigaste lösningen.
- Ett litet antal människor blir berörda.
- Problemet med faran för dvärgbandmaskens och rabies spridning skulle kunna hanteras med intensiv jakt.
- Faran och riskerna med dvärgbandmaskens och rabies spridning har fått alldeles för litet utrymme i forskning och debatt. Några åtgärder eller handlingsplaner för att hantera uppdykande parasitproblem har inte redovisats. En ny rovdjurspolitik kan rimligen inte formas utan att dessa frågor beaktas.
- Denna lösning skulle kunna rymmas inom EUs nuvarande regelverk.
- Denna lösning medför, ja kräver, att staten utnyttjar den nu uppbyggda och i stor utsträckning praktiserade kompetensen att söva eller avliva djur från helikopter.

Se karta på nästa sida, *Spridning enligt studiegruppens alternativ 1*,

Spridning enligt studiegruppens alternativ 1

Spridning enligt studiegruppens alternativ 2

Om ovan redovisat förslag till lösning inte går att genomföra kan nedanstående alternativ genomföras.

2. *En vargpopulation avskuren från den finsk-ryska populationen*

För detta alternativ behövs *fler revir och en spridning av reviren* blir nödvändig för att erhålla lokal acceptans. I dag finns ingen lösning på hur en genetisk förstärkning skall kunna utföras utan risk för smittospridning om också vargar tillåts invandra från Finland.

I detta alternativ får man temporärt acceptera en inavlad population.

På sikt kan man rimligen inte ha en varglokalisering som kräver att vargar skall hämtas och flygas in från andra delar av den nordeuropeiska vargstammen. En svensk population måste på ett naturligt sätt kunna hålla sig livskraftig. Därför måste detta alternativ ses som ett sätt att vinna tid för en slutlig lösning.

Om man ändå väljer detta alternativ måste prövas hur många revir som krävs för en livskraftig population.

Nivån för en livskraftig svensk-norsk population anser vi vara cirka 20 till 25 revir varav 15 till 20 i Sverige. Detta borde innebära 10 till 15 föryngringar, vilket innebär en årlig reproduktion på 35 till 55 vargar, som når vuxen ålder.

Med minskning av illegal jakt, vilket den redovisade förvaltningsmodellen torde medföra, räcker nämnt antal föryngringar för att täcka naturlig avgång, trafikskador och eventuellt kvarvarande illegal jakt.

En tänkbar fördelning av reviren framgår av kartan på föregående sida, enligt alternativ 2.

Enligt Färnamötet, *se kapitel 3*, kan en nivå på 150- 200 djur i den skandinaviska populationen anses vara tillräcklig om inavelsgraden ej är för hög. Om den lägre siffran väljs borde det för svenskt vidkommande innebära cirka 15 till 20 revir.

Från tid till annan kommer kanske extrema miljöförhållanden, till exempel nya sjukdomar att eventuellt påverka livskraften hos den skandinaviska delen av den stora europeiska vargpopulationen. När den dagen, det decenniet, det århundradet eventuellt kommer, får staten som ansvarig vargförvaltare lösa dessa då nya uppkomna problem! Trots allt finns för närvarande 50 000 vargar i Finland och Ryssland som garanterar stammens överlevnad.

För att kunna åstadkomma en lokal acceptans och därmed en hållbar livsmiljö för vargen återstår att lösa *spridningen* i Sverige. Som ovan påtalats är den nuvarande obalansen i fördelning av olägenheter och kostnader

inte lokalt accepterad. Inget tyder på att denna acceptans kommer att öka, snarare gäller det motsatta.

På sidan 77 redovisas på karta lokaliseringen av vår nuvarande isolerade vargpopulation och på sidan 94 spridning enligt de två alternativa lösningarna. Lösningarna är balanserade med hänsyn tagen till riskerna för de skador som vargens närvaro skapar och de krav som EU ställt i sina Habitatdirektiv och Guidelines.

Vi tror att de kan bli accepterade av de människor som tvingas leva med vargproblemen om förvaltningen sköts korrekt och i enlighet med nedanstående punkter.

- att vargpopulation hålls i så få revir som möjligt, 15 till 20
- att denna population kontrolleras noga
- att vargreviren sprids över landet renbetesland undantaget
- att vargförvaltning sker i sådan ordning och så öppet och korrekt, att förtroendet för förvaltningen blir återställt
- att förvaltningen accepteras av den del av befolkningen, som tillfälligt tvingas hantera skadorna.

Följande praktiska åtgärder, som även påtalats i kapitel 9, måste då vidtas :

- Avskaffa licensjakten på varg. Inrikta ansträngningarna på att begränsa det totala antalet vargrevir istället för som nu på antalet vargar. Verkställandet av detta skall ske av staten, som nu har tillräcklig erfarenhet av skyddsjakt för att kunna genomföra detta.
- Minska populationen inom nuvarande utbredningsområde till en nivå som kan anses medföra en för landet rättvis fördelning av olägenheter, kostnader och förluster. För att detta skall kunna genomföras måste man acceptera en temporär sänkning av vargpopulationen under den slutgiltiga nivån.
- Inför sedan revir i län, som inte har revir. Då kommer populationen att växa och samtidigt åstadkommes den önskade spridningen. Detta kan innebära att önskat antalet revir uppnås på 5 till 10 års sikt.
- Om man med någon metod kan importera varg utan risk för smittospridning skall införd varg placeras i län som ej har vargrevir.

- Förse alla alfapar med sändare av en kvalitet som klarar de påfrestningar det innebär att vara placerad runt halsen på en varg i många år. Lämna inför varje veckoslut information om vargarnas geografiska position så att ortsbefolkningen kan uppleva en viss trygghet
- Som tillägg till nu utgående ersättningar för skada på tamdjur måste rutiner införas så att ersättningar aldrig understiger uppkomna kostnader och förluster. Ersättningar måste även lämnas till markägare för arrendeförluster med mera på grund av vargförvaltningen.
- Spridningen bör fastställas så att dels endast ett visst antal revir per län accepteras, dels en omfördelning av reviren genomförs inom länens geografi när nya revir bildas.

Även detta alternativ innebär att staten utnyttjar den nu uppbyggda och i stor utsträckning praktiserade kompetensen att söva eller avliva djur från helikopter.

Det är nödvändigt att snarast förverkliga någon av redovisade lösningar för att undvika ytterligare spänningar i samhället mellan stad och land. Spänningarna kommer troligen annars att eskalera, eventuellt också problemen med illegal jakt. Nuvarande situation med en växande och till Mellansverige starkt koncentrerad vargpopulation är inte hållbar.

11. EPILOG

Denna bok är förmodligen den första, som redogör för hela problemkomplexet med den mellansvenska vargetableringen.

Författarnas förhoppning är att den skall förmedla kunskap och politiskt mod att finna en rimlig lösning. Två sådana har presenterats i denna bok!

Vårt arbete har varit lärorikt och inspirerande. Vår tanke är att boken kan bidra till spridning av kunskap, förståelse och respekt för svårighetsgraden när problemen skall lösas. Vi har förvånats och störts av den låga respekt som regeringens förvaltare har visat för riksdagens beslut och vi är oroliga för vad effekten blir om ett sådant handlings sätt även följs av en större allmänhet.

Vargfrågan är för närvarande synnerligen aktuell. Nya fakta ger ständigt nya infallsvinklar. Som författare måste vi dock avsluta vårt bokskrivande i april 2011.

Just nu handlar en omfattande diskussionen om

- *Hybrider*. Efter att bilder publicerats av den senaste immigranten, den så kallade Örebrotiken, har debatten tagit fart om vargen i fråga är en hybrid mellan varg och Laika (spetshund av ryskt ursprung). Färgteckning och huvudform anses indikera att det ej är en renrasig varg. De debatterande undrar om svenska vargforskare är 100 procent säkra på att det inte rör sig om en hybrid varg/hund. Enligt av oss ej verifierade källor skall en sådan korsning ha tagits fram av ryska gränspoliserna för eget bruk och för försäljning. Är forskarna över huvud taget säkra på att hela den nuvarande svenska vargpopulationen är renrasig. Detta aktualiserar även det svärdödade ryktet om de första vargarnas egentliga ursprung och hur de kom till Värmland på 80-talet.
- *I Finland* har vargpopulationens storlek halverats sedan 2008. Det talas om inavel och ökad dödlighet och om begränsade möjligheter för Sverige att artificiellt kunna inplantera friska gener från grannlandet. Medför den dramatiska minskningen av Finlands vargpopulation att naturlig förstärkning genom invandring till Sverige minskar i motsvarande grad? Studiegruppen saknar en objektiv beskrivning av händelse- och populationsutvecklingen i Finland från det att landet anmälades till EU för brister i förvaltningen. Vi misstänker att det går att dra paralleller mellan utvecklingen i Finland och den i Sverige.

- *Enmansutredaren* Lars-Erik Liljelund har nu kommit med sitt delbetänkande, där han uppskattat hur stora rovdjurspopulationer Sverige ska hålla för att uppfylla EUs krav. Liljelund åberopar EUs krav på Gynnsam bevarandestatus och anvisningar i Guidelines som ska vara ett stöd vid uttolkningen. Liljelund har haft en referensgrupp för att analysera behovet av vargantal. Denna kom med rapport i februari 2011. Studiegruppen kan inte undgå att notera att redan i januari 2011 deklarerade miljöministern att vargstammen skulle öka. Referensgruppen synes ha svävat på målet om behövt antal vargar. Liljelund meddelar i april att behovet är en dubbling av nuvarande population.
Vi finner inte i hittillsvarande utredningsunderlag något vetenskapligt stöd för att populationen av varg behöver vara just 450 individer för att uppnå gynnsam bevarandestatus.
- *Enligt tidningsuppgifter* har markägare inom det så kallade Rialareviret i Uppland blivit av med stora jaktarrendeintäkter då jägarna inte anser sig kunna betala för jakt utan djur. Arrendepriiserna uppges samtidigt stiga i Västerbotten som är vargfritt område. Frågan om statens skyldighet att lämna skadeersättning torde aktualiseras.
- *Frågan om vargen är farlig* för människa eller inte är så väsentlig att den bör analyseras objektivt. Vargens beteende att inom reviret döda ovälkomna hundar eller vargar avser säkert ej enbart att själv härska där. Mycket talar för att det snarare är fråga om bytesfångst. När bytesdjur som till exempel älg och rådjur tryter söker vargen sig till områden med tamdjur och människor. Allt eftersom vargbesöken i samhällen, byar och vid gårdar blir mer och mer frekventa blir vargen mindre och mindre skygg för människa. Den blir allt djärvare och orädd. Enligt vissa forskare är detta ett led i utvecklingen som kan leda till angrepp på människa. Erfarenhet från andra vargländer visar detta men också att kontinuerlig jakt gör vargen rädd för människa. Angivet problem borde snarast studeras och beaktas inom den statliga vargförvaltningen.

Det finns således mer att fördjupa sig i för den som strävar efter en objektiv bild av situationen. Studiegruppen kommer att fortsätta att söka fakta och att publicera dessa när de inte redan framkommit från annat håll.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

Nationalencyklopedin, 1990

Henrik Ekman, Vargen – den jagade jägaren, 2010

Kristina Mattsson, Landet utanför, 2010

Serena Cinque, I vargens spår. Akademisk avhandling
Göteborgs universitet 2008

EUs regelverk

EUs art- och habitatdirektiv, 92/43/EEG

Guidelines for Population Level Management for Large Carnivores, 2008

Riksdagsbeslut, lag, förordning och myndighetsrapporter

Regeringsformen, SFS 1979: 933

En reformerad grundlag, 2009/10 KU 19

Rovdjursutredningen, SOU 2007:89

Vargstammen i Sverige, Prop.2000/01: 57, betänkande 2000/01: MJU 9,
rskr 2000/01: 174

En ny rovdjursförvaltning, Prop. 2008/09:210, bet. 2009/10: MJU 8,
rskr 2009/10: 7

Jaktlagen, SFS 1987:259

Jaktförordningen, SFS 1987: 905, 2000:1216, 2010: 474

Viltskadeförordningen, SFS 2001:724

Förslag till åtgärder, som kan stärka vargstammens genetiska status.
NV år 2009

Genetisk förstärkning av den svenska vargstammen. NV år 2010

Viltskadekungörelsen, NFS 2008:16

Publik information, webbsidor

Länsstyrelsen i Västmanland:

Rovdjur, 2010

Inventering av rovdjur, 2010

En ny rovdjursförvaltning, 2010

Viltförvaltningsdelegationen, 2010

Viltskadecenter

Publikationer varg, ulv, med flera www.viltskadecenter.se

Dagens Nyheter

Svenska Dagbladet

Skogsindustrierna

Skandulvrapporter

Högskolen i Hedmark Oppdragsrapport nr 6 - 2009

Ulv i Skandinavia. Statusrapport for vinteren 2008-2009.

Högskolen i Hedmark Oppdragsrapport nr 4 – 2010

Ulv i Skandinavia. Statusrapport for vinteren 2009-2010

Korrespondens

Sveriges Riksdag, Riksdagsförvaltning/upplysningstjänst

Regeringskansliet

Justitiedepartement

Miljödepartement

Justitiekanslern

Statens Veterinärmedicinska Anstalt

Statens Jordbruksverk

Naturvårdsverket (NV)

Viltskadecenter

Kyrkböcker

By socken, Västerås stift. Död- och begravningsbok By F:2, 1821

Ovansjö församling, Uppsala stift. Husförhörlängd A I: 7 a, 1821

Övrig källa

Svenska Naturskyddsföreningen, Rapport från Projekt Varg, 1976

Sten Bergh – Karl Hedin – Anders Runnérus

Varg och landsbygdsboende

"Ett sår håller på att uppstå i den svenska kroppen"

När Sverige förhandlade om inträde i den Europeiska unionen diskuterades på politisk nivå överhuvud inte frågan om vargens position. I början av 90-talet var det ingen stor fråga. Sverige accepterade de allmänna rovdjursskyddsbestämmelserna. Sedan dess har vargpopulationen i delar av Mellansverige blivit ett problem som polariserar svenskarna. Landsbygdsbefolkningen i de varghotade delarna av landet känner sig utsatta och svikna av majoriteten av folket och i synnerhet av makthavarna.

Vargfrågan kommer att bli en stor fråga i delar av vårt land. Därför har denna bok ett angeläget syfte: Att ge fakta och bakgrund i spörsmål som fordrar att många av oss skaffar sig en genomtänkt hållning.

Jacob Palmstierna

Bl.a. tidigare VD i SEB samt ordförande i Nordea. Innehavare av skogs- och kulturegendomen Maltesholm i Skåne. Författare till Jakobs steg och Egendomspraktikan.

Det handlar inte längre om att "vargen kommer". Vargen är här – och nu gäller det att förstå konsekvenserna av detta faktum!

Efter att ha läst denna välskrivna och mycket informativa bok inser jag vad som håller på att hända, eller rättare sagt redan hänt i de delar av Sverige där våra myndigheter bestämt att det ska finnas varg.

Boken berör och bör läsas av alla jägare, markägare, hundvänner, svamp-plockare, företrädare för turistnäringen, natur- och friluftsintrössade, fårfarmare, politiker och många, många fler.

Malin Alfreðsson

VD Cellwoodgruppen, Eksjö

En mycket behövlig faktagenomgång och ett konstruktivt tänk kring hur konflikten kring vargen, som nu riskerar att polarisera landet, ska kunna lösas.

Stig Henriksson

Kommunalsråd Fagersta